

JAAN KÄRNERI MEETRIKA

Jaak Põldmäe

Eesti kirjanduse ja rahvaluule kateeder

I

Värsiajaloo ja -õpetuse kirjutamine kaasaegsel tasemel ei ole enam mõeldav ilma ulatuslike eeltöödeta, üksikautorite eelneva monograafilise ja võrdleva läbiuurimiseta. Vene nõukogude kirjandusteaduses mõisteti seda juba 1930. aastail, mil ilmus Puškini värsitehnika monograafiline käsitus¹ ja valmistati ette sama-sugune ka Lermontovi kohta; viimane ilmus küll alles 1966. aastal.² 1960. aastate alguses alustati Kolomna pedagoogilises instituudis tööd Bloki, Nekrassovi ja Tjutševi meetrikaga,³ 1968. aasta lõpul aga ilmus ajakirjas «Вопросы литературы» üleskutse ühendada vene värsiga tegelevate uurijate ja kollektiivide jõupingutused, et läbi töötada kõigi tähtsamate vene luuletajate looming ja koostada nendel esinevate värsimõõtude registrid (метрические справочники).⁴ Üleskutse autorid kinnitavad veel kord, et ilma tugeva värsiajaloolise vundamendita pole värsiõpetuse teoreetilised konstruktsioonid usaldatavad.

Peaks selgitamata selge olemasolevate registrite (indeksite) väärtus tõlkijatele; pole kaugeltki juhuslik, et ainus seni välismaal ilmunud uurimus ühe vene autori — nimelt Bloki — meetrikast valmis Bloki teoste tõlkimise kõrval.⁵ Ka kirjanduslike suhete käsitlemisel aitavad niisugused uurimused avastada eri rahvus-kirjanduste vastastikuseid mõjutusi, laene ja paralleelarenduid.

¹ Н. В. Лапшина, И. К. Романович, Б. И. Ярхо, Метрический справочник к стихотворениям А. С. Пушкина, Москва—Ленинград 1934.

² Н. В. Лапшина, И. К. Романович, Б. И. Ярхо, Из материалов «Метрического справочника к стихотворениям М. Ю. Лермонтова». — Вопросы языкознания 1966, пр. 2, lk. 125—137.

³ Sealsamas, lk. 125.

⁴ Л. Тимофеев, М. Гиршман, Подготовка коллективной истории русского стиха. — Вопросы литературы 1968, пр. 12, lk. 138—143.

⁵ R. Kemberall, Alexander Blok: a study in rhythm and metre, London — The Hague — Paris 1965.

Käesolev monograafia kujutab endast esimest publikatsiooni 1967. aastal alustatud eeltöödest rea XX sajandi eesti luuletajate meetrikate koostamiseks. J. Kärner on valitud esimeseks puhtehnilistel kaalutlustel: võrdleva uurimise käigus selgus, et Kärner peab teistest autoritest täpsemini kinni «koolipoeetika» reegleist. Tema värss ei vaja lisakommentaare, mistõttu jääb rohkem ruumi seda laadi väljaannete puhul paratamatult kerivate teoreetiliste raskuste käsitlemiseks. Meetrikate koostamisel tuli ilmsiks rida puudujääke ja ebatäpsusi eesti värsiõpetuses; osa neist korvati allakirjutanu vastavates artiklites⁶, teisi püütakse ületada allpool, kolmandad jäävad nähtavasti veel ootama senisest suurema materjali totaalset mobiliseerimist.

Uhe autori meetrikarepertuaari käsitlemine eeldab täielikku ülevaadet värsisüsteemidest ja -mootudest. Paraku pole seni selgust isegi eesti värsisüsteemide arvu kohta. Nii nimetab V. Kõressaar kolme süsteemi: silbilis-rõhulist, vabavärssi ja kvantiteerivat, kusjuures ta eitab rõhulise süsteemi olemasolu.⁷ Ainelo-Visnapuu poeetika⁸ jätab küsimuse tegelikult lahtiseks; meetrikale pühendatud peatüki esimeses osas räägitakse eeskätt värsisüsteemidest üldse, teises osas aga (pealkirja all «Eesti värss») ei võeta eesti värsisüsteemide arvu kõne alla, vaid piirduakse mõningate värsimootude iseloomustamisega. Samal viisil on üles ehitatud värsiõpetusele pühendatud peatükk B. Söödi käsiraamatus⁹: algul kõneldakse värsisüsteemidest üldse, seejärel (allpeatükis «Eesti kunstluule värsimõõdu erijooni») tehakse mõningaid (pealegi ebakorrektseid) viiteid eesti värsimootude eripärale, ilma et sealjuures üldse kerkiks küsimust: kui palju ja milliseid värsimootu esineb just eesti luules.

Sellist lähenemisviisi tingib väärarusaamine, nagu oleks värsiks vormitav kõne üksnes passiivne, struktuuritu, amorfne materjal, mida surutakse etteantud muutumatusse skeemi, mistõttu samanimelised värsimõõdud ja -süsteemid on kõigis keeltes ühesugused, välja arvatud ehk mõningane «eripära». Viimase aja võrdlevad käsitlused aga, otse vastupidi, kinnitavad veel kord, et niisama palju, nagu meetrum vormib kõnet, vormib ka kõne meetrumit¹⁰ ning maailma värsiteooria korüfeesid B. Tomaševski, kelle seisukohtadele J. Ainelo ja H. Visnapuu, samuti B. Sööt

⁶ J. Põldmäe, Eesti silbilis-rõhulisest värsisüsteemist aastail 1917—1929. — Keel ja Kirjandus 1968, lk. 449—459, 533—542; J. Põldmäe, Eesti rõhulisest värsisüsteemist. — Looming 1969, lk. 928—940; Я. Пыльдмяз, Об эстонском акцентном стихе. — Труды по знаковым системам IV. ТРУ Тоиметised, vihik 236, lk. 345—367.

⁷ V. Kõressaar, Kaks algust ehk eesti värsikeele vormiprobleemist. — Tulimuld 1964, nr. 3, lk. 158—172.

⁸ J. Ainelo, H. Visnapuu, Poeetika põhijooni, Tartu 1932.

⁹ B. Sööt, Kirjandusteooria lühikursus, Tallinn 1966.

¹⁰ Vrd. B. M. Жирмунский, О национальных формах ямбического стиха. — Теория стиха, Ленинград 1968, lk. 7—23.

väidavad end toetuvat, iseloomustab viimastele omast arusaamist järgmiselt:

«Tihti tuleb kokku puutuda enam või vähem selgesti väljendatud arvamusega, et värsikunst peaaegu üldse ei sõltu keeleloomusest. Värsis nähakse ainult kõne erilist kunstilist organiseerimist, mida meelsasti nimetatakse «musikaalseks»; kõne ise on sellest vaatepunktist üksnes jääme materjal; kõnel nagu ei oleks mingit talle omast organiseeritust, vähemalt sellist organiseeritust, mis soodustaks värsi loomist, temas nähakse vaid värsi süsteemile vastupanu osutavat stiihiat. <...> Värsi vaadeldaksegi vahel kui kompromissi rütmi puhaste seaduste — kunstilise alge — ja võõra, oma loomult proosalise stiihia jäämeda inertsiga vahel. <...> Neilt positsioonidelt paistab küsimus värsi rahvuslikust omapärasest õige udusena. Luule rütmi esteetilised normid kuulutati kõne ehitusest, s. o. inimkõne rahvuslikust algmest, sõltumatuks. Värsiõpetuse reegleid võis erinevate keelte jaoks esitada ühtemoodi.»¹¹ Tomaševski ise, nagu ka Žirmunski, lähtub arusaamisest, et luule värsiehitus on sõltuv rahvuskeele ehitusest.

Eesti värsisüsteemide probleemi on seni kõige ulatuslikumalt käsitlenud A. Kaalep. Kuid kuna tema asjatundlik kirjutis «Keeles ja Kirjanduses»¹² peab silmas eeskätt tõlkimisel tekkivaid probleeme (vahendid, millega tuleb tõlkimisel edasi anda originaali värsiehitust) ning kuna tema venekeelne kirjutis¹³ ei tugine värsiajaloolistele uuringutele ega anna ülevaadet kogu probleemist, tuleb pikemalt käsitleda eesti värsisüsteemi. Süsteemi käsitleme erinevalt sellest, kuidas teeb seda B. Jarho oma õpilastega, kes defineerivad süsteemi kui ühise rütmimõõduga seotud värside koguhulka.¹⁴ Omaette värsisüsteemiks loeme mistahes teistest erinevat rütmi korrastamise printsiipi, mitte sellele printsiibile allutatud rütmiga värsse. Allpool indeksis toodud väljendusi nagu «silbilis-rõhuline süsteem» (millele järgneb luuletuste loend), käsitleme metonüümiana, lühendina väljendist «silbilis-rõhulisse süsteemi kuuluvad luuletused.»

Kuna eesti keeles loob kõnerütmi nii rõhkude kui ka veldete vaheldumine¹⁵, on värsisüsteemide probleem siin keerulisem kui teistes keeltes. Ning see probleem jääbki lahendamata, kuni uurijad püüavad üksnes empiirilisel, mingi neile teadaoleva väikese materjalihulga põhjal anda ammendavat vastust. Ammendava vastuse saame aga kerge vaevaga, kasutades kaasaegses ling-

¹¹ Б. В. Томашевский, Стих и язык, Москва—Ленинград 1959, lk. 9—10.

¹² A. Kaalep, Rütmiprobleemidest luuletõlkes. — Keel ja Kirjandus 1961, lk. 597—603.

¹³ A. Kaalep, Опыт передачи адекватного ритма при переводе поэзии на эстонский язык (Moskva 1967; rotaatoril paljundatud ettekanne).

¹⁴ Н. В. Лапшина, И. К. Романович, Б. И. Ярхо, Из материалов «Метрического справочника к стихотворениям М. Ю. Лермонтова», lk. 126.

¹⁵ P. Vaarask, Kõnerütm, Tallinn 1967, lk. 6.

vistikas nii populaarset deduktiivset meetodit — püüdes leida vastust küsimusele, kui mitmel erineval viisil võimaldab eesti keele foneetiline ja fonoloogiline struktuur kõnerütmi üldse korrastada?

Selliseid võimalusi on kaheksa:

- 1) korrastada rõhkude arvu vaheldumine (rõhuline süsteem);
- 2) korrastada silpide pikkuste vaheldumine (välteline süsteem);
- 3) korrastada silpide arv (silbiline süsteem);
- 4) korrastada nii rõhkude kui ka silpide pikkuste vaheldumine (vältelis-rõhuline süsteem);
- 5) korrastada nii rõhkude vaheldumine kui ka silpide arv (silbilis-rõhuline süsteem);
- 6) korrastada nii silpide pikkuste vaheldumine kui ka silpide arv (vältelis-silbiline süsteem);
- 7) korrastada nii rõhkude ja silpide pikkuste vaheldumine kui ka silpide arv (vältelis-rõhulis-silbiline süsteem);
- 8) jätta korrastamata nii silpide arv kui ka silpide pikkuste ja rõhkude vaheldumine (vabavärss); et sel juhul poleks tegemist proosaga, tuleb siiski kõne liigendada teisiti kui proosa.¹⁶

Seega saab eesti keeles eksisteerida kaheksa värsisüsteemi. Allpool püütakse näidata, et eesti luuletajad on ära kasutanud kõik teoreetiliselt mõeldavad võimalused ning et eesti luules on kasutatud kaheksat erinevat värsisüsteemi.

Värsisüsteemid võime rühmitada järgmistesse gruppidesse:

- 1) toonilised süsteemid,
- 2) süllaabilised süsteemid,
- 3) kvantiteerivad süsteemid,
- 4) eelnevatele süsteemidele iseloomulike rütmi korrastamise printsiipide kombineerimisele ülesehitatud süsteemid,
- 5) vabavärss.

Seega võimaldab deduktiivne lähenemisviis korrigeerida senist eesti värsisüsteemide rühmitamist. Nii näiteks on allakirjutanu ühes oma töös¹⁷ põhjendamatult liitnud vabavärsi tooniliste süsteemidega; kuid seda tuleb kas käsitleda omaette rühmana või paigutada seitsmendasse rühma (sest siin on esindatud nii süllaabiline, kvantiteeriv kui ka tooniline printsiip — ainult negatiivsel kujul). (Ka silbilis-rõhulist süsteemi saab tooniliseks lugeda vaid tingimisi.)

I. TOONILISED VÄRSISÜSTEEMID

1. Silbilis-rõhulisse süsteemi kuuluvaks loeme kõik luuletused, mille rütmi on autor korrastanud nii, et värsi piirides jääb iga kahe kõrvuti asuva värsirõhu vahele üheselt kindlaksmääratud

¹⁶ Vt. lähemalt J. Põldmäe, Poetika kool II. — Noorus 1968, nr. 2, lk. 73.

¹⁷ Я. Пыльдяэ, Об эстонском акцентном стихе, lk. 355—356.

arv värsirõhutuid silpe. Silbilis-rõhulisse süsteemi kuuluvad luuletused jagunevad rütmikompositsiooni printsiipide poolest õieti kahte ossa:

1) luuletused, milles rütmi minimaalseks täielikult või osaliselt korduvaks ühikuks on värss: neis luuletustes rajaneb rütm mingi kindla meetrumitunnuse (kas värsirõhkude arvu ja värsirõhkudevahelise intervalli suuruse või ainult viimase) järgimisele värsist värssi (monomeetria ja nn. vahelduv polümeetria);

2) luuletused, milles minimaalseks korduvaks rütmiühikuks on stroof, värsil endal stroofi piirides ei pruugi olla ühismõõtu (nn. totaalne polümeetria).¹⁸

XX sajandi värss, mis taotleb suuri vormivabadusi, võivad mõlemad printsiibid varieeruda ja põimuda. Ruumi säästmiseks jätame need kombinatsioonid loendamata, kuna indeksis (vt. lisa 1) on neile niikuinii omaette ruum varutud.

2. Rõhulisse värsisüsteemi kuuluyaks¹⁹ loeme selliseid luuletusi, milles on üheselt ette antud värsirõhkude arv, kuid värsirõhkude vahel asuvate värsirõhutute silpide arv võib teatud piirides kõikuda. Vastavalt rõhutute silpide varieerimise printsiipidele eristame rõhulise süsteemi allsüsteeme.

a) Taktoidideks nimetame rõhulisi luuletusi, milles värsirõhutute silpide arv värsirõhkude vahel võib olla 1 või 2 (sealjuures erinevalt logaöödidest pole värsirõhutute silpide arvu muutumised allutatud mingile korrapärale). Vastavalt värsi alguse iseloomule eristame püsianakruusiga ja vahelduvate anakruusidega taktoidide. Püsianakruusiga taktoidid jagame veel vastavalt esimese värsirõhu asukonale daktüloidideks (esimene silp on värsirõhuline), amfibrahoidideks (esimene silp on värsirõhutu, teine värsirõhuline) ja anapestoidideks (kaks esimest silpi on värsirõhutud, kolmas silp värsirõhuline).

b) Aktsentoidideks nimetame rõhulisi luuletusi, milles värsirõhkudevahelises intervallis võib olla 1, 2 või 3 silpi, kusjuures ülekaalus on kahe- ja kolmesilbilised intervallid. Aktsentoidide on vähe uuritud, kuid nähtavasti saab neid jagada nagu taktoidegi: püsianakruusiga (daktüloidsed, amfibrahoidsed, anapestoidsed) ja vahelduvate anakruusidega aktsentoidid. Nende täpsemast klassifikatsioonist tuleb esialgu loobuda.

c) Süntagmoidideks loeme luuletusi, mille rütm rajaneb loogiliste rõhkude ja seega ka süntagmide arvu loendamisele. Süntagmoidne värss kujutab endast problemaatilist nähtust, edasine uurimine peaks selgitama, kas ta üldse moodustab omaette nähtust või liitub mõne teise meetrumiga.

¹⁸ Terminoloogia kohta vt. J. Põldmäe, Eesti silbilis-rõhulisest värsisüsteemist aastail 1917—1929, lk. 449—459.

¹⁹ Lähemalt vt. J. Põldmäe, Eesti rõhulisest värsisüsteemist, lk. 928.

II. KVANTITEETI ARVESTAVAD SUSTEEMID

Nende analüüs kujutab endast ühte eesti värsiõpetuse (ja kogu eesti poeetika) kõige komplitseeritumat probleemi, sest raskusi tekitab juba völdete foneetiline ja fonoloogiline interpreteerimine.²⁰ Asja muudab veelgi keerulisemaks mitmete erinevate tehnikate rakendamine silpide pikkusi arvestavas värsis. Seetõttu ei saa kvantiteerivat värssi käsitleda ühe värsisüsteemina, nagu seni enamasti tehtud, vaid iseseisvaks värsisüsteemiks tuleb lugeda vähemalt kolme erinevat lahendust.

1. **Eesti vana rahvalaulu värsimõõt** — regivärss esineb ilukirjanduses peamiselt stilisatsioonina (G. Suits, V. Ridala, P.-E. Rummo jt.).

Teatavasti on poeetika enamuse oma termineid üle võtnud antiikteaduselt. Eriti aldis oli värsiõpetus, mis aastasadu opereerib vanade terminitega, tihti sealgi, kus neil ei ole mingit reaalses sisu. Paradoksina võib nimetada, et veel XVII sajandil otsisid prantslased oma aleksandriinistki taga värsijalgu, ehkki tegemist oli teadupoolest puhtsüllaabilise värsiga. Seetõttu on arusaadav, miks eesti regivärssigi on vahetevahel püütnud seada ühele pulgale antiikvärsiga. Kuid viimasel ajal kostab ka kainemaid hääli²¹, mis juhivad tähelepanu kardinaalsetele erinevustele regivärsi ja antiikvärsi vahel. Seetõttu on siinkohal vajalik pikem selgitus.

Eesti-soome regivärss kujutab K. Krohni käsituse järgi²² — mida ka hilisemad uurijad enam või vähem täpselt kordavad — neljajajalist trohheust (V. Kõressaar: «akatalektilist trohheilist dimeetrit»), milles vastavalt «statistilistele kvantiteedireeglitele ei esine 1) lühike pearõhuline silp värsijala tõusus ega 2) pikk pearõhuline silp värsijala languses. Ainult 3) esimese värsijala täitmine ei allu sellele põhimõttele.»²³

Kuid sõjajärgsetes käsitlustes pole folkloristid küllalt tähelepanu pööranud sõnarõhu küsimustele. Seda aga tegi omal ajal K. Krohn: «Kui enestele hariliku küsimuse ette seame, kas vana rahvalaulu mõõdu aluseks on välde või rõhk, siis on vastus järgmine: langus maksab ainult sõnasilbi välde, kuid tõusus tuleb niihästi välde kui ka rõhk arvesse võtta või jätlegi mõlemad üheskoos tähele panemata jätta.»²⁴ K. Krohn pole toodud tsitaadis aga päris täpne: ka värssi languses tuleb arvestada sõnarõhku (lan-

²⁰ Vrd. V. Hallap, Fonoloogiline etüüd eesti keele völdete alalt. — Nonaginta (= Eesti NSV Teaduste Akadeemia Emakeele Seltsi Toimetised nr. 6), Tallinn 1963, lk. 95—122.

²¹ V. Kõressaar, Kaks algust ehk eesti värsikeele vormiprobleeme, lk. 158.

²² K. Krohn, Soome-Eesti vanast rahvalaulust, Tartu 1924, lk. 15.

²³ Eesti kirjanduse ajalugu viies köites. Peatoimetaja E. Sõgel. I köide. Toimetanud A. Vinkel, Tallinn 1965, lk. 60.

²⁴ K. Krohn, Soome-Eesti vanast rahvalaulust, lk. 15.

guses ei tohi olla pearõhulist pikka, kuid võib olla kõrvalrõhuline pikk).

Seega ei ole regivärsi senine kirjeldus päris täpne. Tuleb arvestada, et see loodi ajal, mil rütmi uurimise meetodid olid alles primitiivsed. Viimastel aastatel aga on värsi uurimisel rakendatud statistilis-kombinatoorseid meetodeid.²⁵ Uue lähene-mise iseloomulikuks jooneks on püüd käsitleda värsi rütmi kui tervikut, ilma seda kunstlikult osadeks lõhkumata. Sealjuures antakse ühe meetrumi piirides võimalikud rütmivariandid deduk-tiivselt (loendina) ning alles seejärel vaadeldakse nende reaalses esinemist. Koostanud sellise rütmivariantide loendi regivärsi jaoks (loendi väga suure mahu tõttu jätame selle siin esitamata), näeme, et värsijalal kui korduval, tagasipöördu-val rütmimõodu ühikul ei ole regivärsis min-git reaalses vastet. Kuid reaalseks korrastatud rütmiühikuks on silpide arv (kõikjal 8 silpi). Seega saab regivärsi täp-semaks iseloomustuseks olla järgmine vormel: kaheksasilbiline osaliselt tooniline ja vältustelt reguleeritud kolmanda, viienda ja seitsmenda silbiga värss. Seega on meil tegemist piiratud ulatuses toonilis-kvantiteerivat printsiipi rakendava süllaabilise värsisüsteemiga.

Sellisel täpsustusel poleks erilist tähtsust, kui senine kirjeldus poleks juhtinud uurijaid mitmetele valejäreldestele nii regivärsi ehituse kui ka ta päritolu kohta, millele tuleks edaspidi pühendada eri käsitlus.

2. **Pseudoregivärss** tekib, kui regivärssi matkivad autorid ei arvesta kvantiteedireegleid, vaid säilitavad regivärssist üksnes sil-pide arvu ja sõnade paigutamise viisi. Kuna sel juhul pole korrastatud ei rõhkude ega väldete vaheldumine, kuulub pseudoregivärss tegelikult silbilisse värsisüsteemi.

3. **Sekundaarsed kvantiteerivad värsisüsteemid** kujutavad endast peamiselt kahe antiikmõodu — heksameetri ja elegilise distihhoni — erinevaid tõkelahendusi. Eesti värsi ajaloos tun-takse õige mitut võimalust.

.a) Eesti kirjanduse algusaegadel tehtud «Odüsseia» tõlkes (käsikiri säilinud Kirjandusmuuseumis) püüti sõnasõnalise täp-susega edasi anda originaali mõtet, pööramata olulist tähelepanu värsi rütmile.²⁶ Selliseid luuletusi võime rähulikult arvata v a b a - v ä r s i hulka.

b) Möödunud sajandil ja käesoleva sajandi esimesel veerandil loodi peamiselt mittekvantiteerivat heksameetrit

²⁵ Vt. J. Põldmäe, Statistiline meetod nõukogude värsiteoorias, Keel ja Kirjandus 1969, lk. 591—599.

²⁶ Lähemalt vt. A. Annist, Antiikeeposte eestikeelseist tõlkeist ja nende värsiprobleemidest. — Keel ja Kirjandus 1958, lk. 75—76.

fist stroofi samas positsioonis. Kuna sel juhul on vähimaks tagasi-pöörduvaks ühikuks stroof, tuleb selliseid luuletusi ühendada totaalse polümeetriaga.

4°. Kui eleeegilises distihhonis kuulub heksameeter silbilis-rõhulisse süsteemi, pentameeter aga varieerib intervalli suurust (või vastupidi), arvame luuletuse sellesse süsteemi, mille tunnuse lõppkokkuvõttes domineerima jäävad (vrd. allpool ülemineku-vormide eristamise kohta öelduga).

c) Puhtkvantiteeriv süsteem. Teoorias esindab seda süsteemi E. Roosi raamat²⁸, praktikas näiteks mõned G. Suitsu luuletused.²⁹

Roosi arvates saab kvantiteeriva värsisüsteemi loomisel läh-tuda neljast printsiibist:

1) Mooraline kvantiteerimisprintsiiip. «Selle printsiibi põhjal peaksid kõik sama meetrumi värsijalad täidetud olema niisuguste silpidega, et need skandeeritult kulutaksid kokku alati täpselt sama arvu ajaühikuid (heksameetri värsijalad näiteks 4 moorat).» (lk. 8.)³⁰

2) Süllaabiline kvantiteerimisprintsiiip (NB! mitte segada süllaabilise värsisüsteemiga): «iga silbitüüp fikseeritakse juba ette kas pika või lühikese meetrumisilbina ja sellekohaselt teda siis alati ka tarvitatakse.» (lk. 8.) Piiritõmbamine pikkade ja lühikeste silpide vahel olevat aga raske.

3) Positsiooniline kvantiteerimisprintsiiip. «Silpide meetrilise pikkuse määrajaks on nende asend — positsioon; neid mõodetakse pikkadena või lühikestena, sedamööda kas järgnev silp algab konsonandiga (resp. konsonantidega) või vokaaliga.» (lk. 9.)

4) Proportsiooniline kvantiteerimisprintsiiip. «Silbid pole meetriliselt pikad või lühikesed mitte absoluutselt, vaid ainult rela-tiivselt, s. t. olenedes sellest, kui pikkade või lühikeste silpide naabruses nad asetsevad. Teatud silp, mis lühikeste silpide kõrval või vahel moodus pikana, võib teinekord mõotuda lühike-sena, kui tema naabreiks on teised temast pikemad silbid. Siin võib esineda, nii paradoksaalsena, kui see ka tundub, juhtumeid, kus III-välteline sõnasilp mõotub lühikese ja I-välteline pika meetrumisilbina. Ei saa siin seepärast rääkida ka üksikuist silbi-

²⁸ E. Roos, Eestikeelse kvantiteeriva heksameetri süsteem. — Akadeemi-lise Kirjandusühingu Toimetised XII, Tartu 1938.

²⁹ Põhjalikult käsitletakse G. Suitsu kvantiteerivat värsi artiklis A. Miks, Heksameeter ja eleeegiline distihhon eesti teoorias ja värsis, lk. 159—162.

³⁰ Teiste autorite seisukohtade refereerimisel säilitame nende poolt kasu-tatud terminoloogia, ehkki see võib olla allakirjutanu seisukohtadega vastuolus. E. Roos kõneleb värsijalgadest, kuid allakirjutanu arvates pole värsijalg eesti luuleteoorias üldse vajalik mõiste.

tüüpidest, vaid ainult sõnatüüpidest, sest ainult sõnaseoses avaldub silbipikkuste proportsioon.» (lk. 9.) Kuna aga sellinegi printsiip polevat järjekindlalt läbiviidav, ehitab Roos oma süsteemi üles teisele ja neljandale printsiibile ja nimetab seda süllaabilis-proportsiooniliseks.

Kuna selline süsteem nõuab nii silpide pikkuste fikseerimist kui ka nende naabruse arvestamist, esitab Roos loendina kõik eesti keeles võimalikud sõnatüübid (tõsi küll, välja jäävad pikemad kui neljasilbilised sõnad). Tema uurimuse lõpuosa kujutabki tegelikult sõnatüpoloogiat (piirdudes mõistagi ainult foneetilise küljega ja sedagi vaid ühest aspektist vaadeldes), millega Roos ennetab 1960. aastate moodsaid meetodeid harrastavate lingvistide (eeskätt fonoloogide) ideesid³¹, rakendades isegi kombinatoorikat. Et saada selgemat ülevaadet tema poolt propageeritava värsisüsteemi alustest, toome näite neljasilbiliste sõnade tüpoloogia kohta. Siin eristab ta järgmisi rühmi (iga rühm jaguneb muide enamasti ka allrühmadeks): dipürihh (○○○○, *kõneleme, jumalaga*), esimene (—○○○, *kaapimine, kõndijaga*), teine (○—○○, *poeetide, gigantsete*), kolmas (○○—○, *imelikku, musikaalsed*) ja neljas peon (○○○—, *kõnelusest, idealist*), tõusev (○○—, *imelikkust, häbematult*) ja langev joonik (——○○, *kunstnikkudel, armsaimaga*), korijamb (—○○—, *kahtlasemat, illusioon*), antispast (○——○, *valutute, poeedita*), ditrohheus (—○—○, *uhkemaiste, kohtunikku*), dijamb (○—○—, *triumviraat, banaalsmaid*), esimene (○——, *paraadlikkust, identseteks*), teine (—○—, *ootamatud, algelistel*), kolmas (——○—, *istutuseks, apoteos*) ja neljas epitriit (———○, *tundlikkuse, kontsertlikke*).

Kõiki tüüpe iseloomustab Roos sellelt seisukohalt, kas ja kuidas nad sobivad heksameetrisse. Luules tähendab tema teooria järgimine seda, et sõnad paigutatakse värssi üksnes naabersilpide pikkust, mitte aga nende rõhulisust arvestades. Kõige öeldu põhjal võibki E. Roosi süsteemi järgi kirjutatud heksameetreid lugeda puhtkvantiteerivateks.

d) Rõhulis-kvantiteeriva (Annisti-Kaalepi) süsteemi algatajaks tuleb lugeda A. Annisti, kes seda rakendas (koostöös K. Reitaviga) Homerose eeposte tõlkimisel ja oma tõlkepraktika ka artiklikis kokku võttis.³² A. Kaalep proovis sama süsteemi originaalloomingus (näiteks «Väikestes elegeiates» luuletuskogus «Aomaastikud») ning on püüdnud kvantiteerivale vär-

³¹ Vrd. näiteks M. Hint, Ortoeepia normeerimise probleeme. Keel ja struktuur 2. Töid struktuuraalse ja matemaatilise lingvistika alalt, Tartu 1968, lk. 3—123.

³² Vt. A. Annist, Antiikeeposte eestikeelseist tõlkeist ja nende värsiprobleemidest.

sile anda ka fonoloogilist interpretatsiooni (mitte küll eriti õnnestunult).³³

Annist ise formuleerib oma heksameetrisüsteemi põhimõtted järgmiselt: «...pikk sõna algussilp ei tohi seista värsilangus ja lühike sõna algussilp värsitõusus. Või positiivsel kujul: värsitõusus peab ikka olema pikk või poolpikk silp, värsilangus aga ikka lühike või poolpikk silp (või päris erandlikult ka pikk).»³⁴ Praktikas sarnaneb tema heksameeter taktoidile, erinedes vaid selle poolest, et kõik värsirõhulised silbid on pikad. Kuna Annisti-Kaalepi süsteem arvestab seega nii silpide pikkusi kui ka sõnarõhke, kuid ei nõua samal ajal püsivat silpide arvu, tuleb seda nagu E. Roosi süsteemigi regivärsist lahus hoida, lugedes omaette värsisüsteemiks, nimelt rõhulis-kvantiteerivaks.

e) Eraldi käsitlemist vajavad teised kvantiteerivad antiikmeetrumid (kvantiteeriv trohheus, Alkaiose värs jne.), mille loomisel üldiselt juhindutakse samadest kvantiteedireegleist nagu heksameetri puhul. Kuigi nende puhul lähtutakse tavaliselt vaikides eeldusest, et nende iseloomustamiseks piisab heksameetri kohta öeldust³⁵, peab siingi tegelikult alati arvestama, milliseid fonoloogilisi elemente iga konkreetne värsimõõt korrastab.

1°. Kvantiteeriv jamb, trohheus, daktül, amfibrahh, anapest ja logaöödid erinevad Annisti-Kaalepi süsteemi rakendamise korral oma silbilis-rõhulistest nimekaimudest vaid selle poolest, et nende värsirõhulised silbid on alati pikad; seega võime kõnelda kvantiteerivast silbilis-rõhulisest süsteemist.

2°. Juhul kui kvantiteerivas antiikmõodus silpide arv värsirõhudevahelises intervallis varieerub, arvame sellised mõõdud — nagu Annisti-Kaalepi heksameetriki — rõhulis-kvantiteerivasse süsteemi.

3°. Pagulaspoetide loomingus on regivärsi edasiarendusena käibel kvantiteeriv neljajalaline trohheus, milles kõik paarituarvulised (= värsirõhulised) silbid on ühtlasi nii rõhulised kui ka

---

³³ A. Kaalep, Eesti keele fonoloogilise struktuuri ja eesti värsiõpetuse suhetest. — Emakeele Seltsi Aastaraamat IV 1958, Tallinn 1959, lk. 110—126. — Kui Kaalep seob antiikvärsi imitatsioone regivärsiga, siis A. Oras kinnitab, et järjekindla kvantiteeringu taotlejad võivad rahvalaulu analoogiat kasutada vaid reservatsioonidega (A. Oras, Silpidest ja luulest. — Tulimuld 1967, nr. 3, lk. 131—136.)

³⁴ A. Annist, Antiikeeposte eestikeelseist tõlkeist ja nende värsiprobleemidest, lk. 88. Vt. ka A. Annist, Tõlkest. — Järelsõna teosele Homeros, Ilias, Tallinn 1960, lk. 426—430. — Annisti seisukohtadega ühineb ka A. Oras, ehkki kritiseerib tema tõlkepraktikat (A. Oras, Vergilius ja eesti heksameetri probleem. Tulimuld 1962, nr. 4, lk. 242—247).

³⁵ Vrd. A. Kaalep, Eesti keele fonoloogilise struktuuri ja eesti värsiõpetuse suhetest, lk. 120 jj.

pikad.³⁶ Sama süsteemi kasutab ka A. Rannit oma kvantiteerivas jambis ja amfibrahhis.³⁷ (Oigupoolest algatas selle süsteemi 1920. aastail V. Ridala.) Kuna need luuletused erinevad silbilis-rõhulistest vaid värsirõhuliste silpide püsiva pikkuse poolest, arvame nad samuti kvantiteerivasse silbilis-rõhulisse süsteemi.

III. SILBILINE VÄRSISÜSTEEM

Silbiline värsisüsteem tuli eesti luulesse prantsuse aleksandriini tõlkimise kaudu.³⁸ Teatavasti rajaneb aleksandriin paarikaupa vahelduvatele 12- ja 13-silbilistele mees- ja naisriimidega värssidele, kusjuures kuuendale silbile järgneb kohustuslik tsesuur. Prantsuse luule tõlkimisel on rida rahvaid (näiteks sakslased ja venelased) aleksandriini edasi andnud kuuejalalise tsesuuritud jambi varal (nii tehti ka eesti kirjanduse algusaegadel ning veel 20. sajandi esimesel veerandilgi). A. Oras iseloomustab eesti aleksandriini põhimõtteid järgmiselt: «... prantsuse aleksandriin ei ole jamb meie mõttes. <...> Tegelikult domineerib selles kaks meetrilist tüüpi: iga värsipool omaette on kas anapestilise või jambilise ilmega, kusjuures mõnes värsis on mõlemad pooled jambilised, mõnes jällegi mõlemad anapestilised ja mõnes üks pool jambiline ja teine anapestiline. <...> Tõlkes esineb järelikult nelja tüüpi värse: 1) puhtjambilisi: $\cup\text{---}\cup\text{---}\cup\text{---}\cup\text{---}$ | $\cup\text{---}\cup\text{---}\cup\text{---}\cup\text{---}$ ( ), näiteks: «See vaimuvaene daam! Kui kuiv ta jutuviis!»; 2) puhtanapestilisi: $\cup\cup\text{---}\cup\cup\text{---}$ | $\cup\cup\text{---}\cup\cup\text{---}$ ( ), näiteks: «Sula andumust täis, talle surmani truud.»; 3) esimene pool jambiline, teine anapestiline: $\cup\text{---}\cup\text{---}\cup\text{---}$ | $\cup\cup\text{---}\cup\cup\text{---}$ ( ), näiteks: «Ja väga auväärt mees, aga vilets poet»; 4) esimene pool anapestiline, teine jambiline: $\cup\cup\text{---}\cup\cup\text{---}$ | $\cup\text{---}\cup\text{---}\cup\text{---}$ ( ), näiteks: «Aina suurusest hull, ja jutt on ikka üks.»³⁹

Kuna nimetatud värsitüübid, nagu kinnitab «Misantroobi» analüüs, järgnevad üksteisele ilma mingi korrata, võib A. Orase aleksandriini (samast süsteemist peab muide kinni ka A. Sang oma sõjajärgsetes Molière'i-tõlgetes) lugeda puhtsilbiliseks, seda enam, et ta oma rütmistruktuurilt on väga lähedal

³⁶ V. Kõressaar, Kaks algust ehk eesti värsikeele vormiprobleemist. lk. 169—172.

³⁷ V. Kõressaar, Kvantiteerivast värsist eesti luules Gustav Suitsust Aleksis Rannitini. — Tulimuld 1965, nr. 4, lk. 198—206.

³⁸ Esimest ettepanekut vt. A. Oras, Prantsuse süllaabilise värsimõõdu, eriti aleksandriini, edasiandmisest eesti keeles. — Eesti Kirjandus 1931, lk. 373—379.

³⁹ Vt. A. Orase järelsõna teosele Molière, «Misantroop» ja «Ebahaige», Tartu 1936, lk. 223—224.

originaalaleksandriinile.⁴⁰ (Kuigi siingi mängivad oma osa rõhk ja värde, ei ole nende järgnevus ega arv korrastatud sel määral, et saaksime kõnelda silbilis-rõhulisele, vältelisele või rõhulisele süsteemile omastest korrapärast.)

Teiste rahvaste silbilisest toodangust on eesti keeles vahendatud hispania romanssi (A. Kaalep tõlgetes ja originaalloomingus) ja ukraina kolomõikat.⁴¹ Ka neid tuleb lugeda puhtsüllaaabilisteks.

IV. VABAVÄRSS

Vabavärsilisse süsteemi kuuluvaks loeme luuletusi, mille rütm ei allu mingile kogu luuletust läbivale korrapärale. Eesti vabavärsi klassifikatsioon⁴² pole rahuldav. Kuna Kärneril leidub vabavärsi vähe, piirdume siin vaid nentimisega, et vabavärsi iseloomustavate tunnuste rohkuse tõttu ei saa ka tema klassifikatsiooni rajada tavapärasele kaheks-kolmeks jagamisele, vaid liigitamisel tuleb lähtuda mitmelt erinevalt aluselt (nagu seda tehakse riimi puhul), tõstes vastavalt luuletaja eripärale ja uurija vajadustele esite ükskord ühte, teinekord teist aspekti (s. o. tuleb rakendada nn. libisevat klassifikatsiooni).

*

Seega võib eesti värsisüsteemide ehituse kokku võtta järgmiselt:

I. Silbilis-rõhuline süsteem.

A. Kaksikmõõdud.

1. Jamb (ka kuuejalaline jamb aleksandriini vastena).
2. Trohheus.

B. Kolmikmõõdud.

3. Daktül (ka kuuejalaline daktül heksameetri vastena).
4. Amfibrahh.
5. Anapest.

C. Sega- ja liitmõõdud.

6. Logaöödid (ka eriliiki logaöödide kombineerimisele ülesehitatud stroofid, samuti ühele rütmivariandile rajanev mittekvantiteeriv heksameeter ja pentameeter või mitme variandi süs-

⁴⁰ Uuematest kirjutistest aleksandriini kohta vt. näiteks И. Н. Голенищев — К у г у з о в, Александрийский стих на Западе. — Проблемы современной филологии. Сборник статей к семидесятилетию академика В. В. Виноградова, Москва 1965. lk. 357—365.

⁴¹ Lähemalt vt. A. Kaalep, Rütmiprobleemidest luuletõlkes, lk. 601—602.

⁴² A. Kaalep, Teoreetilisi märkmeid vabavärsist. — Keel ja Kirjandus 1959, lk. 257—273.

teemipärasele kordamisele rajatud mittekvantiteeriv heksameeter, pentameeter ja eelegiline distihhon).

7. Totaalne polümeetria (ka mittekvantiteeriv heksameeter ja eelegiline distihhon, kui neis muu kõrval süsteemipäraselt kordub üksnes kaheasilbiliste intervallidega heksameetri variant).

II. Rõhuline süsteem.

A. Taktoid.

1. Daktüloid (ka mittekvantiteeriv heksameeter, kui selles ühe- ja kaheasilbilised intervallid vahelduvad vabalt).

2. Amfibrahoid.

3. Anapestoid.

B. Aktsentoid.

C. Süntagmoid.

D. Mittekvantiteeriv pentameeter ja eelegiline distihhon, milles ühe- ja kaheasilbilised intervallid vahelduvad vabalt.

III. Puhtkvantiteeriv süsteem (Roosi süsteemi järgi ülesehitatud heksameeter ja eelegiline distihhon).

IV. Puhtsüllaabiline süsteem.

A. Pseudoregivärss.

B. A. Orase (või ka I. Laabani⁴³) süsteemis aleksandriin.

C. Hispaania romanss, milles vahelduvad 8- ja 7-silbilised read.

D. Kolomõika.

E. Tanka ja haiku.

V. Rõhulis-kvantiteeriv süsteem.

A. Annisti-Kaalepi süsteemile rajatud heksameeter, pentameeter ja eelegiline distihhon.

B. Muud antiikmõõdud, milles varieeritakse rõhutute silpide arvu värsirõhkude vahel (ja arvestatakse Annisti-Kaalepi süsteemi).

VI. Kvantiteeriv silbilis-rõhuline süsteem: Annisti-Kaalepi (või mõnele muule lähedasele) süsteemile ehitatud kvantiteeriv trohheus, jamb, daktül, amfibrahh, anapest ja logaöödid (ka pagulaspoetide poolt regivärsi edasiarendusena väljatöötatud kvantiteeriv neljajalaline trohheus).

VII. Toonilis-kvantiteeriv silbiline süsteem — regivärss⁴⁴.

⁴³ Vt. selle kohta V. Kõressaar, Kvantiteerivast värsist eesti luules Gustav Suitsust Aleksis Rannitini, lk. 198—199. — Laabani aleksandriin erineb Orase omast vaid selle poolest, et on alati 12-silbiline.

⁴⁴ Võib tekkida küsimus: miks värsisüsteemide konkreetsel iseloomustamisel kasutatakse teistsuguseid terminite kombinatsioone ja järjestust kui deduktsioonis? Seda tingib vajadus esile tõsta domineerivat tunnust.

VIII. V a b a v ä r s s.

Pole võimatu, et eesti värsi edasisel uurimisel mõnda esitatud süsteemidest tuleb täiendada mõne uue allsüsteemiga (tõenäoliselt tuleb seda teha rõhulise ja puhtsilbilise süsteemi puhul) või veelgi täpsustada nende iseloomustusi. Ent võib olla kindel, et värsisüsteemide arv ei vaja edaspidi enam olulisi täiendusi, sest deduktiivne ülevaade näitab, et rohkem värsisüsteeme olla ei saa (võib küll olla veel mõne mitmele tunnusele rajatud süsteemi modifikatsioon, milles üht tunnust tõstetakse teisiti esile kui eespool kirjeldatud süsteemides).

Lisame veel, et silbilis-rõhulise ja rõhulise süsteemi sees eristame indeksis kõigi värsimõõtude puhul isomeetrilisi (püsivat arvu värsirõhke sisaldavaid) ja heteromeetrilisi (muutuva värsirõhkude arvuga) luuletusi. Vastavalt värsirõhkude arvu muutmise iseärasustele eristame (aga üksnes silbilis-rõhulises süsteemis) korrastatud (värsirõhkude arv muutub rangelt kindlaksmääratud skeemi järgi) ja korrastamata heteromeetriat (värsirõhkude arv muutub vabalt).

2

Värsisüsteemide piiride täpne määramine praktilise analüüsi käigus osutub küllalt raskeks. Teoreetiliselt saab tõestada, et värsisüsteemide vahel võib olla lõpmatu hulk üleminekuvorme, milles põimuvad erinevatele süsteemidele iseloomulikud rütmi korrastamise printsiibid. Allakirjutanu on kord juba osutanud, et kõigi eesti keeles kunagi kirjutatud ja ka edaspidi kirjutatavate toonilistesse süsteemidesse kuuluvate luuletuste värsirõhkudevaheliste intervallide keskmisi silbiarve (s. o. tulemust, mida saame, jagades intervallidesse kuuluvate silpide kogusumma kõigi intervallide arvuga luuletuses) võib kujutada pideva hulganähtisena, milles iga mistahes kahe arvu vahel leidub alati mingi kolmas.⁴⁵ See tõttu tuleb praktilise analüüsi hõlbustamiseks kehtestada tinglikud, statistilistele kriteeriumidele rajanevad piirid ning ühtlasi fikseerida nende piiride läheduses ka üleminekuvormid. Öeldu kehtib värsisüsteemidevaheliste piiride kõrval ka värsisüsteemide eneste sees eristatavate allsüsteemide ja meetrumite kohta. Kuna Jaan Kärner kasutab vaid kolme värsisüsteemi — silbilis-rõhulist, rõhulist ja vabavärssi, piirdume üleminekuvormide käsitlemisel vaid nende kolme süsteemiga. Üleminekuvormide erilne tähtsus seisneb selles, et nende kaudu rikastatakse luule meetrumirepertuaari; nii oli taktoidide tekkimise eelduseks rikkalike üleminekuvormide olemasolu eesti kolmikmõõttudes (eriti daktüülis).

⁴⁵ Lähemalt vt. Я. Пыльдмяэ, Об эстонском акцентном стихе, lk. 355—356.

Silbilis-rõhulises süsteemis kasutavad luuletajad rütmi mitmekesistamiseks mitmesuguseid rütmimodulatsioone. Osa neist satub vastuollu silbilis-rõhulise süsteemi põhitunnusega, mille järgi kahe naaberrõhu vahel peab olema rangelt kindlaksmääratud arv silpe. Nii tuuakse jambi ja trohheusesse sisse kahe- või nullsilbilisi intervale (neljajalalises trohheuses näiteks '◡'◡'◡'◡'◡' asemel '◡'◡'◡'◡'◡' või '◡''◡'◡'), jambis lisaks veel varieeritakse värsialgusi nn. rõhulibistustega (näiteks '◡'◡'◡'◡'◡' asemel '◡'◡'◡'◡'◡'). Daktülis, anapestis ja amfibrahhis, vastupidi, asendatakse kahesilbilisi intervale ühe- või kolmesilbilistega (näiteks '◡'◡'◡'◡'◡' asemel '◡'◡'◡'◡'◡' või '◡'◡'◡'◡'◡').⁴⁶ Kõigil neil juhtudel on tegemist üleminekuvormidega silbilis-rõhuliselt süsteemilt rõhulisele (isomeetria ja korrastatud heteromeetria korral) või vabavärsile (korrastamata heteromeetria korral), sest rõhuline süsteem reguleerib rõhkude arvu ja lubab värsirõhutute silpide arvul muutuda teatud piirides, vabavärsis aga lubab mistahes kõikumisi nii rõhkude kui ka rõhutute silpide arvus ja paigutuses. Jambi ja trohheuse puhul, samuti siis, kui kolmikmõõtdesse tuuakse sisse ühesilbilisi intervale, läheneb luuletus taktoidile, kui aga kolmikmõõtdesse tuuakse sisse kolmesilbilisi intervale, tekib üleminekuvorm, mis on kõige lähemal aktsentoidile. Kuna üleminekuvormide ja rõhulise süsteemi kuuluvate luuletuste piir on vaieldav, lugesime üleminekuvormideks kõiki neid luuletusi, milles vähemalt 50%-s värsides on intervallides rõhutute silpide arv jääv. (Kui 40-realises daktüülilises luuletuses on näiteks 15 värsis ühesilbilisi intervale, leidub selline luuletus indeksis daktüli all, kuid märkusega «üleminek taktoidile»; kui aga sama pikas luuletuses on 25 värsis vaheldumisi ühe- ja kahe-silbilisi intervale, 15 värsis aga üksnes kahesilbilisi, leiame luuletuse taktoidide hulgast.)

Ka logaöödides ja totaalsele polümeetriale rajatud luuletustes varieeritakse rütmi, jättes ära või lisades mõnes stroofis üksikuid rõhutuid silpe. Kui luuletus koosneb ainult üht liiki logaöödidest, kehtib tema puhul kõik eespool lihtmõõtdude kohta öeldu. Eri liiki logaöödide ja totaalse polümeetria korral aga toimub igas stroofis ka rangeima korrapära säilides keeruline erineva suurusega intervallide vaheldumine. Seetõttu asuvad eriliiki logaööde ühendavad ja totaalsele polümeetriale rajatud luuletused rõhulisele süsteemile juba oma loomult lähemal kui lihtmõõtdud. Järelikult tuleb nende puhul kasutada üleminekuvormide piiritlemisel ka rangemaid kriteeriume: juhul kui vähemalt 25%-s värsidest esineb «defekte», arvame luuletuse rõhuliste hulka.

⁴⁶ Näiteid vt. J. Põldmäe, Poetika kool I. — Noorus 1968, nr. 1, lk. 72.

Silbilis-rõhulise süsteemi enese sees eristame samuti rea üleminevikuvorme. Nii varieeritakse isomeetriliste (võrdrõhuliste) luuletuste rütmi, tuues sisse mõned mitteisomeetrilised värssid. Kui mitteisomeetrilisi värssse pole üle 25%, kõneleme üleminekust isomeetriaalt heteromeetriaale (v. a. muidugi korrastatud heteromeetria, kus on tähtis mitte üksnes mõõdult erinevate värsside protsent, vaid ka nende paigutus). Korrastatud heteromeetria korral võidakse mõnes salmis värsirõhkude arvust või paigutusest mitte kinni pidada. Kui selliseid stroofe on kuni 50%, loeme luuletuse üleminekuvormiks korrastatud heteromeetriaalt korrastamata heteromeetriaale. Püsanakruusidega luuletustesse võidakse värssi algusse lisada mõni rõhutu silp (1960. aastate poetidest teeb nii näiteks A. Suuman, kelle trohheustes leidub sageli üksikuid jambilisi värssse). Vastavalt tavale⁴⁷ loeme sellised luuletused üleminekuvormideks vahelduvate anakruusidega luuletustele siis, kui lisasilpe-anakruuse on vähem kui 10%-s värssidest.

Kõik mainitud üleminekuvormid võivad esineda nii puhtal kujul kui ka omavahel kombineeruda.

Rõhulises süsteemis on rida nähtusi paralleelsed silbilis-rõhulisele. Siingi eristame üleminekuvormi isomeetriaalt heteromeetriaale ja püsanakruusidelt vahelduvatele anakruusidele samasuguste kriteeriumide alusel. Kuid kuna rõhulises süsteemis esineb (kooskõlas süsteemi definitsiooniga) ainult korrastatud heteromeetria, siis kõneleme stroofiskeemist kõrvalekaldumise korral üleminekust vabavärsile, ehkki kasutame sama kriteeriumi (kõrvalekaldumistega stroofid ei tohi ületada 50% stroofide arvust). Üleminekud taktoidilt anapestoidile tekivad siis, kui taktoidis tuleb ette ka 3-silbilisi intervale. Luuletuse arvame üleminekuvormide hulka, kui 3-silbilisi intervale on vähem kui 50%-s värssidest.

Üleminekuvormid teiste värsisüsteemide vahel vajavad edaspidi täiendavat uurimist.

3

Teiseks meetrilises indeksis fikseerimist vajavaks nähtuseks on stroofika. Värsiajaloo uurijale oleks ideaalseks abiliseks muidugi stroofikataloog⁴⁸, milles kirjeldatakse kõigi luuletuste stroofid, nendes kasutatud värsimõõdud ja riimimise viisid, kuid suure mahu tõttu (Puškini luuletuste kataloog hõlmab 50 tingformaadis lehekülge) saab neid koostada nähtavasti eeskätt «esimese järgu» luuletajate (näiteks L. Koidula, G. Suits, M. Under, H. Vis-

⁴⁷ М. Л. Гаспаров, Русский трехударный дольник XX в. — Теория стиха, Ленинград 1968, lk. 76—77.

⁴⁸ В. Пушкин Stroofikataloogi lisana artiklile Б. Томашевский, Stroфика Пушкина. — Пушкин. Исследования и материалы II, Москва—Ленинград, 1958, lk. 134—184.

letused moodustavad tühise osa (Kärneril leidub neid küll suhteliselt rohkesti), pole erinimetusi ka tarvis.

Üldiselt järgib selline terminoloogia D. Palgi süsteemi⁴⁹, lisatud on vaid nimetus seitsmerealise stroofi jaoks. Termineid *sekstiin* ja *oktaav* tarvitavad mõned autorid üksnes kitsamas tähenduses, märkides esimesega kuuerealist stroofi riimiskeemiga *aBBaCC*, *AbbAcc*, *AbAbCC* või *aBaBcc*⁵⁰, teisega kaheksarealist stroofi, milles viiejalaline jamb seostub riimiskeemiga *AbAbAbCC* või *aBaBaBcc*.⁵¹ Allpool kasutatakse mõlemat laiemas tähenduses, lisades vajaduse korral *sekstiin kitsamas tähenduses*, *oktaav kitsamas tähenduses*. Ainelo-Visnapuu poetika eristab liht- ja liitsekstiini, esimene neist tähistab sekstiini kitsamas mõttes, teine kuuestroofilist kahele riimile rajatud sekstiini, milles iga järgmise stroofi riimijärjestus saadakse eelnevast vastavalt skeemile

2 4 6 5 3 1

a b a b a b (vt. J. Kärneri «Visionäärset sekstiini»).

Indeksis tuleb fikseerida ka ranged stroofi- ja luuletuste vormid. Terminid *Alkaiose* ja *Asklepiadese stroof*, *beit*, *gaseel*, *gloss*, *haiku*, *prantsuse ballaad*, *ritornell*, *rondell*, (*suur ja väike*) *rondoo*, *rubaii*, *Sappho* (*suur ja väike*) *stroof*, *sitsiliaan*, (*inglise ja itaalia*) *sonett*, *tanka*, *tertsiinid* ja *triolet* ei vaja täiendavaid selgitusi — nende iseloomustuse leiab kergesti.⁵² Teisi vorme harastatakse nii vähe, et nende iseloomustust pole mõtet siin anda; J. Kärneri puhul peab siiski ära märkima onegini stroofi — neljateistkümnerealise stroofi riimiskeemiga *AbAbCCddEffEgg*, mis pärineb Puškini värssromaanist «Jevgeni Onegin».

Keerulisemat probleemi kujutab endast stroofi riimikompositsioon, sest selle iseloomustamisel tuleb fikseerida riimide sugu, paigutus ja stroofide siduline korduva riimi varal. Riimide soo kohta käibivas terminoloogias pole uurijate seas üksmeelt: allpool kasutame nimetusi *mees-*, *nais-*, *daktül-* ja *peonriim*⁵³, hüljates neljasilbilise kokkukõla jaoks tihti parimaks peetud, kuid kohmakaid *hüperdaktülilist* ja *ülilibisevat*. Vastavalt traditsioonile märgime meesriimi väikeste ja naisriimi suurte ladina tähtedega, kuid erinevalt B. Tomaševskist, kes pikemaid kui kahesilbilisi riime tähistas kreeka tähtedega, peame otstarbekaks daktül- ja peonriime tähistada vastavalt väikeste ja suurte ladina tähtedega,

⁴⁹ L. Timofejev, N. Vengrov, Kirjandusteaduslike terminite lühisõnastik. (Tõlkinud ja näidetega eesti kirjandusest varustanud D. Palgi.) Tallinn 1957, lk. 139.

⁵⁰ J. Ainelo, H. Visnapuu, Poetika põhijooni, lk. 161.

⁵¹ Sealsamas, lk. 162.

⁵² Vt. näiteks J. Ainelo, H. Visnapuu, Poetika põhijooni; J. Põldmäe, Poetika kool V. — Noorus 1968, nr. 5; L. Timofejev, N. Vengrov, Kirjandusteaduslike terminite lühisõnastik.

⁵³ Seega järgime P. Maantee ja mitte U. Otsuse terminoloogiat; vt. P. Maantee, Riimist. — Looming 1959, lk. 453; U. Otsus, Mõningaid märkmeid riimist. — Looming 1969, lk. 139.

millele lisatakse silpide arvu tähistav indeks (daktülriime näiteks $a_3b_3a_3b_3$, peoonriime $A_4B_4A_4B_4$). Sellist tähistamisviisi tingib eesti riimi oluline iseärasus, mis on jäänud kahe silma vahele uurijail, kes püüavad eesti poeetikale mehhaaniliselt üle kanda vene ja saksa värsiteooria tulemusi: eesti luules, vastupidi H. Visnapuu arvamusele, ei pea riim tingimata algama viimasest värsirõhulisest positsioonist ning luuletajad ise tunnetavad seda täie selgusega. Eriti ilmekalt kinnitab seda teesi «koolipoetika» reegleist täpselt kinnipidava Kärneri stroofika jälgimine. Nii on värssromaanis «Bianka ja Ruth», mis vastavalt onegini stroofi skeemile ei kaldu 3794 värsi vältel kordagi kõrvale neljajalalisest jambist, viimane värsirõhuline positsioon tihti täidetud kaasrõhulise silbiga, kusjuures riim algab eelviimasest värsirõhulisest positsioonist:

Ta tõstis pää ja aralt vaatas.
 «Ta armas sulle. Tunnusta,
 et nõnda see.» Ja, hing mu jaatas,
 kuid ütlin kindlalt: «Unusta!
 See võimatu!» «Võib olla, ise
 sa veel ei tea.» Ja imelise
 külmahvatava märkas in
 ta silmis kire. Arkasin
 kui unest öeldes endamisi:
 «Kas sina teadsid?» Näitlesid,
 ma mõtlin. Samas väitlesid
 muud puusad. Kaugeid lendamisi
 hing lendas minu kaisuski.
 Nii sinu iha paisuski.

(XII p., 6. stroof)

Seetõttu esineb eesti luules nähtus, mida teistel rahvastel (peale liitriimi, mõistagi) pole fikseeritud: säilitades stroofiehituse, värsimõõdu ja silpide arvu muutmatuna, võib samades stroofipositsioonides siiski varieerida riimi sugu. On võimalik teoreetiliselt näidata, kui palju see rikastab luuletaja väljendusvahendite valikut. Üksnes mees- ja naisriimidega onegini stroofe saab olla vaid üks, juba üheainsagi daktül- või peoonriimi sissetoomiseks on 7, kahe puhul 21 erinevat võimalust jne. — üldiselt vastavalt Newtoni binoomi seitsmenda astme arendi kordajatele (sest on 7 erinevat riimpipaari). Seega kokku $1 + 7 + 21 + 35 + 35 + 21 + 7 + 1 = 128$ erinevat stroofivarianti. Kärner on neist ära kasutanud vaid 27: $AbAbCCddEfffEgg$, $A_4bA_4bCCddEfffEgg$, $Ab_3Ab_3CCddEfffEgg$, $AbAbC_4C_4ddEfffEgg$, $AbAbCCd_3d_3EfffEgg$; $AbAbCCddE_4ffE_4gg$, $AbAbCCddE_3f_3E_3gg$, $AbAbCCddEfffEg_3g_3$, $A_4bA_4bCCddE_3f_3E_3gg$, $Ab_3Ab_3CCd_3d_3EfffEgg$, $Ab_3Ab_3CCddE_4ffE_4gg$, $Ab_3Ab_3CCddE_3f_3E_3gg$, $Ab_3Ab_3CCddEfffEg_3g_3$, $AbAbC_4C_4d_3d_3EfffEgg$, $AbAbC_4C_4ddEfffEg_3g_3$, $AbAbCCd_3d_3E_4ffE_4gg$, $AbAbCCd_3d_3E_3f_3E_3gg$,

*AbAbCCddE₄ffE₄g₃g₃, AbAbCCddE₃f₃Eg₃g₃; A₄bA₄bCCd₃d₃E₄ff-
Eg₃g₃, Ab₃Ab₃C₄C₄d₃d₃E₄ffEgg, Ab₃Ab₃CCd₃d₃E₃f₃Egg, AbAbCC-
d₃d₃E₄ffE₄g₃g₃; AbAbCCd₃d₃E₃f₃Eg₃g₃, AbAbCCddE₄f₃f₃E₄g₃g₃,
Ab₃Ab₃C₄C₄d₃d₃E₃f₃Egg, Ab₃Ab₃CCd₃d₃E₄f₃f₃E₄g₃g₃.*

Indeksis pole mõeldav eraldi esitada kõiki ühe luuletuse piiri-
des kasutatud riimisugude poolest üksteisest erinevate stroofide
loendit. Tuleb minna lihtsamat teed: anda üksainus skeem, mis
siiski fikseeriks nii püsiva kui ka muutuva silpide arvuga riimi-
positsioonid. Kuna meesriim vaheldub daktül-, naisriim aga peon-
riimiga, osutuski otstarbekaks sisse tuua eespool kirjeldatud
tähistusviis, mis võimaldab märkida riimisoo vaheldumist tähele
sulgudes lisatud indeksi abil. Nii näitab skeem Ab_3Ab_3 , et kogu
luuletuse vältel vahelduvad kõigis stroofides nais- ja daktülriimid;
skeem $Ab_{(3)}Ab_{(3)}$ aga seda, et kõigis stroofides on paaritu arvulistel
kohtadel naisriimid, paarisarvulistel kohtadel aga vahelduvad
mees- ja daktülriimid. (Kui aga vahelduvad samatüvelised mees-
ja naisriimid, saame asjast samuti lihtsalt üle; $AaAa$ näitab, et
sellised riimid asuvad erinevates, $a_{(2)}ba_{(2)}b$ aga, et samades posit-
sioonides.)

Peale selle võivad luuletustes erinevast soost riimid muuta
oma positsioone, näiteks vastavalt skeemile $AbAb CddC E₄f₄E₄ GhGh$. Sel juhul on tegelikult tegemist erinevate stroofide ühenda-
misega ja seda peab ka indeksis fikseerima — $AbAb + Abba$
(NB: sellises kombinatsioonis ei märgi samad tähed riimi koos-
seisu identsust; juhul kui tahetakse viimast rõhutada, antakse
indeksis stroofide kaupa kogu luuletuse skeem).

Ka orbvärse (s. o. riimita ridu) märgime analoogiliselt riimi-
dega: ühesilbilisi lõppe väikeste, kahesilbilisi suurte nullidega,
kuna kolme- ja neljasilbiliste värsilõppude korral lisame vastavalt
väikestele või suurtele nullidele indeksid.

Riimide paigutust iseloomustava terminoloogia suhtes on uuri-
jad üksmeel: eristatakse rist-, süli-, paaris- ja segariimi. Kuid
isegi katräänide iseloomustamiseks pole selline terminite pagas
piisav. Siia tuleks lisada mõned uued mõisted sagedamini esine-
vate kombinatsioonide jaoks. Kui kõigis vaadeldava stroofi värs-
sides esineb üks samakõla (skeem $aaaa$), kõnelema lausriimist,
luuletusi aga, mis rajanevad täies ulatuses ühele lausriimile, nime-
tame monoriimiks.

Peale katräänide on paljude Euroopa rahvaste loomungus levi-
nud ka sekstiimid ja oktaavid, milles on samuti kinnistunud rida
püsivaid riimiskeeme. Nende iseloomustamiseks võiks G. Sengeli⁵⁴
eeskujul soovitada järgmisi termineid:

ternaarriim	— skeem $aabccb$,
liugternaarriim	— skeem $abcabc$,
pöördternaarriim	— skeem $abbacc$,

⁵⁴ Г. Шенгели, Техника стиха, Москва 1960, lk. 254 jj.

süliternaarriim	— skeem <i>abbcca</i> ,
liugpöördternaarriim	— skeem <i>abccab</i> ,
kvaternaarriim	— skeem <i>aaabcccb</i> ,
liugkvaternaarriim	— skeem <i>abcdabcd</i> ,
pöördkvaternaarriim	— skeem <i>abbbaccc</i> ,
sülikvaternaarriim	— skeem <i>abbbccca</i> ,
liugpöördkvaternaarriim	— skeem <i>abcdadbc</i> .

Ka sekstiini ja oktaavi puhul kõneleb Sengeli rist- (*ababab* ja *abababab*) ja paarisriimist.

Kuid kõik eespool käsitletud riimimisviisid piirduvad ühe stroofi iseloomustamisega. Stroofide sidumist korduvate samakõlade varal fikseeritakse stroofikataloogis tavaliselt lahtris «märkused», indeksis aga tuleb leida ökonoomsem viis. Kärneril eristame järgmisi võimalusi:

1°. Täielikule ringkompositsioonile ülesehitatud luuletustes tekib automaatselt ka esimese stroofi riimide täielik kordamine. Näiteks pöörduvad luuletuses «Legendi järgi» esimese stroofi riimid viimases tagasi (skeem *ABAB CCDD EEFF ABAB*). Selliste luuletuste ette asetame indeksis märkuse *ring*.

2°. Osalise ringkompositsiooni korral kordub viimases stroofis vaid osa esimese stroofi riimidest, näiteks *a₃b₃a₃b₃ c₃dc₃d efef g₃hg₃h a₃ia₃i* («Tormiline»).

3°. Ringkompositsiooniga võib olla haaratud ainult mingi osa luuletusest, millele järgneb väljaspool ringi asuv «saba», näiteks *abab cdcd efef ghgh iaia j₃k₃j₃k₃ lmlm nnpn stst abab uvuv* («Pühajärvel»).

4°. Mingi riim võib läbida kõiki luuletuse stroofe, kordudes samades positsioonides, näiteks *A₄bA₄b C₄bC₄b D₄bD₄b* («Eduard Vilde» III), sel juhul kõneldakse ahelriimist. Mõnel juhul võib ahelriim vahetada oma asukohta stroofis.

5°. Luuletus võib rajaneda ka kahel või enamal ahelal (see sõltub värsaside arvust stroofis), varieerides lisaks veel riimide asetust, näiteks *AbAb bAbA AbAb bAbA* («Sügismaastikke» II).

6°. Üks ja sama riim võib täiesti juhusliku samakõlana korduda ilma mingi korrapärasuseta mistahes stroofis ja mistahes positsioonis. (Nii on üles ehitatud valdav enamuse Kärneri noorpõlveluuletusi.)

7°. Stroofi paaris viimases värsis asuvad riimid võivad lõpetada kõiki stroofe. Sel juhul kõneleme refräänriimist ja märgime neid vastavalt silpide arvule *r, R, r₃, R₄*.

8°. Kõik need võimalused põimuvad omavahel, kusjuures eriti raske on piiri tõmmata osalise ringkompositsiooni ja ahela vahele, sest ahelriim toob endaga automaatselt kaasa ringi.

Kõiki neid võimalusi märgime stroofika indeksis eraldi. Muid riimikompositsiooni võtteid esineb nii vähe, et neid indeksis eraldi pole märgitud.

Meetrika kõikehõlmaval käsitlemisel tekib ootamatult raskusi, millest esseistlik, üksnes näidetega opereeriv lähenemisviis suhteliselt kergesti üle saab. Uurimuse tulemused sõltuvad aga just elementaar mõistete ja ühikute piiritlemisest.

Esimene probleem, mille ette uurija on värssi statistilisel käsitlemisel seatud, tundub primitiivse ja tarbetuna: mida võtta loendamisel ühikuks? Ometi pole sellele küsimusele kerge vastata. P. Ambur⁵⁵ on toiminud lihtsalt, võttes ühikuks luuletuse. Kuid luuletuse piiride määramisel tekib raskusi. Kuna rütm on luules muuhulgas ka kompositsioonitegur, tuleb statistikast tingimata lahus hoida ühelt poolt isomeetrilised ja mitteisomeetrilised, teiselt poolt mono- ja polümeetrilised konstruktsioonid. Neil juhtudel, kui igale pealkirjale vastab üks luuletus, on seda lihtne teha. Luuletsükliks seevastu arvestame iga tsükli osa omaette ühikuks, sest need osad võivad kuuluda erinevasse värsimõõtu või -süsteemi, kuid vaatamata sellele, et iga osa on erineva ehitusega, ei saa tsükliks võrdsustada polümeetrilise luuletusega. Teisiti on lugu lüroepikas: seal ei moodusta osad omaette tervikut ning kui nad on eri värsimõõdus, tuleb teos kokkuvõttes lugeda polümeetriliseks.

Kuid üksnes luuletuste arvule tuginevat statistikat ei peeta viimasel ajal enam usaldatavaks, vaid arvestatakse nii luuletuste kui ka värsside arvu.⁵⁶ Siingi tuleb silmas pidada, et XX sajandi autoritel muutub värssi piir ähmaseks, tihti lükitakse luulesse proosat, hakitakse värssi nn. treppideks. Viimasel juhul tuleb meetri määramisel arvestada antud luuletajale iseloomulikku rütmiskeemi. Kuna Kärner tavaliselt ei kasuta «treppi», siis on ka ainsa «treppiga» luuletuse («Sotsialistliku kodumaa eest») puhul lähtunud värssi piiri määramisel eeldusest, et treppiga värss tuleb lugeda üheks, mitte mitmeks üksuseks.

Stroofide piiride määramisel on nõukogude värsiteoorias lahk-arvamusi: ühed (Šengeli) peavad stroofi põhitunnuseks riimide paigutust ning ei arvesta üldse kirja pilti ega muid tegureid. Sellised uurijad lõhuvad mistahes stroofid väiksemateks ühikuteks, kui selles õnnestub leida erinevate riimidega seotud osade piiri. Sellise lähenemisviisi ebaasjalikkus ilmneb näiteks selles, et onegini stroofi loevad nad üheks ja mitte viieks stroofiks, ehkki stroofi piirides on tervelt viis riimidega teistest osadest eraldatud värsside rühma.

Teised (Tomaševski) aga rõhutavad, et stroof on kompleksne nähtus ning selle piiride määramisel peab arvestama vähemalt kolme tegurit: riimide paigutust, süntaksit ja trükipilti. Käesolevas töös on järgitud viimast seisukohta ja loetud stroofiks või stro-

⁵⁵ P. Ambur, *Laulurästas hallaõõs*, Tartu 1942.

⁵⁶ Vt. näiteks П. А. Руднев, *Из истории метрического репертуара русских поэтов XIX — начала XX в.* — Теория стиха, lk. 107—144.

foidiks iga graafiliselt kindlapiirilisel vormistatud värsside rühma, mida iseloomustab süntaktiline suletus ja suhteliselt püsiv riimiskeem.

5

Jaani Kärneril on ilmunud 12 luuletuskogu: «Tähtede varjud» (edaspidi lühendatult TV) 1913. a., «Maises ringis» (MR) 1919. a., «Aja laulud» (AL) 1921. a., «Lõikuskuu» (L) 1925. a., «Õitsev sügis» (OS) 1926. a., «Rändur vilistab» (RV) 1928. a., «Tormilüüra» (TL) 1929. a., «Inimene ristteel» (IR) 1932. a., «Sõna sütega» (SS) 1936. a., «Käidud teedelt» (KT) 1939. a., «Kodumaa käsk» (KK) 1943. a., «Viha, ainult viha» (VAV) 1944. a.; eri raamatuna ilmus ka värssromaan «Bianka ja Ruth» (BR) 1923. a. Lisaks jäi rida perioodikas ilmunud luuletusi erikogudesse koondamata; osa neist jõudis valikkogude kaante vahele, teistele jäidki ajakirjanduse veerud viimaseks avaldamiskohaks. Käesolevas töös on arvesse võetud kõiki trükis ilmunud Kärneri luuletusi, kusjuures indeksis eelistatakse viitamist erikogule. Valikkogudes ilmunud luuletuste puhul viidatakse viimasele, kõige täielikumale väljaandele (J. Kärner, Valitud teosed kahes köites. I köide. Valitud luuletused, Tallinn, 1961, edaspidi lühendatult V), juhul kui luuletus sealt puudub — 1951. aasta valikkogule (J. Kärner, Luulevalimik, Tallinn, 1951; lühendatult LV1951). Erandiks on vaid luuletus «Vasakule», millest «Luulevalimikus» leidub kärbitud variant ning mille puhul arvestatakse 1940. a. valikkogu «Võitluslaule» esimest trükki. Üldiselt peame silmas selle väljaande redaktsiooni, mille järgi luuletusele indeksis viidatakse, ega arvesta teistes väljaannetes leiduvaid variante. Sellist lahendust õigustab asjaolu, et Kärner püüdis oma luuletusi parandades säilitada esialgset meetrumit.⁵⁷ Erandiks on siin mõned üksikud ebaõnnestunud või muudel põhjustel täiesti ümbervormitud luuletused, mille puhul aga meetrumi muutmine vaid kaasnes kogu teose sisulisele ümbertöötamisele ja millest Kärner säilitas ainult osa motiive või riime. Nii on heksameetrilisest «Kalmistu mõtetest» II (Looming 1930, nr. 7) hiljem saanud «Eleegia» eleegilises distihhonis; «Tänapäevast» (taktoid, katräänid), mis lõppes ennustusega «... ja varsti Euroopa tunda saab / teutoonlase saapakanda», sai hiljem «Õisi mõtteid» (viiejalaline jamb, sekstiinid), milles jäi püsima vaid viide Hiina ja Hispaania sõjale; «Mu süda ja mu käed» (totaalne polümeetria) andis hiljem luuletuse «Õnn» (kolmikamfibrahoid). Selliste täiesti ümbervormitud teoste puhul arvestame mõlemat varianti kui isesevat teost.

Teadaolevatel andmetel on J. Kärner trükis avaldanud 546 luuleteost värsside üldarvuga 20247. Enamuse ta värssstoodangust

⁵⁷ Ülevaadet Kärneri poolt parandatud luuletustest vt. K. Muru, Jaani Kärner nõukogude luuletajana (1940–1958). — TRÜ Toimetised, vihik 142. Tartu 1963, lk. 40 jj.

moodustab lüürika, lüroepilisi teoseid leidub suhteliselt vähe, kuid poemide ja värssromaani suure ulatuse tõttu kuulub nende arvele küllalt suur protsent värssse. Toome siinkohal ära lüroepiliste teoste loendi koos ilmumiskoha, värsimõõdu ja värsside arvuga.

«Autobiograafiline poem»	L	5J	150
«Bianka ja Ruth»		4J	3794
«Jüriöö tuled»	VAV	6J	652
«Kaarnamäe ballaad»	VAV	7T	60
«Kojupöörang»	Lng	4daktülöid	84
	1932, nr. 8		
«Laane kuningas»	SS	4daktülöid	168
«Laane rauk»	L	5J	196
«Magavad lapsed»	SS	4daktülöid	405
«Pöide kättemaks»	VAV	6J	78
«Viimne teekond»	SS	4 daktülöid	140

Kokku 10 teost (1,9%) 4daktülöid 5727 (28,3%)

Kuna allpool enam lüürikat ja lüroepikat lahus ei käsitleta, võib asjast huvitatu ise täpsustada puhtlüüriilise luule osa, tehes värsside ja protsentide arvust vastavad mahaarvamised.

Värsisüsteemide vahel jaguneb kogu looming järgmiselt (vt. tabelid I ja 1^a): silbilis-rõhuline hõlmab 83,3% värssidest ja 81,3% luuletustest, rõhuline vastavalt 14,8% ja 16,5%, vabavärss 1,5% ja 1,7%, kuna kombineeritud süsteemi arvele jääb kõigest 0,4% värssidest ja 0,5% teostest.

Silbilis-rõhuline süsteem hõlmab kõigis kogudes peale kahe («Sõna sütega» ja «Käidud teedelt») enam kui 65% värssidest ja 60% teostest. Kogust «Tähtede varjud» kuni «Oitsva sügiseni» toimub silbilis-rõhulise süsteemi osatähtsuse pidev kasv 66,9%-lt (61,9%-lt) 100%-le, kusjuures tervelt kolmes kogus järjest («Oitsev sügis», «Rändur vilistab», «Tormilüüra») kuulub kogu looming silbilis-rõhulisse süsteemi. Järgneb järsk langus kuni 14,9%-ni (28,6%-ni teoste arvust) kogus «Sõna sütega», alates kogust «Käidud teedelt» toimub jälle pidev tõus, kuni viimases kogus ulatub silbilis-rõhulise luule osa 90,7%-ni (82,4%-ni). Ka erikogudes ilmumata luuletustest kuulub rõhuv enamused (81,0% värssse ja 82,4% luuletusi) silbilis-rõhulisse süsteemi. Arengukäigu esimene pool on vastuolus 1920. aastate tendentsidega, mille kohta on olemas statistilised andmed⁵⁸: 1917—1924 ilmunud eesti

---

⁵⁸ J. Põldmäe, Eesti silbilis-rõhulisest värsisüsteemist aastail 1917—1929: lk. 533—542. — Edaspidi anname viited mainitud artiklile otse tekstis. Nii käesolevas kui ka viidatud artiklis on protsendid võetud arvutuslükatiga, s. o. kümnendikele ei omistata erilist tähtsust. Kahjuks polnud käesoleva töö autoril võimalik arvestada 1970. a. algul valminud statistilist ülevaadet 1930. aastate meetrikast ega ka täiendusi ja täpsustusi 1920. aastate meetrika kohta.

Tabel 1

Erinevate värsisüsteemide osatähtsus ja selle muutumine Kärneri loomingus
(protsentides värsste arvust)

Kogud	Süsteemid		SR		Rõhuline		Vabavärs		Komb. süst.		Värsse kokku
	Värsse	%	Värsse	%	Värsse	%	Värsse	%	Värsse	%	100%
TV	671	66,9	333	33,1	—	—	—	—	—	—	1004
MR	571	89,7	50	7,8	—	—	16	2,5	—	—	637
AL	756	96,7	26	3,3	—	—	—	—	—	—	782
BR	3794	100,0	—	—	—	—	—	—	—	—	3794
L	1185	97,7	28	2,3	—	—	—	—	—	—	1213
OS	1332	100,0	—	—	—	—	—	—	—	—	1332
RV	1500	100,0	—	—	—	—	—	—	—	—	1500
TL	1165	100,0	—	—	—	—	—	—	—	—	1165
IR	1017	71,1	384	26,9	—	—	28	2,0	—	—	1429
SS	222	14,9	1124	75,6	141	9,5	—	—	—	—	1487
KT	372	49,2	388	50,8	—	—	—	—	—	—	760
KK	667	79,8	168	20,2	—	—	—	—	—	—	835
VAV	1170	90,7	120	9,3	—	—	—	—	—	—	1290
Ilum.	2445	81,0	366	12,1	160	5,3	48	1,6	—	—	3019
Kokku	16867	83,3	2987	14,8	301	1,5	92	0,4	—	—	20247

Tabel 1a

Erinevate värsisüsteemide osatähtsus ja selle muutumine
(protsentides värssteoste arvust)

Kogud	Süsteemid		SR		Rõhuline		Vabavärs		Komb. süst.		Teoseid kokku
	Teo-seid	%	Teo-seid	%	Teo-seid	%	Teo-seid	%	Teo-seid	%	100%
TV	26	61,9	16	38,1	—	—	—	—	—	—	42
MR	37	90,3	3	7,3	—	—	1	2,4	—	—	41
AL	35	94,4	2	5,6	—	—	—	—	—	—	37
BR	1	100,0	—	—	—	—	—	—	—	—	1
L	35	97,2	1	2,8	—	—	—	—	—	—	36
OS	37	100,0	—	—	—	—	—	—	—	—	37
RV	43	100,0	—	—	—	—	—	—	—	—	43
TL	44	100,0	—	—	—	—	—	—	—	—	44
IR	38	67,8	17	30,4	—	—	1	1,8	—	—	56
SS	8	28,6	15	53,6	5	17,8	—	—	—	—	28
KT	14	50,0	14	50,0	—	—	—	—	—	—	28
KK	23	82,2	5	17,8	—	—	—	—	—	—	28
VAV	14	82,4	3	17,6	—	—	—	—	—	—	17
Ilum.	89	82,4	14	12,9	4	3,7	1	1,0	—	—	108
Kokku	444	81,3	90	16,5	9	1,7	3	0,5	—	—	546

autorite luuletuskogudes langes silbilis-rõhulise luule osa 85,3%-lt (värsside arvust) 49,6%-ni. Kümneni teisel poolel toimus mõningane tõus, kuid arvud kõiguvad 53,0% ja 86,7% vahel, kusjuures neljal aastal aitab näitajaid kõrgel hoida just Kärner.

Rõhulist süsteemi leidub ohtrasti Kärneri esikkogus «Tähtede varjud» (33,1% värsside ja 38,1% teoste arvust), kusjuures pole tegemist mitte teadliku värsikasutusega, vaid küündimatusega, suutmatusega kirjutada vastavalt ideaaliks seatud silbilis-rõhulise süsteemi reeglitele. Järgneb periood, kus Kärner juba suudab valitseda värsitehnikat ning väldib rõhulist süsteemi; 1919—1929 puudub see tervelt kolmes kogus («Õitsev sügis», «Rändur vilistab», «Tormilüüra»), ülejäänutes aga kõigub 2,3% ja 7,8% vahel. Järsku muudatust näeme 1930. aastate algul, mil majanduskriisi tagajärjel tungib luulesse uus temaatika, tuues kaasa (vähemalt Kärneri loomingus) ka uue värsitehnika. Rõhulise süsteemi osa kasvab järsult, ulatudes raamatus «Sõna sütega» 75,6%-ni värsside ja 53,6%-ni teoste arvust. Tõusule järgneb pidev langus, nii et viimases luulevihikus avastame vaid 9,3% (17,6% teostest) rõhulist värssi. Raamatuis publitseerimata luuletuste hulgas leidub seda suhteliselt rohkesti (12,1% värssidest ja 12,9% teostest).

Vabavärssi Kärner üldiselt vältis, seda leidub vaid värsitehnikalt kõige rahutumas kogus «Sõna sütega» (9,5% värssidest, 17,8% teostest) ja erikogudes publitseerimata luuletuste hulgas.

Kombineeritud süsteemi kohtame vaid kolmes luuletuses.

Järgnevalt antakse ülevaade värsisüsteemide seasmise ehituse kohta. Üksikasjalikumalt käsitleme sealjuures isomeetrilisi mõõte, mida leidub suuremal hulgal, kuna heteromeetriliste mõõtude iga liigi vaatlemine eraldi killustaks materjali, pealegi kordaksime sellega indeksit. Ülevaate lihtsustamiseks liidame statistikas üleminekuvormid nende vormidega, millest nad lähtuvad, kuid nende osa iseloomustame eraldi iga värsisüsteemi käsitluse lõpus; indeksi abiga saab lugeja nad kergesti kätte.

Kärneri silbilis-rõhulises luules on esindatud kõik lihtmõõdud (jamb, trohheus, daktül, amfibrahh, anapest), samuti suur hulk liit- ja segamõõte (vt. tabelid 2 ja 2^a). Nii värsside kui ka teoste arvu poolest kuulub esikoht jambile, kusjuures statistika kinnitab intuiitiivset kujutlust Kärnerist kui «jambilaulikust», sest kui perioodil 1917—1929 moodustas jamb eesti luules kokku 41,5% värsside arvust (J. Põldmäe, Eesti silbilis-rõhulisest värsisüsteemist aastail 1917—1929, lk. 534—536), siis Kärneri loomingus kuulub selle arvele 63,4%, ajavahemikul 1917—1929 ilmunud värsikogudes kokku 65,5%, koos «Bianka ja Ruthiga» koguni 78,8%. Lisatagu, et aastail 1919—1929 eesti luules ilmunud 43 raamatu lüürika osas on 16439 jambilist värssi, samal ajal sisaldab 6 Kärneri kogu neid 4344. Aastail 1917—1924 jambi osa eesti lüürikas vähenes pidevalt, 1925—1929 aga kasvas. Ka Kärneri luuletuskogude meetriline koosseis teeb läbi samasugused muutused.

Erinevate meetrumite osa silbilis-rõhulises värssisüsteemis (värsside arv ja ilma, seejärel (sulgudes) koos

Möödud Kogud	Kaksikmöödud									
	Jamb		Trohheus		Kokku		Daktül		Amfibrahh	
	Värss- se	%	Värss- se	%	Värss- se	%	Värss- se	%	Värss- se	%
TV	525	52,2	56	5,6	581	57,8	66	6,7	—	—
MR	515	80,8	40	6,3	555	87,1	16	2,6	—	—
AL	598	76,5	46	5,9	644	82,4	12	1,5	14	1,8
BR	3794	100,0	—	—	3794	100,0	—	—	—	—
L	928	76,6	141	11,6	1069	88,2	—	—	—	—
OS	658	49,5	80	6,0	738	55,5	70	5,3	—	—
RV	884	58,9	252	16,8	1136	75,7	88	5,8	28	1,9
TL	761	65,4	152	13,1	913	78,5	84	7,2	88	7,5
IR	825	57,7	100	7,0	925	64,7	52	3,6	—	—
SS	188	12,6	34	2,3	222	14,9	—	—	—	—
KT	240	31,7	132	17,5	372	49,2	—	—	—	—
KK	619	74,1	48	5,7	667	79,8	—	—	—	—
VAV	1046	81,0	100	7,8	1146	88,8	—	—	—	—
Ilum.	1257	41,6	794	26,3	2051	67,9	48	1,6	160	5,3
Kokku	12838	63,4	1975	9,8	14813	73,2	436	2,2	290	1,4

Lühendid: Log — logaöödid, Pol — polümeetria, VAV AN — vahelduvate

1930. aastate kogudesse «Sõna sütega» ja «Käidud teedelt», milles silbilis-rõhulist luulet üldse napilt, satub ka jambi madalseis, sõjaaegsetes kogudes seevastu ulatub jambi hulk taas 1920. aastate tasemeni.

Trohheus kujutab endast 19. sajandi lõpukümnendel peaaegu ainuvalitsenud ja 20. sajandi algul seetõttu taandunud meetrumit. Kärneri loomingu kuulub sellele tavalisest veelgi väiksem osa: 9,8% värssidest ja 13,2% teostest. Eriti vähe on trohheust kogudes «Tähtede varjud», «Maises ringis» ja «Ajaulud», ehkki eesti luules alates 1919. aastast trohheuse madalseis ületati — 1917—1918 moodustas trohheus vaid 11,9%, 1919 juba 21,5%, 1921 — 21,6%. «Lõikuskuust» kuni «Tormilüürani» püsib trohheus kõrgeimal tasemel (vahepeal tagasimine «Õitsvas sügisel»), millega Kärner jälle erineb üldisest arengusuunast: trohheuse osa eesti luules sel ajal vähenes ja hakkas alles 1927 taas kasvama. Kõigis järgnevatel raamatutes, välja arvatud «Käidud teedelt», milles trohheus moodustab nii värsside kui ka teoste arvult umbes 1/2 jambist, langeb trohheuse arvele vaid 2—5 teost (34—100 värssi kogu kohta).

Kokku haaravad kaksikmöödud 68,0% Kärneri luuleteostest ja

Tabel 2

protsent). (Polümeetria all on toodud kõigepealt värsside arv ja protsent vahelduvate anakruusidega kolmikmõõtudega.)

Kolmikmõõdud						Sega- ja liitmõõdud					
Anapest		VAH AN		Kokku		Log		Pol		Kokku	
Värss- se	%	Värss- se	%	Värss- se	%	Värss- se	%	Värss- se	%	Värss- se	%
—	—	24	2,4	90	9,1	—	—	(24)	(2,4)	(24)	(2,4)
—	—	—	—	16	2,6	—	—	—	—	—	—
—	—	28	3,6	54	6,9	—	—	58	7,4	58	7,4
—	—	—	—	—	—	—	—	(86)	(11,0)	(86)	(11,0)
—	—	—	—	—	—	32	2,6	84	6,9	116	9,5
97	7,2	24	1,8	191	14,3	192	14,4	211	15,8	403	30,2
—	—	28	1,9	144	9,6	20	1,3	(235)	(17,6)	(427)	(32,0)
—	—	—	—	172	14,7	20	1,7	200	13,4	220	14,7
20	1,4	—	—	72	5,0	20	1,4	(228)	(15,3)	(248)	(16,6)
—	—	—	—	—	—	—	—	60	5,1	80	6,8
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	20	1,4
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	24	1,9	24	1,9
—	—	—	—	208	6,9	60	2,0	126	4,2	186	6,2
117	0,6	104	0,5	947	4,7	344	1,3	763	4,1	1107	5,4
								(867)	(4,6)	(1211)	(5,9)

anakruusidega kolmikmõõdud.

73,2% värsside arvust (meenutame, et aastail 1917—1929 oli viimane näitaja vaid 58,3%). Tervelt seitsmes värssiraamatus kuulub kaksikmõõtudesse enam kui 75% värsside ja 70% teoseid (lisaks on veel «Bianka ja Ruth» tervenisti neljajalalises jambis). Vähim näitaja kujuneb ootuspäraselt kogus «Sõna sütega» (14,9% värssidest ja 28,6% teostest).

Kolmikmõõte on Kärner ilmselt vältinud (4,7% värssidest ja 6,5% teostest; 1917—1929 eesti luules aga 9,4% värssidest). Esikohal on ootuspäraselt daktül, järgneb amfibrahhi, kuna anapesti ja vahelduvate anakruusidega kolmikmõõte vilksab mõnes üksikus kogus. Daktüli osa võib lugeda märkimisväärseks nii värsside kui ka luuletuste arvu poolest vaid kolmes kogus 1920. aastate lõpust («Õitsev sügis», «Rändur vilistab», «Tormilüüra»), mil ka kogu eesti luules kasvas järsult huvi kolmikmõõtude vastu (perioodil 1925—1929 12,9% värsside arvust). Amfibrahhi leiame tavalisest rohkem «Tormilüüras» ja erikogudes avaldamata palade seas. Kolmikmõõtude kogusumma maksimum langeb ühte juba nimetatud tõusuga 1920. aastate lõpu eesti luules.

Sega- ja liitmõõte poole pöördub Kärner teiste autoritega võrreldes eriti sageli, nende päralt on 5,4% (koos vahelduvate

Erinevate meetrumite osa silbilis-rõhulises värsisüsteemis (luuleteoste arv ja seejärel (sulgudes) koos vahelduvate

Mõõdud	Kaksikmõõdud									
	Jamb		Trohheus		Kokku		Daktül		Amfibrahh	
	Teo-seid	%	Teo-seid	%	Teo-seid	%	Teo-seid	%	Teo-seid	%
TV	21	50,0	2	4,8	23	54,8	2	4,8	—	—
MR	33	80,5	3	7,3	36	87,8	1	2,5	—	—
AL	27	72,8	3	8,1	30	80,9	1	2,7	1	2,7
BR	1	100,0	—	—	1	100,0	—	—	—	—
L	25	69,4	6	16,6	31	86,0	—	—	—	—
ÕS	19	51,4	2	5,4	21	56,8	3	8,1	—	—
RV	23	65,9	8	18,6	31	72,1	3	7,0	1	2,3
TL	29	53,5	5	11,4	34	77,3	4	9,1	3	6,8
IR	30	53,5	4	7,1	34	60,6	2	3,6	—	—
SS	6	21,4	2	7,2	8	50,0	—	—	—	—
KT	9	32,1	5	17,9	14	28,6	—	—	—	—
KK	21	75,0	2	7,2	23	82,2	—	—	—	—
VAV	11	64,7	2	11,8	13	76,5	—	—	—	—
Ilum.	44	40,7	28	25,9	72	66,6	2	1,8	6	5,6
Kokku	299	54,8	72	13,2	371	68,0	18	3,3	11	2,0

Lühendid: Log — logaöödid, Pol — polümeetria, VAH AN — vahelduvate

anakruusidega kolmikmõõdudega 5,9%) värssidest ja 6,8% (7,5%) teostest. Logaööde on eriti rohkesti «Lõikuskuust» kuni «Inimeseni ristteel». Ajavahemikul 1925—1929 avaldatud logaöödilistest värssidest langeb Kärneri kontosse 100% (!). Ka polümeetriat kohtame eriti sageli 1920. aastate teisel poolel; et aga võrdluseks kasutatavad andmed (J. Põldmäe, Eesti silbilis-rõhulises värsisüsteemist 1917—1929) ei ole sega- ja liitmõõtude osas usaldatavad (vahepeal on analüüsi meetoodika täiustunud), hoidume siinkohal kõrvutatavast analüüsist. Kuna värseiteoretikud on viimasel ajal soovitanud iga keerukama stroofiehitusega (s. o. logaöödiliste ja polümeetriliste luuletuste puhul detailselt fikseerida nende ehitus, anname kõigi nende iseloomustuse pärast liitmõõtude käsitlemist.

Isomeetrilist jambi (vt. tabelid 3, 3^a, 3^b) esindavad Kärneri loominguks 4J, 5J, 6J, 7J ja 8J.⁵⁹

⁵⁹ Ruumi säästmiseks kasutame edaspidi värsimõõtudest kõneldes lühendeid, milles arv tähistab värsirõhkude arvu, tähed aga mõõte (AMF — amfibrahh, AN — anapest, D — daktül, J — jamb, T — trohheus).

Tabel 2a

protsent). Polümeetria all on toodud kõigepealt luuletuste arv ja protsent ilma, anakuusidega kolmikmõõtudega

Kolmikmõõdud						Sega- ja liitmõõdud					
Anapest		VAN AN		Kokku		Log		Pol		Kokku	
Teo-seid	%	Teo-seid	%	Teo-seid	%	Teo-seid	%	Teo-seid	%	Teo-seid	%
—	—	1	2,3	3	7,1	—	—	(1)	(2,3)	(1)	(2,3)
—	—	—	—	1	2,5	—	—	—	—	—	—
—	—	1	2,7	3	8,1	—	—	2(3)	5,4 (8,1)	2(3)	5,4 (8,1)
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	2	5,6	2	5,6	4	11,2
2	5,4	1	2,7	6	16,2	5	13,5	5(6)	13,5 (16,2)	10(11)	27,0 (29,7)
—	—	1	2,3	5	11,6	1	2,3	6(7)	14,0 (16,3)	7(8)	16,3 (18,6)
—	—	—	—	7	15,9	1	2,3	2	4,5	3	6,8
1	1,8	—	—	3	5,4	1	1,8	—	—	1	1,8
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	1	5,9	1	5,9
—	—	—	—	8	7,4	3	2,8	6	5,6	9	8,4
3	0,5	4	0,7	36	6,5	13	2,4	24(28)	4,4 (5,1)	37(41)	6,8 (7,5)

anakuusidega kolmikmõõdud.

4J haarab 25,5% värssse ja 8,1% teoseid (nii suure erinevuse nende arvude vahel tingib see, et «Bianka ja Ruth» üksinda annab üle poole siia kuuluvaid värssse). Kuid ka ilma «Bianka ja Ruthita» on 4J erikaal tavalisest suurem (6,8%; eesti luules 1917—1929 4,7%, Kärneril samal ajavahemikul reas kogudes üle 10% värssidest).

5J on rahvusvaheliselt laialt levinud nii lüürikas kui ka lüroepikas ning on eesti XX sajandi alguse lüürikas oma arvukuselt nähtavasti esikohal (1917—1929 eesti lüürikas 11,3%, 4T järgmisena vaid 6,7% värssidest). Ka Kärneril on ta esikohal (kui 4J-st arvame maha «Bianka ja Ruthi») — 12,9% värssse ja 17,8% teoseid.

Ka 6J on rahvusvaheliselt laialt levinud, vene ja saksa luules prantsuse aleksandriini ekvivalendina. Kärneril (kui 4J-st jätame välja «Bianka ja Ruthi») teisel kohal nii värsside (2467 värssi, 12,2%) kui ka teoste arvu poolest (61 teost, 11,2%). Vene normatiivses poeetikas ja ka luulepraktikas on aleksandriini seotud heroiliste, ülevate teemadega (see traditsioon pärineb prantsuse klassit-

Isomeetriliste kaksik- ja kolmikmööduliste

Möödud	Kaksikmöödud										
	Jamb					Trohheus					
	4J	5J	6J	7J	8J	3T	4T	5T	6T	7T	
Kogud											
TV	32	195	108	—	—	—	24	—	32	—	
MR	—	249	83	—	—	—	—	14	—	—	
AL	—	78	42	47	12	—	—	—	14	32	
BR	3794	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
L	216	493	—	88	—	16	—	—	—	32	
OS	284	150	122	24	—	—	—	40	—	—	
RV	40	140	392	106	30	—	136	—	—	52	
TL	168	306	184	20	—	—	104	—	—	—	
IR	128	228	70	28	—	—	32	—	20	16	
SS	24	116	—	—	—	—	18	—	16	—	
KT	72	144	—	—	—	20	48	—	—	—	
KK	28	112	222	88	—	—	—	24	24	—	
VAV	56	—	930	—	—	—	—	—	—	60	
Ilum.	322	396	314	—	—	—	432	112	86	—	
Kokku	Värsse	5164	2607	2467	401	42	36	794	190	192	192
	%	25,5	12,9	12,2	2,0	0,2	0,2	3,9	0,9	1,0	1,0

3R — kolmerõhuline

Isomeetriliste kaksik- ja kolmikmöödude osatähtsus (protsentides)

Möödud	Kaksikmöödud									
	Jamb					Trohheus				
	4J	5J	6J	7J	8J	3T	4T	5T	6T	7T
Kogud										
TV	3,2	19,4	10,8	—	—	—	2,4	—	3,2	—
MR	—	39,1	13,0	—	—	—	—	2,2	—	—
AL	—	10,0	5,4	6,0	1,5	—	—	—	1,8	4,1
BR	100,0	—	—	—	—	—	—	—	—	—
L	17,8	40,8	—	7,2	—	1,3	—	—	—	2,6
OS	21,3	11,3	9,2	1,8	—	—	—	3,0	—	—
RV	2,7	9,3	26,1	7,1	2,0	—	9,0	—	—	3,5
TL	14,4	26,3	15,7	1,8	—	—	8,9	—	—	—
IR	8,9	16,0	4,9	2,0	—	—	2,2	—	1,4	1,2
SS	1,6	7,7	—	—	—	—	1,2	—	1,1	—
KT	9,5	19,0	—	—	—	2,7	6,3	—	—	—
KK	3,4	13,4	26,5	10,5	—	—	—	2,9	2,8	—
VAV	4,3	—	72,0	—	—	—	—	—	—	4,7
Ilum.	10,7	13,1	10,4	—	—	—	14,3	3,7	2,9	—
Kokku	25,5	12,9	12,2	2,0	0,2	0,2	3,9	0,9	1,0	1,0

3R — kolmerõhuline

Tabel 3

värsside arv erinevates luuletuskogudes

Kolmikmõõdud									
8T	Daktül		Amfibrahh			Anapest			VAH AN
	4D	5D	3AMF	4AMF	5AMF	3AN	4AN	5AN	3R
—	66	—	—	—	—	—	—	—	24
—	—	16	—	—	—	—	—	—	—
—	—	12	—	—	14	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
28	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	34	—	—	—	—	—	77	20	—
36	88	—	—	28	—	—	—	—	—
24	40	16	20	—	—	—	—	—	—
—	52	—	—	—	—	20	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	48	—	80	12	12	—	—	—	—
88	328	44	100	40	26	20	77	20	24
0,4	1,6	0,2	0,5	0,2	0,1	0,1	0,4	0,1	0,1

Tabel 3a

värsside arvust) erinevates luuletuskogudes

Kolmikmõõdud									
8T	Daktül		Amfibrahh			Anapest			VAH AN
	4D	5D	3AMF	4AMF	5AMF	3AN	4AN	5AN	3R
—	6,7	—	—	—	—	—	—	—	2,4
—	—	2,6	—	—	—	—	—	—	—
—	—	1,5	—	—	1,8	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
2,3	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	2,6	—	—	—	—	—	5,7	1,5	—
2,4	5,8	—	—	1,9	—	—	—	—	—
2,1	3,4	1,4	1,7	—	—	—	—	—	—
—	3,6	—	—	—	—	1,4	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	1,6	—	2,6	0,4	0,4	—	—	—	—
0,4	1,6	0,2	0,5	0,2	0,1	0,1	0,4	0,1	0,1

Isomeetriliste kaksik- ja kolmikmõõduliste luuletuste

Mõõdud	Kaksikmõõdud										
	Jamb					Trohheus					
	4J	5J	6J	7J	8J	3T	4T	5T	6T	7T	
Kogud											
TV	2	7	3	—	—	—	1	—	1	—	
MR	—	16	5	—	—	—	—	1	—	—	
AL	—	5	3	3	1	—	—	—	1	2	
BR	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
L	7	11	—	2	—	1	—	—	—	1	
OS	6	5	4	1	—	—	—	1	—	—	
RV	2	3	10	4	1	—	3	—	—	2	
TL	8	11	6	1	—	—	3	—	—	—	
IR	5	10	3	1	—	—	1	—	1	1	
SS	1	3	—	—	—	—	1	—	1	—	
KT	2	6	—	—	—	1	2	—	—	—	
KK	1	5	8	2	—	—	—	1	1	—	
VAV	2	—	7	—	—	—	—	—	—	1	
Ilmum.	7	16	12	—	—	—	12	5	5	—	
Kokku	Teo- seid %	44 8,1	98 17,8	61 11,2	14 2,6	2 0,4	2 0,4	23 4,2	8 1,5	10 1,9	7 1,3

3R — Kolmerõhuline

sistlikust draamast). Ka Kärner tundis tõenäoliselt seda traditsiooni; eriti ilmekalt avaldub 6J sidumine kangelasliku temaatikaga Suure Isamaasõja ajal ja järel loodud teostes, kui Kärner puutus senisest põhjalikumalt kokku vene kirjandusega. Nii on kuuejalalises jambis loodud poemid «Jüriöö tuled» ja «Põide kättemaks»; luuletused «Ainult relvaga», «Ei, tasuta ei jää», «Kodumaa käsk», «Lahingusse», «Me näeme», «Ootajaile» (osaliselt «Suur Oktoober», «Sõbra mälestuseks», «Tasujad») — (kogus «Kodumaa käsk»), «Kaskede lehtides», «Leningrad—Uural—Moskva», «Lenin meie keskel», «Meeldetuletus», «Veendumus» (kogus «Viha, ainult viha»), «Tartu vabastamise päeval» (1944), «Mai 1945», «Viis saluuti» ja «Võit» (erikogudes ilmumata) — enamasti kõik heroilise sisu ja pateetilise intonatsiooniga. Tendents on igatahes väga selge ja ühesuunaline ning tema lähtepunktiks tuleb õigupoolest lugeda 1940. aastat, kui juunipöörde järel ilmus Kärneril luuletus «Tervitamine» ja veidi hiljem (jaanuaris 1941) Juhan Sütistel Gruusiat ja tema suuri poegi ülistav «Gruusiale» — mõlemad kuuejalalises jambis. Ka Kärneri varasemas loominguks hõivas reas kogudes 6J olulise koha, kuid neis pole ta seotud kindlapiirilise sisulise suunilusega.

Üllatavalt palju proovis Kärner jõudu ka harva esineva 7J-ga (tervelt 401 rida — 2,0% ja 14 teost — 2,6%), eriti kogudes «Aja laulud», «Rändur vilistab», «Lõikuskuu» ja «Kodumaa käsk».

arv erinevates luuletuskogudes

Kolmikmöödud									
Daktül			Amfibrahh			Anapest			VAH AN
8T	4D	5D	3AMF	4AMF	5AMF	3AN	4AN	5AN	3R
—	2	—	—	—	—	—	—	—	1
—	—	1	—	—	—	—	—	—	—
—	—	1	—	—	1	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	2	—	—	—	—	—	1	1	—
2	3	—	—	1	—	—	—	—	—
1	2	1	1	—	—	—	—	—	—
—	2	—	—	—	—	1	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	2	—	3	1	1	—	—	—	—
4	13	3	4	2	2	1	1	1	1
0,7	2,4	0,6	0,7	0,4	0,4	0,2	0,2	0,2	0,2

8J kuulub eesti luules õige harva harrastatavate meetrumite hulka. Ka Kärner pole siin kõigest 2 teose ja 42 värtsiga erandiks.

Kokku täheldame isomeetrilist jambi (vt. tabelid 4, 4^a ja 4^b) 219 luuleteoses (40,1%) värsside koguarvuga 10681 (52,8%). Seda arvu tuleb lugeda eriti kõrgeks. Lahutades nii isomeetrilisest jambist kui ka värsside koguarvust «Bianka ja Ruthi», saame 41,3%, millega isomeetriline jamb Kärneril ületab ligi kahekordselt isegi niisuguse suhteliselt rahuliku värsitehnikaga perioodi eesti luules nagu 1925—1929 (23,9%) ja 6,4% võrra perioodi 1917—1918, mil «Siuru» kultiveeris väga korrapärast värssi; samal ajal ilmunud «Maises ringis» sisaldab üle 50% isomeetrilist jambi. Taandumisele «Ajalaules» järgneb eriti intensiivne isomeetriliste jambide harrastamine — «Lõikuskuust» «Tormilüürani» kuulub nende arvele vastavalt 65,8%, 43,6%, 47,2% ja 58,2%, 1930. aastail väheneb isomeetrilise jambi osa tunduvalt (miinimum kogus «Sõna sütega»), sõjaaegsetes kogudes aga on taas väga suur.

Mitteisomeetrilise jambi erikaal jääb väikeseks (10,6% värssidest ja 14,7% teostest). Siiski tuleb märkida selle olulist osa kolmes esimeses kogus ja «Inimeses ristteel», värsside arvu poolest ka «Kõdumaa käsus». Kõigis kogudes peale «Ajalaule» domineerib isomeetriline jamb mitteisomeetrilise üle (ka eesti luules tervikuna saavutas heteromeetriline jamb 1919—1924 ülekaalu — J. Põldmäe, tsit. teos, lk. 538—539).

Isomeetrilist trohheust esindavad *3T*, *4T*, *5T*, *6T*, *7T* ja *8T*. Teistest tunduvalt arvurikkam on *4T* (794 värssi — 3,9% ja 23 teost — 4,2%). Märkida tuleb siiski veel ka *6T* ja *7T* suhtelist rohkust — mõlemat 1,0% värsside ja vastavalt 1,9% ja 1,3% teoste koguarvust. Kokku langeb isomeetrilise trohheuse arvele 10,0% teostest ja 7,4% värssidest.

Mitteisomeetriline trohheus mahutab vaid 3,2% teostest ja 2,4% värssidest, puududes tervelt neljas värsiraamatus. Peale kogu «Maises ringis» on kõikjal vahekord isomeetria kasuks, ka viimati nimetatud on heteromeetria ülekaalus vaid 1 luuletuse ja 12 värsiga.

Isomeetrisest daktülist on ohtralt *4D*-d (13 luuletust, 328 värssi), kusjuures esikohal on «Rändur vilistab» 3 luuletuse ja 88 värsiga. *4D*-le sekundeeriv *5D* on esindatud vaid kolmes kogus, igäühes ühe luuletusega. Mitteisomeetriline daktül pakub vaid 2 luuletust ja 64 värssi.

Isomeetriline amfibrahh ja anapest esinevad kumbki kolmel kujul — kolme-, nelja- ja viierõhulistena. *3AMF* leidub neljas, *4AMF* ja *5AMF* kumbagi kahes, kuna iga isomeetrilist anapesti on vaid ühes luuletuses. Heteromeetrisest amfibrahhi on kolmes luuletuses, kuna heteromeetriline anapest puudub sootuks.

Vahelduvate anakruusidega kolmikmõõtude seas domineerivad mitteisomeetriselised (3 luuletust, 80 värssi) isomeetriseliste üle (1 luuletus, 24 värssi).

Kokkuvõttes jääb kolmikmõõtudes ülekaalu isomeetria (3,3% värssides ja 5,2% teostest).

Sega- ja liitmõõtudes (vt. tabel 5) jääb lõppkokkuvõttes samuti ülekaalu isomeetria.

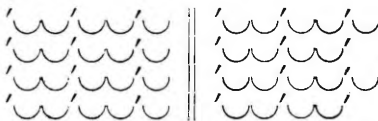
Kokku on Kärner kirjutanud 13 logaöödilist ja 24 (koos vahelduvate anakruusidega kolmikmõõtudega 28) polümeetrilist luuletust. Järgnevalt anname luuletuskogude kaupa ülevaate kõigepealt logaöödidest, siis polümeetriast.

«Lõikuskuus» on 2 logaöödilist luuletust.

«Sügisöine» kujutab endast ühele meetrumivariandile põhinevat heksameetrit, milles vahelduvad nais- ja meesriimid.

Vaikuses valutab süda. Öö on nii valge kui korjus, pestud ja laudsille pandud, puhaste linade all: niidetud viimne kui esi, lõpul ju päevane orjus, hingavad unised nurmed, õlgadel udude sall.

Stroofi skeem:

Tabel 4

Isomeetriliste ja mitteisomeetriliste värsside arvu vahekord kaksik- ja kolmikmõõtudes

Mõõdud	Kaksikmõõdud				Kolmikmõõdud							
	Jamb		Trohheus		Daktül		Amfibrahh		Anapest		VAH AN	
	I	M	I	M	I	M	I	M	I	M	I	M
TV	335	190	56	—	66	—	—	—	—	—	24	—
MR	332	183	14	26	16	—	—	—	—	—	—	—
AL	179	419	46	—	12	—	14	—	—	—	—	28
BR	3794	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
L	797	131	76	65	—	—	—	—	—	—	—	—
OS	580	78	40	40	34	36	—	—	97	—	—	24
RV	708	176	224	28	88	—	28	—	—	—	—	28
TL	678	83	128	24	56	28	20	68	—	—	—	—
IR	454	371	68	32	52	—	—	—	20	—	—	—
SS	140	48	34	—	—	—	—	—	—	—	—	—
KT	216	24	68	64	—	—	—	—	—	—	—	—
KK	450	169	48	—	—	—	—	—	—	—	—	—
VAV	986	60	60	40	—	—	—	—	—	—	—	—
Ilmum.	1032	225	630	164	48	—	104	56	—	—	—	—
Kokku	10681	2157	1492	483	372	64	166	124	117	—	24	80

Tabel 4a

Isomeetriliste ja mitteisomeetriliste värsside vahukord (protsentides) kaksik- ja kolmikmõõtudes

Mõõdud	Kaksikmõõdud						Kolmikmõõdud							
	Jamb			Trohheus			Daktül		Amfibrahh		Anapest		VAH AN	
	I	M	Vahe (M-I)	I	M	Vahe (M-I)	I	M	I	M	I	M	I	M
TV	33,4	18,8	-14,6	5,6	—	-5,6	6,7	—	—	—	—	—	2,4	—
MR	52,1	28,7	-23,4	2,2	4,1	+1,9	2,6	—	—	—	—	—	—	—
AL	22,9	53,6	+30,7	5,9	—	-5,9	1,5	—	1,8	—	—	—	—	3,6
BR	100	—	-100	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
L	65,8	10,8	-55,0	6,2	5,4	-0,8	—	—	—	—	—	—	—	—
OS	43,6	5,9	-37,7	3,0	3,0	0	2,6	2,7	—	—	7,2	—	—	1,8
RV	47,2	11,7	-35,5	14,9	1,9	-13,0	5,8	—	1,9	—	—	—	—	1,9
TL	58,2	7,2	-51,0	11,0	2,1	-8,9	4,8	2,4	1,7	5,8	—	—	—	—
IR	31,8	25,9	-5,9	4,8	2,2	-2,6	3,6	—	—	—	1,4	—	—	—
SS	9,3	3,3	-6,0	2,3	—	-2,3	—	—	—	—	—	—	—	—
KT	28,5	3,2	-25,3	9,0	8,5	-0,5	—	—	—	—	—	—	—	—
KK	53,8	20,3	-33,5	5,7	—	-5,7	—	—	—	—	—	—	—	—
VAV	76,3	4,7	-71,6	4,7	3,1	-1,6	—	—	—	—	—	—	—	—
Ilmum.	34,2	7,4	-26,8	20,9	5,4	-15,5	1,6	—	3,4	1,9	—	—	—	—
Kokku	52,8	10,6	-42,2	7,4	2,4	-5,0	1,8	0,4	0,8	0,6	0,6	—	0,1	0,4

Tabel 4b

Isomeetriliste ja mitteisomeetriliste luuletuste vahetuse vahekord kaksik- ja kolmikmõõtudes

Mõõdud		Kaksikmõõdud						Kolmikmõõdud									
		Jamb		Trohheus		Kokku		Daktül		Amfibrahh		Anapest		VAH AN		Kokku	
Kogud		I	M	I	M	I	M	I	M	I	M	I	M	I	M	I	M
		TV		12	9	2	—	14	9	2	—	—	—	—	—	1	—
MR		21	12	1	2	22	14	1	—	—	—	—	—	—	—	1	—
AL		12	15	3	—	15	15	1	—	1	—	—	—	—	1	2	1
BR		1	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
L		20	5	3	3	23	8	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
OS		16	3	1	1	17	4	2	1	—	—	2	—	—	1	4	2
RV		20	3	7	1	27	4	3	—	1	—	—	—	—	1	4	1
TL		26	3	4	1	30	4	3	1	1	2	—	—	—	—	4	3
IR		19	11	3	1	22	12	2	—	—	—	1	—	—	—	3	—
SS		4	2	2	—	6	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
KT		8	1	3	2	11	3	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
KK		16	5	2	—	18	5	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
VAV		9	2	1	1	10	3	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Ilmum.		35	9	22	6	57	15	2	—	5	1	—	—	—	—	7	1
Kokku	Teo- seid	219	80	54	18	273	98	16	2	8	3	3	—	1	3	28	8
	%	40,1	14,7	10,0	3,2	50,1	17,9	3,0	0,3	1,5	0,5	0,5	—	0,2	0,5	5,2	1,3

Tabel 5

Isomeetria ja heteromeetria vahakord silbilis-rõhulises süsteemis (protsentides värsside arvust)

Mõõdud Kogud	Kaksikmõõdud			Kolmikmõõdud			Sega- ja liitmõõdud			SR kokku		
	I	M	Vahe (M-I)	I	M	Vahe (M-I)	I	M	Vahe (M-I)	I	M	Vahe (M-I)
TV	39,0	18,8	-20,2	9,1	—	-9,1	—	—	—	48,1	18,8	-29,3
MR	54,3	32,8	-21,5	2,6	—	-2,6	—	—	—	56,9	32,8	-24,1
AL	28,8	53,6	+24,8	3,3	3,6	+0,3	—	7,4	+7,4	32,1	64,6	+32,5
BR	100	—	-100	—	—	—	—	—	—	100	—	-100
L	72,0	16,2	-55,8	—	—	—	4,9	4,6	-0,3	76,9	20,8	-56,1
ÕS	46,6	8,9	-37,7	9,8	4,5	-5,3	14,6	15,6	+1,0	71,0	29,0	-42,0
RV	62,1	13,6	-48,5	7,7	1,9	-5,8	13,1	1,6	-11,5	82,9	17,1	-65,8
TL	69,2	9,3	-59,9	6,5	8,2	+1,7	6,8	—	-6,8	82,5	17,5	-65,0
IR	36,6	28,1	-8,5	5,0	—	-5,0	1,4	—	-1,4	43,0	28,1	-14,9
SS	11,6	3,3	-8,3	—	—	—	—	—	—	11,6	3,3	-8,3
KT	37,5	11,7	-25,8	—	—	—	—	—	—	37,5	11,7	-25,8
KK	59,5	20,3	-39,2	—	—	—	—	—	—	59,5	20,3	-39,2
VAV	81,0	7,8	-73,2	—	—	—	—	1,9	+1,9	81,0	9,7	-71,3
Ilumum.	55,1	12,8	-42,3	5,0	1,9	-3,1	4,2	2,0	-2,2	64,3	16,7	-47,6
Kokku	60,2	13,0	-47,2	3,3	1,4	-1,9	3,3	2,1	-1,2	66,8	16,5	-50,3

«Hauakirjas» vahelduvad neljarõhuline meesriimidega ja kolme-
rõhuline naisriimiga logaööd. Esimese stroofi neljas rida ei pea
stroofi skeemist kinni (~~~~~ asemel ~~~~~).

Sa arvad, et peaksid vist kisama
nüüd kivid su kalmu najal.
Ei, mäletab tänulik isamaa,
et — surid sa õigel ajal.

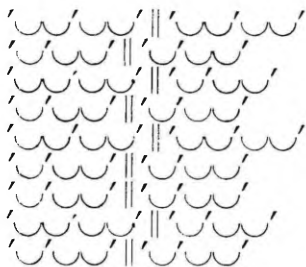

«Õitsvas sügises» on tervelt viis logaöödilist luuletust. Värsi-
kogu algab tugevat süzeelist elementi sisaldava ja seetõttu lühi-
poemile läheneva luuletsükliga «Hüpe vabadusse», mille neljast
osast esimene on logaöödiline (kolme variandi süsteempärasele
vaheldumisele ehitatud mittekvantiteeriv pentameeter), teine ja
neljas polümeetrilised, kolmas anapestiline.

Kuigi see vaenlane küll, jõe on mõrtsukatöö.
Nõnda Jumala käsk Kaini aegadest karm:
hulkumas nähtagu tend, kõikjal järgides öö,
keeldud olgu tal rõõm, uni kosutav, arm.
Ainus on kõikidel hing, kuuskümmend aastate arv —
tappa Jumala loom suurim pattudest patt.
Olgu keiser või sant, püha, viimnegi hatt —
üks see ju putukas kõik, elu varjatu larv,
enda saatuses on igaühele palk.

(«Hüpe vabadusse» I)

Stroofi skeem:

«Õksiolu» seevastu rajaneb vaid ühel mittekvantiteeriva pen-
tameetri meetrumivariandil, erinevalt antiikpentameetrist vahel-
duvad siin nais- ja meeslõpud.

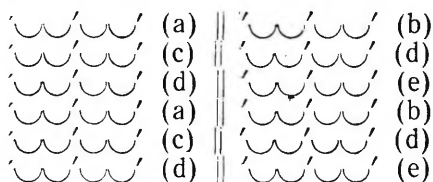
Juba on küpsnud kaer, oder kuldne ja nisu.
Lõikuskuu selge päev lendab linnuna käelt.
Valusalt tunneb suu tunni mööduva sisu.
Üksinda kõnnin nüüd pähkklametsisse mäelt.

Ka luuletuses «Sügistähed» on tegemist mittekvantiteeriva pentameetriga, mis rajaneb vaid ühel meetrumivariandil, kuid erinevalt eelmisest juhust on siin säilitatud üksnes meesriimid paigutusega *abcabc* (nn. ternaarriim), kusjuures teise värsi lõpp riimub lisaks veel kolmanda värsi tsesuurieelse silbiga, viienda värsi lõpp aga kuuenda värsi tsesuurieelse silbiga, seega riimuvad omavahel ka kolmanda ja kuuenda värsi tsesuurieelsed silbid. Peale selle riimub esimese ja teise värsi tsesuurieelne silp vastavalt neljanda ja viienda värsi tsesuurieelse silbiga.

Pimedus ammugi sai — sügav on septembri öö,
 sügav ja tume kui kaev, kuhu nüüd kummardub suu,
 joogvee-janune suu, alistund murele mul.
 Pärlendab Linnutee laia üleval hõbedast vöö:
 raske on südames vaev — seista kui kolletuv puu
 akna all, kastani puu, eluta, õnneti sul?

Stroofi skeem:

Siin on tegemist nn. leoonilise värsi omapärase edasiarenduse ja modifikatsiooniga.

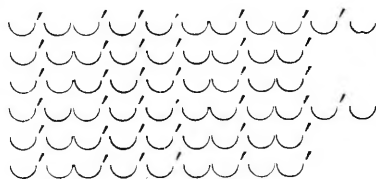
«Epiloogis» kasutab Kärner neljarõhulist logaöödi, mis lõpeb naisriimiga.

Nüüd jälle laulnud ma iseendast,	~~~~~
nii kuidas Looja on hääle andnud:	~~~~~
aeg linnu tiivul ju mööda lendab,	~~~~~
tuul puhub õhku, mis tuul on kandnud.	~~~~~

«Õitsva sügise» ainsa heteromeetrilise, pealegi eriliiki logaöödide kombinatsiooni pakub «Tormiaegne» (värsirõhkude arv 7—6—6—7—6—6). Riimiskeem A_4bcA_4cb .

Mu meeled on haiged täna päikese tulisest põletusest —
 nüüd langeb see alla nagu muistsete hunnide kilp,
 mil vere sees lebab kahevõitluses langenu pää,
 vast elust veel tuksuv, ent ju loobunu kõigest ta jõledusest,
 külm kõikide vastu, osavõtmatu, otsekui jää.
 Päev — kangelaslugu, millest lugeda viimne mul silp.

Stroofi skeem:

«Rändur vilistab», «Tormilüüra» ja «Inimene ristteel» pakuvad igauks ühe logaöödilise laulu.

«Päikese tõus sügisel» (RV) rajaneb viierõhulisele värsile, kusjuures stroofi piirides on kaks mees- ja kaks naisriimi, mille asukoht pole stroofis fikseeritud; nii võib leida paigutust *AbAb, aBaB, aBBa* ja *AbbA*, kusjuures viimases salmis on koguni tegemist peon-liitriimiga (nabaniidi — karbamiidi). Toome näitena vaid ühe stroofivariandi.

Nagu veretav ohvripann lõkkab ida:
männid põlevad, kuused täis valutuld,
aias vahtrad ja kased kui sulakuld,
ülal sinise suitsuna pilverida.

Stroofi skeem:

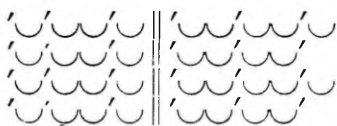
«Ennustuses» (TL) kaasneb neljarõhulisele logaöödile nais- ja meesriimide vaheldumine:

Juba paistavad teised alad:
õisest pimedast hommik uus.
Vaese viletsad leivapalad
sapiks sulavad rikka suus.

«Mürgililledes» (IR) leiame mittekvantiteeriva heksameetri, mis rajaneb vaid ühel variandil ning nais- ja meesriimide vaheldumisel:

Mürgililled mu mõtted, kasvanud vaesuse mudas,
hirmsad, rõvedad mõtted, kerkinud nälgivas pääs.
Salalikult ja süngelt kahiseb jõe ääres luda,
tapakirvena täna veretab pilve all lääts.

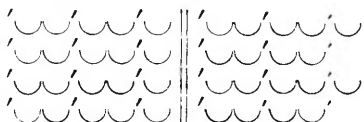
Eri kogudes ilmumata luuletuste hulgas on logaööde vaid 3. «Virulases» 1910 ilmunud neljarealine luuletus «16. oktoobril» on neljarõhuline logaööd (Alkaiose värs), kusjuures teine rida on 4D.

Sügise sajus kui kurblik ohke...
Igatsus elu ja valguse järel
kisendab, kisendab haua äärel
sügise sajus kui kurblik ohke...

«Loomingus» 1930 ilmunud «Kalmistu mõtted» II kattub ehituselt eespool juba vaadeldud «Sügisõisega».

Sünge on täna mu süda, sünged on pilvede ehmed,
vasine päikese hõõgus öhtuse laotuse all.
Mäletad: kunagi sinul käed olid soojad ja pehmed,
mäletad: kunagi kostsid majas meil laulud ja trall?

Erinevaid neljarõhulisi, kuid üksnes naisriimidega lõppevaid logaööde on kombineeritud «Kohtupriistavi külaskäigu» II osas.

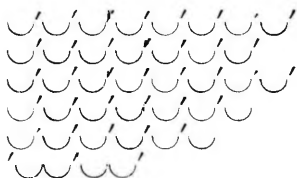
Emagi nutab salaja patja:
oksjonihamer käib teist ja kolmat.
Võtku siis kõik see hingetu matja,
jätku vaid kolmele kuuehõlmad.

Polümeetrilisi luuletusi on ühtekokku (ilma vahelduvate anakruusidega kolmikmõõte arvestamata) 24, kusjuures Kärner sageli eelistas väga keerulist stroofiehitust.

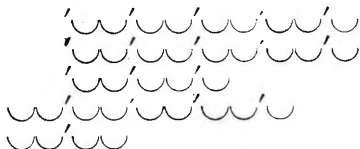
«Aja lauludes» on luuletuses «Elagu revolutsioon» kasutatud jambi, kuid iga stroofi viimases reas pöörduv tagasi daktüüline refrään. Mainitud luuletus kujutab endast üht vähestest juhtudest, kus Kärner loeb silpe teisiti kui traditsiooniline grammatika: jambilises kontekstis arvestab ta sõna *revolutsioon* viie-, daktüüls aga neljasilbilisena. Stroofi skeem $8J-7J-8J-6J-5J-3D$, kusjuures viimases stroofis pole skeemist täpselt kinni peetud, vaid viies rida on kuuerõhuline.

Kuis lõikab lihasse ja lussse sõna revolutsioon,
kuis siidi padjult buduaarin üles naksatab!
Ränk hoone alustel — eesõigus olla, süüa — raksatab,
kui mässuliste kurkest uulitsatel kajab
ürgmeelne viis, mis hulki tagant ajab:
elagu revolutsioon!

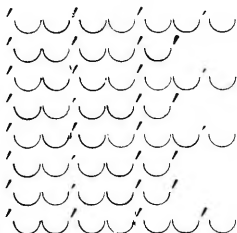
«Töölise Jaul vabrikun» on Kärneri loomingus samuti erandlik: tavaliselt kasutab ta erinevate mõõtude ühendamisel keerulisi stroofist stroofi korduvaid skeeme, s. o. totaalset polümeetriat. Siin aga põimuvad eelviimases salmis kogu luuletust läbivasse trohheilisse korrastamata heteromeetriasse äkki vahelduvate anakruusidega kolmikmõõddud (seega on kokkuvõttes tegemist vahelduva polümeetriaga):

Raksaten naksaten viskame teede päält tõkkes,
 vihaga lihaga kiskleja väärame vaimu,
 vaenlase võimu ja laimu.
 Ah, nüüd puhugem suurele tulele lõkkes,
 ah, nüüd ihugem!

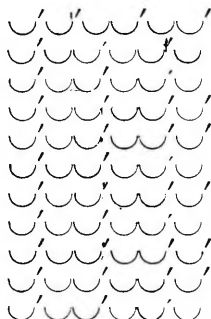
«Kevademälestustes» («Lõikuskuu») vaheldub daktül neljarõhulise logaöödiga, mis kujutab endast ühe lõpusilbi võrra lühendatud Alkaiose värssi.

Kevadepilvede pää kohal visand,
 mändide tüvedest tilkus vaik —
 lehekuul olen ma enese lisand
 rõömule sinu, mu sünnipaik.
 Sireli õitega suvistepühi
 pühitses talu, ja lääne pool
 kõneles Jumal: ta tulinool
 süütas mu südames elule lühi.

«Jumala-teotus» samast kogust oma üheteistkümnerealise stroofi ja keerulise skeemiga, mille alusel vahelduvad kaks erinevat neljarõhulist logaöödi ja 3AMF, sillutab Kärneri loomingu. teed järgmiste kogude ülikeerukatele stroofidele.

Kui vere maik on Su nimi mu suus,
 oo, Issand, mu Jumal, mu Isand:
 ööpimesdas olen ma kisand
 Su poole palund — kui potituus
 Sa ülevalt vaadand, nii julm ja kalk,
 käes taevane käsulaud, Sana:
 on üürike elu, surm patu palk,
 mis tabab kord noore kui vana;
 ei ole siin kellelgi pääsu sest,
 patt rõövlina jälgib ju inimest,
 patt ajab sind taga kui vari.

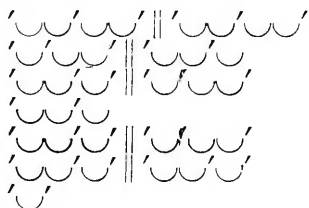

«Õitsev sügis» ja «Rändur vilistab» on totaalsele polümeetriale rajatud luuletuste arvult esikohal — esimeses viis, teises kuus luuletust.

«Õitsvas sügises» on tsükklis «Hüpe vabadusse» II osas mittekvantiteeriva pentameetri kolm varianti põimitud talle lähedase nullsilbilist intervalli sisaldava viierõhulise logaöödi, daktüli ja trohheusega. Kuuendas värssis riimub tsesuurieelne silp värssi lõpuga.

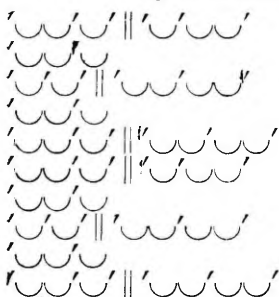
Õnnis on inime siis, kui tema rahulik on,
 oma tegemist teeb leplikul meel.
 Ahnus ent igalpool külvab surma ja verd
 maale ning veele.

Keegi ei taltsuta, kui on tormine, merd:
 miski ei kaitse meid, kui sammub sõjateid
 ürgne kiring.

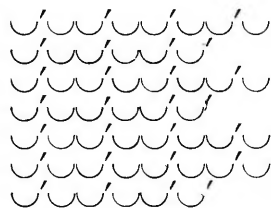
Sama tsükli neljandas osas on mittekvantiteeriva pentameetri kolme variandi vahele kiilutud lühike daktüüline rida.

Piiravad pageja — irvil hambad, kui koer
 igaüks vahib.
 Naerab vastu ta: hullunult kõlab ta naer,
 hukkuja ahin.
 Hüppab siis alla ja ujudes kaugeneb neist,
 seadused kelle ei tunne tasumist teist
 kui ainult tappa,
 lasta südamest otsekui loomalgi verd
 vorstideks kappi.
 Ägedalt löikab ta kevadist lainete merd.

«Tollest suvest» esindab Kärnerile väga tavalist lahendust, mille järgi mingi lihtmoot seotakse temast ühe rõhutu silbi poolest erineva logaöödigaga. Skeemist pole peetud kinni teise stroofi kuundas reas.

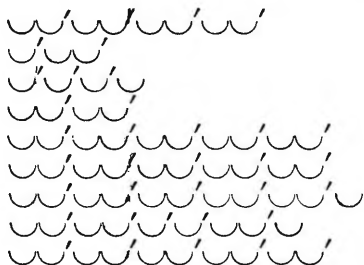
Meid küpsetas päike kesk valmivat nurme,
 öö võidis me kehi kui palsam hõrk,
 ja veriste päevade vihava hurme
 me teadvuses mässis kui uduvõrk.
 Ei olnud muud sulle, ei mullegi vaja
 kui puhkuseks metsa all madalat maja,
 kus kadus me kires aim ilmast nõrk.

«Vaikne õhtu» järgib skeemi $4AN + 2AMF + 3J + 2AN +$
 $+ 5AN + 5AN + 5AN + 5Log + 5AN$.

Usna imelik: täna ei olegi tuult,
ja ühelgi puul
ei liigu lehte ainust.

Meri tasane, vait,
vaevalt rannale veeretab laine, mis pehme ja soe,
paitab paljaid mu jalgu kui väikese vallatu pai.
Liival lamesklen üksinda, liikmeis suur rahu ning kainus,
mittemidagi olla, mittemidagi tunda
tahe kehas mul läbib viimse kui soone ja koe.

«Sarkastiline» seob kuuerõhulise logaöödi viiejalalise anapes-
tiga:

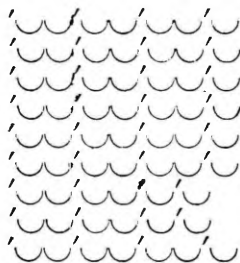
Käsku kuwendat rikku ei saa enam põsasestes metsa all —
tuuled pühivad otsekui terava luuaga kõhtu.
Süda rikkal ja vaesel nüüd rinnus kui värisev kitsetall —
vanal Ahmanil kõrtsis vaid riikkalik lõikuse-õhtu.

«Rändur vilistab» hõivab kuue polümeetrilise luuletusega esi-
koha; sealjuures viis neist järgivad juba nimetatud põhimõtet: neis
põimuvad lihtmõõdud logaöödidega, mis erinevad lihtmõõdust vaid
ühe rõhutu silbi poolest.

«Põgenemine» ja «Unistelu» ühendavad mõlemad daktülit
Alkaiose värsiga.

Vahivad akendest virilad lõustad:
öö on neid masendand, noori ning vanu.
Huulil ent endine mõistmatu janu,
üksteise võidu taas taotlevad tõusta
tänaval, turul, ja börsil ja äris.
(Inimesnime kuid keegi kas päris
kunagi hinna eest kukru kulla?)
Vilistab vabrik ja huilgab vedur:
ikka on rutata — minna ja tulla

kellelgi kustki ja kuhugi, nagu
nõuavad seadused rahva edu.
Ainus eimidagi minu vaid jagu.
(«Põgenemine»)

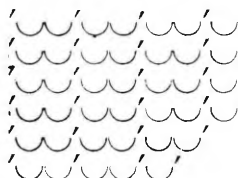
Ohtune laine kui sulajas vaha
tasasel paitusel võib mu jalgu.
Lükkab kui armsama juustesalgu
tuulehõng päikeselt pilve maha.

(«Unistelu»)

Luuletuses «Nägemus unetuses» järgneb viiele 4D-le üks loga-
öödiline värss.

Pimedus luuravalt kõikjale hiilib,
pilved on pondunud tiinuse-kiimast
hiiglase nisad, mis täidetud piimast.
Kell nagu tunnimees hääletult viilib;
ootuse ärevus kehas kui vähk:
kas ju ei kostnudki ukse kähk?

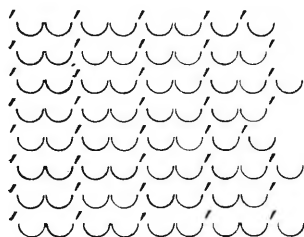
«Möödas» ühendab amfibrahhi logaöödidega.

Nüüd ongi see möödas: kimäär ja uni,
ja sädeleb päike, ja rohetab mänd.
Ma ometi kehtsin veel hommikuni:
ei lõõnud mind maha metselaja händ.

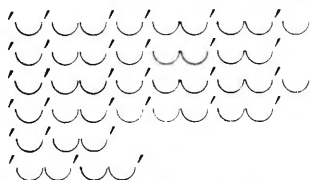
«Rahutus» kõrvutab viierõhulisi daktüleid ja logaööde.

Päikese laikusid langeb mu põrandalle,
silub kui pilvede juukseid ta tuline kamm.
Millest see võpatus, millest see kärsitu värin
südame ümber, kui akna all helistab tramm,
hobune kabjaga põrutab uulitsalle?
Õnne kas ootan või õnnetust, eneselt pärin,
varjuna hiilib kas ringi mu saatuse samm?
Lugedes minuteid vastuõks küüsi vaid närin.

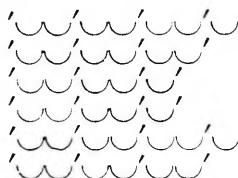
«Kuuvalge laul» esindab selles kogus ainsana mittevõrdrõhu-
list polümeetriat.

Tuuled sügisest hõngu puhuvad aknasse hiiest,
 lehe kollase mõne leiangi põrandalt maast.
 Suvi kadunud nagu humal on meelest mu viiest,
 talve kaheksakuise algab taas palve ning paast.
 Naerab kollase kuu
 elutark kahvatu suu.

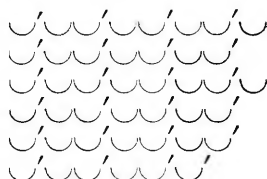
Mõlemad «Tormilüüra» polümeetrilised luuletused («Joogilaul» ja «Epiloog») on võrdrõhulised ja komponeeritud Kärneri jaoks tavalisel viisil (teatud kindlas stroofipositsioonis jäetakse süsteemipäraselt vahele üks silp).

Elu on üürike, lilleke närtsib —
 peatada midagi pole me jõus.
 Täna on meile veel kaetud laud,
 homme vast mõnda ju ootab haud.
 Elu on üürike, lilleke närtsib.
 Peatada midagi pole me jõus.

(«Joogilaul»)

Võin vaikides minna ja koguda ahet
 mu kodumaa nurmilt ja enese eest:
 ükskõiksus ja külmus mul kõvendab tahet,
 ja kaotuse raskus taas karastab meest.
 On vaikuses kasvanud kõik, mis on suur:
 taas tulen, kui tundi seks näitab uur.

(«Epiloog»)

Edaspidi ei leia me kuni viimase raamatuni üheski kogus polümeetriat. «Viha, ainult viha» toob taas tuttava lahenduse — 3AMF + kaks eri liiki temast ühe silbi võrra lühemat logaöödi.

Ja nii mida kindlamalt kutsub
 mind, kodu, su valu, piin,
 mul seda pingsamalt tuksub
 koos kõigega süda siin.

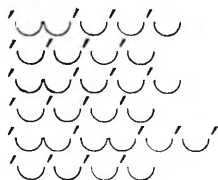

(«Kauges linnas»)

Erikogudest jäi välja kuus polümeetrilist teost. Huvitav on märkida, et nagu polnud segamõõte Kärneri esikkogudes, nii ei leidu neid ka aastail 1906—1917 ajakirjanduse veergudele jäänud luuletuste hulgas (logaöödid on sel perioodil siiski esindatud nelja-realise luuletusega «16. oktoobril»).

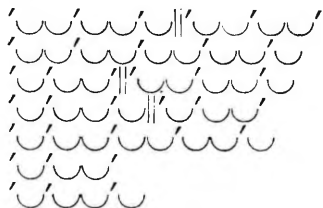
Polümeetria ilmub Kärneri loomingusse esmakordselt nähtavasti luuletuses «Eesti reekviem» («Hingake rahu, vahvad mehed») (1919).

Hingake rahu, vahvad mehed,
Langend laial võitlusrinnal;
Langend kui tormituules lehed,
Surma suikund võõral pinnal.
Ohvriks teid pühendas püha isamaa;
Rahu hingake nüüd auga.

1921. a. ilmub «Tarapitas» esimene väga keerulise stroofiehitusega polümeetriline luuletus «Loomingu tee»:

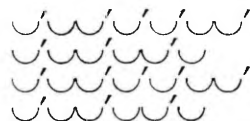
Loogem ja olgem sest rõõmsad! Süda kui lahtine haav.
Süda kui öö, mida torgivad tähtede nõelad.
Majja istunud nälg. Majas on haigused öelad
voodi pannud mu lapsed. Mida ennustab saav
hommik lõikuskuu-päiksega, teadmata mulle.
Süda lahtine haav.
Süda visakem tulle.

(Stroofi skeemist ei pea kinni teise stroofi teine, neljas, kuues ja seitsmes ning kolmanda salmi neljas värss; tsiteeritud 1961. a. väljaande redaktsiooni järgi).

1930. a. «Loomingus» ilmunud «Mu süda ja mu käed» seab kõrvuti viierõhulise logaöödi ja kolmerõhulise amfibrahhi:

On kerjusküsi elav parem magajast maas:
ta kuuleb, näeb, kompab ja taipab.
Kaob mure ja valu sekka rõõmugi raas
ta päevi kui kirevat vaipa.

1930. aastate lõpus valminud «Endiselt» ja «Mõistmatu» ning 1940. a. «Maretis» ilmunud «Juulikuine» järgivad Kärneri lemmikvõtet: mõlemas liitub lihtmõõt temast ühe silbi võrra lühema logaöödiga.

Ja minagi tulin sealt külast
ning kasvasin madalast,
kus imetlin õitsevat ülast
ja kangust sain kadakast.

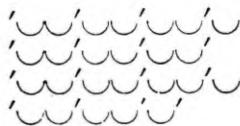
(«Endiselt», skeemist ei pea kinni teise stroofi neljas ja viienda stroofi teine värss.)

Keegi ei mõista, et kuni
valitseb jumal julm,
kestab see verine uni,
mõttetu juba pulm.

(«Mõistmatu», skeemist ei pea kinni esimese stroofi kolmas ja neljas ning teise ja neljanda stroofi kolmas värss.)

Ime on siiski, et rahu ja puhkust
toovad need päevad, nii helged ning head,
annavad mõtteile jõudu ja uhkust
väljadel voogavad viljapead.

(«Juulikuine», skeemist ei pea kinni esimese stroofi neljas värss.)

Lõppkokkuvõttes on ka sega- ja liitmõõtudes (vt. tabel 5) ning kogu Kärneri silbilis-rõhulises luules (viimasest 50,3% võrra) ülekaalus isomeetria, kusjuures vastupidist suhet saab fikseerida vaid «Aja lauludes». Valdav enamuse silbilis-rõhulisi luuletusi (nii isomeetrilisi kui ka heteromeetrilisi) järgib seejuures täpselt ette võetud skeemi nii värsirõhkude kui ka värsirõhkude vahel asuvate rõhutute silpide arvu poolest. Kuid (vt. tabel 6) 16,4%-s luuletustes on varieeritud värsirõhuliste või -rõhutute silpide arvu. Eriti rohkesti on üleminekuvorme «Aja lauludes» (13 luuletust 37-st), suur protsent (50%) kogus «Sõna sütega» pole arvestatav, sest silbilis-rõhulisse süsteemi satub selles raamatus vaid 8 luuletust. Tähelepanu äratav ka üleminekuvormide suur osa poliimeetriliste luuletuste seas; nähtavasti ei suutnud Kärner ise omadena loodud ülikeerukaid stroofe täpselt järgida.

Rõhulist värsisüsteemi esindavad Kärneri loomingu taktoidid, aktsentoidid ja mittekvantiteeriv elegeiline distihhon (vt. tabelid 7, 7^a ja 7^b), kusjuures Kärneri näol on tegemist luuletajaga, kellele leidub taktoide nii värsside (2898 — 14,3%) kui ka luuletuste arvu poolest (85 — 15,5%) rohkem kui kolmikmõõte (vastavalt 947 — 4,7% ning 36 — 6,5%). Taktoidi hulk on eriti suur kogudes «Tähtede varjud», «Inimene ristteel», «Sõna sütega» ja «Käidud teedelt». Kõige arvukamalt esindatud taktoidseks mõõduks kujuneb kokkuvõttes daktüloid (9,7% värssidest ja 9,3% teostest), mis ka enamikus kogudest moodustab peamise osa taktoididest; erandiks on siin «Tähtede varjud» ja «Käidud teedelt», milles luuletuste ja värsside koguarvu poolest hõivab esikoha amfibrahoid. Muidu puudub amfibrahoid ühtekokku viies, vahelduvate anakruusidega taktoid kokku üheksas kogus (kolmes neist pole üldse rõhulist värssi, mistõttu nad on välja jäetud rõhulise süsteemiga seotud tabelleist). Aktsentoidi proovis Kärner vaid kolmes, aktsentueerivat elegeilist distihhoni ühes raamatus. Täielikult puudub anapestoid, aktsentueeriv heksameeter ja pentameeter ning süntagmaid.

Isomeetriat esindavad rõhulises süsteemis nelik- ja viisikdaktüloid, kolmik-, nelik- ja viisikamfibrahoid, kolmik-, nelik- ja viisiktaktoid vahelduvate anakruusidega, kaksik- ja kuuikaktsentoid ning endastmõistetavalt ka elegeiline distihhon. Heteromeetrilist rõhulist värssi on aga ootamatult vähe: 4343-daktüloid, -amfibrahoid ja -vahelduvate anakruusidega taktoid, 5655555- ja 43434343-daktüloid ning 4555- ja 24442-aktsentoid — kokku vaid

Üleminekuvormide osa silbilis-rõhulises värsisüsteemis (protsent on võetud samasse meetrumisse kuulu-

Mõõt	4J	5J	6J	7J	8J	MJ	5T	6T	7T	MT	4D	
	Kogu											
TV	—	—	2	—	—	2	—	—	—	—	2	
MR	—	2	—	—	—	4	1	—	—	2	—	
AL	—	—	—	1	1	6	—	—	1	—	—	
L	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
OS	—	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	
RV	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	
TL	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
IR	—	3	—	—	—	3	—	—	—	1	1	
SS	1	2	—	—	—	—	—	1	—	—	—	
KT	—	—	—	—	—	1	—	—	—	1	—	
KK	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
VAV	1	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	
Ilumum.	—	3	3	—	—	2	—	—	—	1	1	
Kokku	Teo-seid	2	11	8	1	1	18	1	1	1	5	4
	%	4,6	11,4	13,1	7,1	50,0	22,0	12,5	10,0	14,3	26,3	30,8

7 erinevat heteromeetrilist stroofi. Seega jääb ka rõhulises süsteemis ülekaalu isomeetria (vt. tabel 8), ehkki kolmes viimases kogus on suhe vastupidine. Lõppkokkuvõttes on nn. toonilistes süsteemides isomeetria rõhuvas ülekaalus mitteisomeetria üle, kuid kahes kogus («Aja laulud» ja «Käidud teedelt») jääb ta vähemusse (vt. tabel 9).

Ka rõhulises süsteemis on Kärner sageli moduleerinud rütmi võtetega, mis väljuvad meetrumi raamidest: tervelt 16,7% rõhulistest luuletustest kuulub üleminekuvormide hulka (vt. tabel 10).

Kokkuvõtteks: Kärner on oma loomingus kasutanud kolme värsisüsteemi — silbilis-rõhulist, rõhulist ja vabavärsilist — ning mõnes üksikus luuleteoses neid omavahel ka kombineerinud. Silbilis-rõhulises süsteemis on esindatud kõik lihtmõõdud ja arvukalt logaõõde ja polümeetriat. Isomeetrilisi lihtmõõte esindavad 4J, 5J, 6J, 7J, 8J, 3T, 4T, 5T, 6T, 7T, 8T, 4D, 5D, 3AMF, 4AMF, 5AMF, 3AN, 4AN, 5AN, millega võib liita veel 3R VAH AN polümeetria. Korrastatud heteromeetriaga lihtmõõte leidub samuti väga palju: 47 jambilist, 12 trohheilist, kaks daktüülist, kolm amfibrahilist ja kolm vahelduvatele anakruusidele rajatud kolmikmõõdu-

Tabel 6

silbilis-rõhulisse süsteemi kuuluvate luuletuste arvust kogus või (alumises reas) vate luuletuste koguarvust)

5D	3AMF	4AMF	5AMF	MAMF	VAH AN	Log	Pol	Kokku	
								Teo- seid	%
1	—	—	—	—	1	—	—	8	30,8
—	—	—	—	—	—	—	—	9	24,3
1	—	—	—	—	2	—	1	13	35,1
—	—	—	—	—	—	—	1	1	3,0
—	—	—	—	—	—	—	2	4	10,8
—	—	—	—	—	—	—	1	2	4,7
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	8	21,1
—	—	—	—	—	—	—	—	4	50,0
—	—	—	—	—	—	—	—	2	14,3
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	2	14,3
—	2	1	1	1	—	2	4	21	23,6
2	2	1	1	1	3	2	9	73	16,4
66,7	50,0	50,0	50,0	33,3	75,0	16,7	37,5		

list — seega kokku 67 erinevat lahendust. Rõhulist süsteemi har-
rastas Kärner peamiselt loomingu algusperioodil ja 1930. aastail
ning seda esindavad ta luules 11 isomeetrilist ning 8 korrastatud
heteromeetriaale rajatud erinevat lahendust. Vabavärs ja kombi-
neeritud värsisüsteem kujutavad endast vaid episoodilist nähtust.

6

Kärneri loomingu on esindatud nii stroofilised, heterostroofi-
lised, strofoidsed kui ka astroofilised luuletused, kuid valdav ena-
mus teoseid on liigendatud võrdseteks värsirühmadeks (tervelt
87,7% teostest on stroofilised, vt. tabel 11). Arvestatavaks tuleb
pidada ka erineva värsaside arvuga stroofe ühendavate luuletuste
osa (10,1%), kuna strofoideid ja astroofilisi luuletusi on vasta-
valt vaid 4 ja 8. Kolmes värsivihikus (lisaks «Bianka ja Ruth») hõl-
mavad stroofilised luuletused 100% teostest, üheksas kogus
aga enam kui 85%, kusjuures eriti kõrge protsent (pidevalt üle
90%) on «Lõikuskuust» «Inimeseni ristteel». Heterostroofilisi luu-

Erinevate meetrumite osa rõhulises

Möödud	Taktoid										
	Daktüloid					Amfibrahoid					
	Isomeetriline			M	Kokku	Isomeetriline				M	
	4R	5R	Kokku			3R	4R	5R	Kokku		
Kogud											
TV	120	—	120	28	148	32	125	12	169	—	
MR	—	14	14	—	14	—	—	16	16	—	
AL	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
L	—	28	28	—	28	—	—	—	—	—	
IR	344	—	344	20	364	—	20	—	20	—	
SS	869	20	889	48	937	—	—	—	—	96	
KT	20	—	20	92	112	36	20	—	56	184	
KK	68	—	68	36	104	—	—	—	—	64	
VAV	—	—	—	36	36	36	—	—	36	48	
Ilumum.	180	20	200	24	224	—	62	—	62	60	
Kokku	Värs-se	1601	82	1683	284	1967	104	227	28	359	452
	%	7,9	0,4	8,3	1,4	9,7	0,5	1,1	0,1	1,7	2,3

letusi kohtame sagedamini «Maises ringis» ja «Aja lauludes», enamik astroofilisi koondub aga kogusse «Tähtede varjud».

Stroofiliste luuletuste seas on valdavas ülekaalus katraänilised — 56,3% värssteoste koguarvust ja 64,2% stroofilistest teostest (vt. tabel 12). Sealjuures on katraäniliste luuletuste osa eriti oluline kogudes «Rändur vilistab», «Tormilüüra», «Inimene ristteel» (viimases 52 teost 56-st!), «Käidud teedelt», «Viha, ainult viha» ja erikogudes ilmumata jäänud loomingus, väike kogudes «Maises ringis» ja «Aja laulud» (viimases 1 luuletus 37-st), kusjuures Kärneri kolmes esimeses raamatus toimus katraänide osa pidev vähenemine. Eelistatud on rist-, sellele järgneb süli-, kuna paarisriim on üsna haruldane nähtus.

Distihhon ilmus Kärneri luulesse alles viimases kogus, tertsette, noone, 11-, 13-, 15- ja 16-realisi stroofe on Kärner samuti vältinud (kaks eelviimasena nimetatut puuduvad täiesti). Küllalt palju leidub kvinte, sekstiine, septiime, oktaave, deetsimeid ning 14-realisi stroofe, viimaseid eriti kogudes «Rändur vilistab» ja «Sõna sütega» (muuhulgas lühipoemid «Laane kuningas», «Magavad lapsed» ja «Viimne teekond»).

Rängeid vorme kasutas Kärner suhteliselt harva, nende iseloomustuse saab lugeja kerge vaevaga stroofikaindeksist, kus on

Tabel 7

värsisüsteemis (värsside arv)

Kokku	VAH AN						Aktsentoid					EL DIST
	3R	4R	Kokku	M	Kokku	Kokku	Isomeetriline			M	Kokku	
							2R	6R	Kokku			
169	—	16	16	—	16	333	—	—	—	—	—	—
16	—	—	—	—	—	30	—	—	—	20	20	—
—	—	—	—	—	—	—	—	6	6	20	26	—
—	—	—	—	—	—	28	—	—	—	—	—	—
20	—	—	—	—	—	384	—	—	—	—	—	—
96	64	—	64	—	64	1097	27	—	27	—	27	—
240	—	—	—	20	20	372	—	—	—	—	—	16
64	—	—	—	—	—	168	—	—	—	—	—	—
84	—	—	—	—	—	120	—	—	—	—	—	—
122	—	—	—	20	20	366	—	—	—	—	—	—
811	64	16	80	40	120	2898	27	6	33	40	73	16
4.0	0,3	0,1	0,4	0,2	0,6	14,3	0,2	0,03	0,2	0,2	0,4	0,1

Tabel 7a

Erinevate meetrumite osa rõhulises värsisüsteemis (protsentides värsside arvust)

Mõõ- dud Kogud	Taktoid				Aktsen- toid	EL DIST	Kokku
	Daktü- loid	Ambi- rahho- id	VAH AN	Kokku			
TV	14,8	16,7	1,6	33,1	—	—	33,1
MR	2,2	2,5	—	4,7	3,1	—	7,8
AL	—	—	—	—	3,3	—	3,3
L	2,3	—	—	2,3	—	—	2,3
IR	25,5	1,4	—	26,9	—	—	26,9
SS	63,0	6,5	4,3	73,8	1,8	—	75,6
KT	14,6	31,5	2,6	48,7	—	2,1	50,8
KK	12,6	7,6	—	20,2	—	—	20,2
VAV	2,8	6,5	—	9,3	—	—	9,3
Ilum.	7,4	4,0	0,7	12,1	—	—	12,1
Kokku	9,7	4,0	0,6	14,3	0,4	0,1	14,8

Erinevate meetrumite osa rõhulises

Kogud	Mõõ- dud	Taktoid								
		Daktüloid				Amfibrahoid				
		4R	5R	M	Kokku	3R	4R	5R	M	Kokku
TV	6	—	1	7	2	5	1	—	8	
MR	—	1	—	1	—	—	1	—	1	
AL	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
L	—	1	—	1	—	—	—	—	—	
IR	15	—	1	16	—	1	—	—	1	
SS	7	1	2	10	—	—	—	2	2	
KT	1	—	4	5	2	1	—	4	7	
KK	2	—	1	3	—	—	—	2	2	
VAV	—	—	1	1	1	—	—	1	2	
Hlum.	5	1	1	7	—	3	—	3	6	
Kokku	Teo- seid	36	4	11	51	5	10	2	12	29
	%	6,6	0,7	2,0	9,3	0,9	1,7	0,4	2,2	5,2

eraldi välja toodud stroofiliste luuletuste all sekstiinid kitsamas mõttes, triolett ja onegini stroofi, heterostroofiliste all sonett (ka «sabaga» sonett) ja tertsiinid.

7

Ideaalset lahendust kujutaksid endast stroofika- ja meetrika- indeksid, mis lähtuvad üksnes materjali liigendusest. Paraku on selline lahendus ebaökoonoomne, sest väga suur hulk luuletusi tuleb varustada ühe ja sellesama märkusega. Ruumi säästmiseks on käesoleva töö lisadena toodud indeksid loodud kompromisslahendusena ning kuna materjali esitamise süsteem erineb neis osaliselt selle liigendamise süsteemist, vajavad indeksid kommentaare.

Meetrikaindeks (vt. lisa 1) jaguneb neljaks suureks osaks, millest kolm esimest käsitlevad vastavalt silbilis-rõhulist, rõhulist ja vabavärsilist süsteemi, neljas aga loetleb teosed, mille erinevad osad on kirjutatud erinevas mõõdus.

Silbilis-rõhulises ja rõhulises süsteemis esitatakse kõigepealt isomeetria, siis korrastatud heteromeetria; silbilis-rõhulises süsteemis järgneb sellele veel korrastamata heteromeetria.

Silbilis-rõhulise süsteemi kirjeldus on üles ehitatud järgmiselt: nii isomeetria kui ka heteromeetria osas tuuakse kõigepealt jamb,

värsisüsteemis (luuletuste arv ja protsent)

VAHAN					Aktsentoid				EL DIST
3R	4R	M	Kokku	Kokku	2R	6R	M	Kokku	
—	1	—	1	16	—	—	—	—	—
—	—	—	—	2	—	—	1	1	—
—	—	—	—	—	—	1	1	2	—
—	—	—	—	1	—	—	—	—	—
—	—	—	—	17	—	—	—	—	—
2	—	—	2	14	1	—	—	1	—
—	—	1	1	13	—	—	—	—	1
—	—	—	—	5	—	—	—	—	—
—	—	—	—	3	—	—	—	—	—
—	—	1	1	14	—	—	—	—	—
2	1	2	5	85	1	1	2	4	1
0,4	0,2	0,4	1,0	15,5	0,2	0,2	0,4	0,8	0,2

siis trohheus, daktül, amfibrahh, anapest, logaöödid ja totaalne polümeetria (lihtmöödud on sealjuures reastatud vastavalt värsirõhkude arvu suurenemisele). Iga värsimöödu lühendi järel (milles on märgitud värsirõhkude arv ja värsimöödu esitähht või -tähed) antakse selles möödus kirjutatud luuletuste «aadress» — luuletuskogu pealkiri (lühendatult), millele järgneb luuletuste lehekülgede loetelu. Kui ühel leheküljel algab 2 luuletust (see saab juhtuda üksnes kogudes «Maises ringis», «Kõdumaa käsk», «Luulevalimik» 1951 ja «Valitud luuletused»), antakse esimese luuletuse puhul viide ühele leheküljele (näiteks MR 20), teise puhul aga ka leheküljele, millel see luuletus jätkub (näiteks MR 20—21). Perioodika veergudele jäänud luuletusi viidatakse nende pealkirjade järgi ning paigutatakse kooskõlas ilmumistähtajaga selle luuletuskogu ette, millest eespool (või samaaegseft) nad trükist ilmusid; valikkogudes avaldatud teosed aga on ökonoomsuse tõttu koondatud ühte ning paigutatud iga meetrumi all ühelaadsete teoste loetelu lõppu. Vahetult meetrumi lühendile järgneb sellest meetrumist kõrvalekaldumatult kinnipidavate luuletuste, seejärel üleminekuvormide loend järjekorras: üleminek taktoidile — üleminek aktsentoidile — üleminek vabavärsile — üleminek heteromeetriaile — eelmiste kombinatsioonid; mõned neist vormidest võivad mõne meetrumi puhul mõistagi puududa.

Heteromeetria puhul on ruumi säästmiseks toimitud teisiti: siin antakse materjal viies osas: kõigepealt omaette osana «puhtad» (s. o. intervallide üheselt reguleerivad, korrastatud hetero-

Isomeetriliste ja mitteisomeetriliste taktoidide vahekord (protsentides värsside arvust)

Tabel 8

Mõõdud Kogud	Taktoid											
	Daktüloid			Amfibrahoid			VAH AN			Kokku		
	I	M	Vahe (M - I)	I	M	Vahe (M - I)	I	M	Vahe (M - I)	I	M	Vahe (M - I)
TV	12,0	2,8	-9,2	16,7	—	-16,7	1,6	—	-1,6	30,3	2,8	-27,5
MR	2,2	—	-2,2	2,5	—	-2,5	—	—	—	4,7	—	-4,7
L	2,3	—	-2,3	—	—	—	—	—	—	2,3	—	-2,3
IR	24,1	1,4	-22,7	1,4	—	-1,4	—	—	—	25,5	1,4	-24,1
SS	59,8	3,2	-56,6	—	6,5	+6,5	4,3	—	-4,3	64,1	9,7	-54,4
KT	2,6	12,0	+9,4	7,4	24,1	+16,7	—	2,6	+2,6	10,0	38,7	+28,7
KK	8,2	4,4	-3,8	—	7,6	+7,6	—	—	—	8,2	12,0	+3,8
VAV	—	2,8	+2,8	2,8	3,7	+0,9	—	—	—	2,8	6,5	+3,7
Ilmum.	6,6	0,8	-5,8	2,0	2,0	0	—	0,7	+0,7	8,6	3,5	-5,1
Kokku	8,3	1,4	-6,9	1,7	2,3	+0,6	0,4	0,2	-0,2	10,4	3,9	-6,5

Tabel 9

Isomeetria ja mitteisomeetria vahekord silbilis-rõhulises ja rõhulises värsisüsteemides kokku (protsentides värside arvust)

Süsteem	SR			Rõhuline			Kokku		
	I	M	Vahe (M - I)	I	M	Vahe (M - I)	I	M	Vahe (M - I)
Kogu									
TV	48,1	18,8	-29,3	30,3	2,8	-27,5	78,4	21,6	-56,8
MR	56,9	32,8	-24,1	4,7	3,1	-1,6	61,6	35,9	-25,7
AL	32,1	64,6	+32,5	0,7	2,6	+1,9	32,8	67,2	+34,4
BR	100,0	—	-100,0	—	—	—	100,0	—	-100,0
L	76,9	20,8	-56,1	2,3	—	-2,3	79,2	20,8	-58,4
OS	71,0	29,0	-42,0	—	—	—	71,0	29,0	-42,0
RV	82,9	17,1	-65,8	—	—	—	82,9	17,1	-65,8
TL	82,5	17,5	-65,0	—	—	—	82,5	17,5	-65,0
IR	43,0	28,1	-14,9	25,5	1,4	-24,1	68,5	29,5	-39,0
SS	11,6	3,3	-8,3	65,9	9,7	-56,2	77,5	13,0	-62,5
KT	37,5	11,7	-25,8	12,1	38,7	+26,6	49,6	50,4	+0,8
KK	59,5	20,3	-39,2	8,2	12,0	+3,8	67,7	32,3	-35,4
VAV	81,0	9,7	-71,3	2,8	6,5	+3,7	83,8	16,2	-67,6
Ilmum.	64,3	16,7	-47,6	8,6	3,5	-5,1	72,9	20,2	-52,7
Kokku	66,8	16,5	-50,3	10,7	4,1	-6,6	77,5	20,6	-56,9

Tabel 10

Üleminekuvormide osa (luuletuste arv) rõhulises värsisüsteemis (protsent on võetud rõhulisse süsteemi kuuluvate luuletuste koguarvust)

Möödud	Daktüloid			Amfibrahoid			VAH AN	Akts	Kokku
	4R	5R	M	4R	5R	M	3R	2R	
Kogud									
TV	1	—	1	—	1	—	—	—	3
MR	—	1	—	—	—	—	—	—	1
L	—	1	—	—	—	—	—	—	1
IR	—	—	1	—	—	—	—	—	1
SS	—	—	—	—	—	—	2	1	3
KT	—	—	—	—	—	2	—	—	2
Ilmum.	1	—	—	2	1	—	—	—	4
Kokku	2	2	2	2	2	2	2	1	15 (16,7%)

meetria puhul veel lisatingimusena ka stroofi skeemi rangelt järgivad) näited, seejärel üleminekuvormid omaette pealkirjad all (mitte vahetult samasuguse «puhta» vormi järel, nagu isomeetria puhul). Korrastatud heteromeetria puhul reastatakse

Tabel 11

Värsside erinevaid grupeerimise viise kasutavate luuletuste osatähtsus Kärneri loomingu

Kogud	Stroofilised		Heterostroo- filised		Strofoidsed		Astroofilised	
	Teosed	%	Teosed	%	Teosed	%	Teosed	%
TV	36	85,7	1	2,4	—	—	5	11,9
MR	23	56,1	18	43,9	—	—	—	—
AL	24	64,9	13	35,1	—	—	—	—
BR	1	100,0	—	—	—	—	—	—
L	33	91,7	2	5,5	1	2,8	—	—
OS	37	100,0	—	—	—	—	—	—
RV	42	97,6	1	2,4	—	—	—	—
TL	44	100,0	—	—	—	—	—	—
IR	52	92,8	3	5,4	1	1,8	—	—
SS	21	74,1	5	18,5	1	3,7	1	3,7
KT	28	100,0	—	—	—	—	—	—
KK	25	89,3	3	10,7	—	—	—	—
VAV	16	94,1	1	5,9	—	—	—	—
Ilum.	97	89,8	8	7,4	1	0,9	2	1,9
Kokku	479	87,7	55	10,1	4	0,7	8	1,5

Tabel 12

Erinevate stroofidega luuletuste osa Kärneri loomingu (teoste arv)

Kogud	Stroofid													
	Distihon	Tertsett	Katrään	Kvint	Sekstiin	Septiim	Oktaav	Noon	Deetsim	11-realine	12-realine	14-realine	16-realine	
TV	—	—	28	4	2	1	—	—	—	—	—	—	1	
MR	—	1	14	5	1	2	—	—	—	—	—	—	—	
AL	—	—	1	1	12	2	8	—	—	—	—	—	—	
BR	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	
L	—	—	16	3	2	2	6	—	1	1	1	1	—	
OS	—	—	10	3	8	4	4	2	3	—	3	—	—	
RV	—	—	22	1	6	1	1	2	1	—	3	5	—	
TL	—	—	34	—	8	1	—	—	1	—	—	—	—	
IR	—	—	52	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
SS	—	1	12	—	—	—	2	—	2	—	1	3	—	
KT	—	—	23	—	2	—	2	—	—	—	—	—	1	
KK	—	—	18	—	7	—	—	—	—	—	—	—	—	
VAV	1	—	12	—	3	—	—	—	—	—	—	—	—	
Ilum.	—	—	65	1	17	1	6	—	3	—	—	3	1	
Kokku	Teoseid	1	2	307	18	68	14	29	4	11	1	8	13	3
	%	0,2	0,4	56,3	3,3	12,5	2,6	4,9	0,8	2,0	0,2	1,5	2,4	0,6

stroofi skeemid (näiteks 4343T), mis fikseerivad värsirõhkude arvu, alates kõige lühemast stroofist, kusjuures lõigu piirides reastatakse arvud omavahel esimese arvu kasvu suunas.

Korrastamata heteromeetria puhul fikseerime indeksis üksnes võimalike värsirõhkude arvu, mitte nende järjestuse; et lahus hoida korrastatud ja korrastamata heteromeetriat, paneme viimase puhul iga kahe arvu vahele koma (näiteks tähistaks 2, 3, 4, 5, 6, 7 seda, et antud jambilises luuletuses vahelduvad korratult kahe-, kolme-, nelja-, viie- ja kuuerõhulised värsid; 234567 aga näitaks, et nende värside vaheldumise järjekord on rangelt fikseeritud).

Ka heteromeetria osas peame kinni samast meetrumite järjekorrast nagu isomeetrias (s. o. kõigepealt jamb jne.).

Rõhulises süsteemis peetakse üldjoontes kinni samadest põhimõtetest nagu silbilis-rõhulises: kõigepealt tuuakse isomeetria, siis heteromeetria, algul «puhtad», siis üleminekuvormid, mõõte reastatakse vastavalt värsirõhkude arvu kasvule jne. Kõigepealt antakse taktoid, siis aktsentoid ja kõige lõpus aktsentueeriv eeleiline distihhon. Taktoidsed mõõdud reastuvad nagu nende silbilis-rõhulised sugulasedki: kõigepealt daktüloid, siis amfibrahoid ja (anapestoid puudub!) vahelduvate anakruusidega taktoid. Eri-nevalt silbilis-rõhulisest süsteemist osutus siin heteromeetria vähesuse tõttu otstarbekaks ka heteromeetriliste luuletuste puhul anda üleminekuvormid vahetult «puhaste» vormide taga.

Meetrumiindeksi ülesehitus on kooskõlas tabelitega 1—10, mis peaks tublisti aitama uurijal või tõlkijal kontrollida, kas näiteks kõik vastavasse meetrumisse kuuluvad luuletused on juba käes või mitte jne.

Stroofikaindeks jaguneb neljaks osaks, milles loetletakse vastavalt stroofilised, heterostroofilised, strofoidsed ja astroofilised luuletused. Stroofiliste luuletuste osas on lahus hoitud mono- ja polüstroofilised, sest esimesena nimetatud lähenevad astroofilistele. Eri liiki stroofid on reastatud vastavalt värside arvule (alates distihhonist ja lõpetades 16-realistega), kusjuures iga stroofi puhul tuuakse kõigepealt nais- ja meesriime, siis üksnes nais- ja üksnes mees- ning kõige lõpuks ka daktül- ja peonriime sisaldavad luuletused. Sealjuures asuvad iga nimetatud rühma järel tema «ebapuhtad» variandid, milles teatud positsioonides võib meesriim vahelduda daktülriimiga või naisriim peonriimiga (näiteks järgneb loendile riimiskeemiga $AbAb$ loend skeemiga $Ab_{(3)}Ab_{(3)}$ jne.). Iga suurema üksuse lõpus tuuakse ka mingi tunnuse poolest erinevaid stroofi skeeme tarvitavad luuletused (näiteks asuvad katräänide lõpus luuletused, milles on ühendatud nii rist- kui paaris-, nii rist- kui ka süli-riimimisviise jne.).

Katräänide kui suurima rühma sees on eraldi välja tõstetud rist-, süli- ja paarisriim. Sekstiinide hulgas on ära märgitud sekstiinid kitsamas mõttes ja liitsekstiin, oktaavide seas trioletid (oktaavid kitsamas mõttes puuduvad).

Heterostroofiliste luuletuste seast leiame eri rubriigid sonettide, tertsiinide ja «pseudotertsiinide» jaoks.

Juhul kui luuletuses on ühendatud kaks või enam erinevat riimi paigutamise viisi, antakse seda edasi summa märgi abiga (näiteks *ABABCDDCEFEFgg + ABABCDDCEEEff*); kui luuletuses on riimide poolst minimaalseks korduvaks ühikuks mitte üks, vaid kaks stroofi, esitatakse korduva ühiku moodustavad stroofid ja seotakse nad kooloniga (näiteks *Ab₍₃₎b₍₃₎AC : CDeeD*). Kui mingil põhjusel on välja kirjutatud kogu luuletuse skeem, tähistab seda punkt iga stroofiskeemi järel. Tertsiinide ja veel mõnel muul puhul on viimati nimetatud märkimisviisi kasutatud ka siis, kui osa stroofe on välja jätud ja asendatud punktiiriga (näiteks *AbA . bCb . . . XyX . y*). Nende märkimisviiside eristamine on oluline just seetõttu, et nagu eespool juba fikseeritud, summa märgiga ühendatud stroofi skeemides ei märgi korduvad tähed riimi häälikkoostise kordumist, vaid üksnes riimide paigutust, kuna punkti või kooloniga ühendatud stroofi skeemides on fikseeritud ka riimide häälikkoosseis.

Stroofikaindeksi kasutamist hõlbustavad tabelid 11 ja 12.

Lisa I

VÄRSIMÕÖTUDE INDEKS

I. Silbilis-rõhuline värsisüsteem

A. Isomeetria

4J «Nüüd on ka möödas õndsad ajad»; TV 30, 31; «Bianka ja Ruth»; L 9, 35, 40, 54, 55, 57, 63; OS 25, 37, 42, 43, 49, 85; RV 63; 'Purustatud illusioon»; TL 28, 29, 31, 33, 34, 38, 41, 76; IR — 8, 17, 24, 62, 77; KT 47, 58; KK 16; VAV 55; LV 1951 69, 162; V 498, 504, 510; *üleminek taktoidile* (rõhulibistusi) SS 81; VAV 52.

5J «Ei ükski päike paista ööde varju»; TV 26, 27, 38, 41, 49, 59, 68; MR 12—13, 16, 20—21, 29, 31, 35, 37, 41, 42, 43, 48, 55, 57, 58; AL 16, 35, 37, 59, 72; L 5, 22, 23, 29, 43, 44, 52, 53, 56, 61, 62; OS 47, 68, 86, 90; RV 7, 49, 62; TL 5, 7, 17, 18, 23, 26, 27, 47, 51, 60, 72; IR 13, 31, 33, 34, 47, 63, 70; SS 90; KT 39, 40, 41, 43, 53, 55; «Kurblik laul»; «Soov»; KK 4, 4—5, 9, 36; «Näärikuul»; V 503, 505, 524, 526, 527, 537, 541, 628; *üleminek taktoidile* (rõhulibistusi ja kahe silbilisi intervalle värsi keskel) OS 65; IR 5, 6; *üleminek heteromeetriale* (kuni 25% teisemööduväärsse) MR 47, 49; IR 32; SS 78, 86, LV 1951 73; V 520, 525.

6J TV 42; MR 10, 12, 23, 27, 50; AL 11, 18, 25; OS 76, 78, 87; RV 12, 22, 33, 38, 69, 73, 85, 87, 88, 89; TL 9, 43, 44, 49, 64, 66; «Sind armastan»; IR 42, 49, 52; KK 11, 13, 14, 18, 22, 24, 25, 28; VAV 39, 45, 50, 54; 69; LV 1951 152; V 484, 486, 494, 514, 533, 630, 636; *üleminek taktoidile* OS 91; RV 89; *üleminek heteromeetriale* TV 24, 63; «Jõulud lapsepõlves»; VAV 7, 59; LV 1951 161; V 530.

7J AL 32, 36; L 13, 26; OS 80; RV 47, 53, 66, 83, 92; TL 74; IR 20, KK 19; *üleminek taktoidile* AL — 71.

8J RV 93; *üleminek taktoidile* AL 22.

3T L 58; KT 44.

4T TV 54; RV 34, 41, 58; TL 11, 21, 36; «Lahti enesest», «Meeleheitlik», «Sangarid»; IR 22; SS 85; KT 25, 37; «Kodumaale», «Sõjatalvel»; LV 1951 75; V 487, 492, 506, 517, 519, 629.

5T OS 31; KK 6, 15; V 523, 528, 624, 625, 626, 632—633; *üleminek heteromeetria*le MR 15.

6T TV 36; AL 19; IR 12; KK 17; LV 1951 163, 163—164, 164; V 632, 635; *üleminek heteromeetria*le SS 13.

7T AL 31; L 59, RV 59, 78; IR 48; VAV 41; *üleminek hetromeetria*le AL 63.

8T L 16, RV 40, 84; TL 13.

4D OS 33, 34; RV 57, 77, 81; TL 16, 39; «Elav ja surnud luuletaja»; IR 10; *üleminek taktodile* (ühesilbilisi intervalle värsirõhkude vahel) TV 47, 52; «Ohtu äikesega»; IR 51.

5D TL 32; *üleminek taktoidile* MR 19; *üleminek vahelduvate anakruusidega aktsentoidile* (kolmesilbilisi intervalle ja üksikuid anakruuse) AL 14.

3AMF TL 55; «Kohtupriistavi külaskäik» I; *üleminek taktoidile* «Mu looste hiies on sügis»; «Prohvetlik?».

4AMF RV 64; *üleminek taktoidile* «Meie rada».

5AMF AL 15; *üleminek heteromeetria*le ja *taktoidile* «Kui marulaened vaikivad».

3AN IR 46;

4AN OS 15;

5AN OS 35.

3VAH AN *üleminek aktsentoidile* TV 21.

Log L 70; OS 7, 41, 52, 62; RV 55; TL 75; «Kalmistu mõtted» II (heksameeter); IR 53 (heksameeter); *üleminek taktoidile* «16. oktoobril», «Kohtupriistavi külaskäik» II.

TOT POL L 7; RV 29, 61, 75, 79; TL 70, 77; VAV 57; *üleminek taktoidile* (rõhutuid silpe vahele jäetud või lisatud) L 39; OS 39; «Juulikuine»; V 501, 502; *üleminek vabavärsile* (värsirõhkude arvu varieeritud) RV 32.

B. Korrastatud heteromeetria

1. Stroofi skeemist rangelt kinni peetud

4343J IR 60, 65, 68; KK 21, VAV 75; 4656J SS 12; 5554J VAV 63; 5656J TL 19; «Ma petsin end»; 5353J MR 21—22; L 67; 5252J L 68; 5666J IR 74; 6565J TV 13, 46; MR 20, 21; IR 76; «Viimne ase»; 6556J MR 10—11; 6767J IR 50.

44442J OS 60; 87877J OS 56. 44442J AL 48; 555556J V 634; 677623J OS 82; 642245J AL 74; 655566J AL 38; 665565J MR 36; 666667J KK 10; 767676J TL 15; 777666J AL 17; 955366J AL 12.

5525552J L 24; 7767775J TL 58. 25665552J AL 20; 43434343J SS 76; 56656656J AL 64; 55552351J AL 57; 56556557J LV 1951 68.

166666655J RV 67; 434344334J RV 90.

6665 6665 665 665 J MR 9; 7667 7667 766 766J AL 26; L 65.

4343T KT 27; VAV 67; V 491, 536; 5552T V 623; 5566T TL 56.

76666T L 66; 87877T L 11.

245556T L 20; 44442T «Uus ja vana».

244424242T OS 50; 5666666552T V 626—627.

4343D TL 68; 555525D OS 58.

3232AMF TL 24; 4343AMF TL 53.

Log OS 72;

TOT POL «Eesti reekviem»; L 38, OS 11, 70, 89; RV 56; «Mu süda ja mu käed».

VAH AN 1) *anakruusidega 0 ja 1* RV 45;

2) *anakruusidega 0 ja 2* OS 74;

2. Üleminek taktoidile (stroofi skeemist värsirõhkude osas kinni peetud, ent puuduvad või lisasilpe rõhkudevahelises intervallis, ka rõhulibistusi)

758875J AL 46; 4344251J AL 45; 76776776J AL 39; 78557855J AL 61.

6565T IR 15.

Log L 71.

TOT POL OS 19; V 483.

3. Üleminek korrastamata heteromeetriale (mõnes strooifis pole rõhkude arvu osas skeemist kinni peetud) või vabavärsile (polümeetria korral)

5553J MR 14; 5455J V 529; 5556J IR 25; 5655J IR 40; 6556J TV 67; 6665J KT 51; 7655J MR 56; 7667J MR 28; 76767J TV 45.

55553445J AL 27; 88888766J AL 29.

66655T + 66665T MR 60;

56565656T KT 49; LV 1951 72.

TOT POL AL 52.

4. Üleminek vahelduvate anakruusidega aktsentoidile
43444343AMF «Algava kevade koidu ajal».

5. Erilaadse korrastusega heteromeetria

5566J + 6556J + 6665J + 6565J + 5656J + 6655J IR 75.

6. Üleminek korrastamata heteromeetriale ja taktoidile 665655J L 15.

C. Korrastamata heteromeetria

1) «puhas» 1, 3, 4, 5, 6, 7J KK 3; 2, 3, 4, 5, 6 J «Vasakule»; 4, 5, 6J V 508; 5, 6, 7T RV 36.

2) üleminek taktoidile: 2, 3, 4, 5, 6J IR 57; VAH AN AL 7;

3) üleminek püsianakruusilt vahelduvatele anakruusidele: 3, 5, 6J «Kevadõhtune meeleolu».

II. Rõhuline värsisüsteem

A. Isomeetriline

4daktüloid «Taara tamm»; TV 17, 23, 25, 28, 66; IR 27, 29, 35, 36, 37, 38, 39, 41, 67, 69, 71, 72, 73, 78, 79; «Kojupöörang»; SS 27, 31, 48, 56, 62, 71, 74; KT 23; KK 5, 29; V 496, 497; üleminek aktsentoidile (kolmesilbilisi intervalle) «Laul Eestist»; TV 65.

5daktüloid «Sügis külas», SS 7; üleminek heteromeetriale L — 18; üleminek aktsentoidile MR 52.

3 amfibrahoid TV 10, 11; KT 29, 42; VAV 65.

4 amfibrahoid «Siis seisad kui kuningas...», TV 18, 20, 22, 32, 39; IR 45; üleminek aktsentoidile «Laul talvele», «Minu laul».

5 amfibrahoid MR 51; üleminek vabavärsile «Meie elu muinasjutt»; TV 9. Vahelduvate anakruusidega taktoid

1. 3TK (anakruusid 0 + 1 ja 2), üleminek aktsentoidile SS — 88; üleminek vabavärsile SS 17.

2. 4TK (anakruusid 1 ja 2) TV 19.

2aktsentoid üleminek vabavärsile SS 21.

6 aktsentoid AL 73.

Mittekvantiteeriv elegeiline distihhon KT 30.

B. Heteromeetriline

4343daktüloid SS 8, 10; KT 19. 35, 36; KK 34; VAV 73, V 539; 6565daktüloid üleminek vabavärsile IR 44;

5655555daktüloid üleminek vabavärsile TV 51

43434343daktüloid KT 31.

4343amfibrahoid SS 67, 83; KT 7, 10, 24; KK 7, 26; VAV 47; V 516; üleminek vahelduvate anakruusidega taktoidile KT 13, 16.

Vahelduvate anakruusidega taktoid anakruusidega 1 ja 2 4343TK «Tänapäev»; KT 57.

45555aktsentoid AL 69.

24442 aktsentoid MR 59.

III. Vabavärss

«Üksainus laul kodule»; «Südaõine palve»; SS 14, 15, 19, 23, 25; V 534, 540.

IV. Erinevate mõõtude montaaž

A. Silbilis-rõhulise süsteemi piirides

a) Monomeetria

1. Isomeetriliste lõikude montaaž

6J + 4J + 6J + 4J RV 17.

2. Erinevate stroofide montaaž, milles on ühesuguse värsirõhkude arvuga korrastatud heteromeetria

7676J + 76767676J «Isa haul»

3. Korrastatud + korrastamata heteromeetria

5,6J + 5656J + 5,6J TV 12;

6555J + 6,5J + 6555J TV 29;

5665 6556 556 556J MR 30;

6655 5655 665 665J MR 32.

4. Korrastatud heteromeetria + isomeetria

5,6J + 6J TV 61;

5J + 554545555554444J + 5J IR 54;

6667J + 6J KK 23;

6655J + 6J + 6655J TV 35;

67665T + 6T MR 44.

5. Isomeetriliste lõikude montaaž + korrastamata heteromeetria

6J + 5J + 4, 5, 6J KK 31.

6. Isomeetria + erineva stroofikaga korrastatud heteromeetriaga lõikude montaaž

7J + 7777677J + 777677J KK 37.

7. Korrastatud + korrastamata heteromeetria + isomeetria

566566J + 5, 6J + 5J TV 55.

8. Erilaadse korrastusega heteromeetria + isomeetria

645J + 546J + 455J + 5J MR 26.

b) Vahelduv polümeetria

1. Korrastamata heteromeetria + vahelduvate anakruusidega kolmikmõ-
dud

2, 4, 5, 6, 7, 8T + VAH AN (0 ja 2) + 2, 4, 6T AL 50.

B. Rõhulise süsteemi piirides

6amfibrahoid + 5amfibrahoid (üleminekuga vabavärsile) «Mispärast ma elan».

C. Erinevatesse värsisüsteemidesse kuuluvate lõikude montaaž

Vahelduvate anakruusidega (1 ja 2) 4343taktoid + 3AMF MR 38;

4daktüloid + VAH AN POL (0 ja 2) + 4daktüloid IR 18;

6, 7, 8J + 4443T + VAH AN POL (0 ja 2) + vabavärss + 4T + vabavärss + 87J «Tormide ratsanikud».

STROOFIKA INDEKS

I. Stroofilised luuletused

A. Monostroofilised

1. Katräänid. *ABBA* «16. oktoobril».
2. Sekstiinid. *AABAAB AL 72; A₄BA₄BCC Al 73.*
3. 12-realised. *AbAbCCddAe₃Ae₃ L 56.*
4. 14-realised. *AB₄CODDEEooAB₄Cb* «Laul talvele».
5. 16-realised. *AbAbCbCbEbEbFgFg TV 19; blankvärss KT 30.*

B. Polüstroofilised.

1. Distihhonid. *aa + korduvaid riime VAV 41.*
2. Tertsetid. *AAb₍₃₎ SS 85; a₃BC · a₃BC · CDe₃ · Df₃e₃ · fa₃a₃ · Oaa MR 26.*
3. Katräänid.
  - 1°. Ristriim. *AbAb* «Kui marulaened vaikivad»; «Ma petsin end»; *TV 9; L 9, 54, 57, 70; OS 35, 41, 49, 85, 86; RV 47, 61, 62, 63, 64, 78; TL 28, 29, 31, 33, 38, 41, 43, 75, 76; «Kalmistu mõtted» II; «Elav ja surnud luuletaja»; IR 12, 13, 40, 45, 46, 48, 49, 51, 73; SS 7; KT 39, 40, 42, 43, 47; «Juulikuine»; KK 4, 5, 15, 16, 23, 24; LV 1951 69, 73, 75, 152, 163, 163—164, 164; V 491, 496, 497, 504, 524, 527, 624, 625, 632—633; ring «Ei ükski päike paista ööde varju»; TL 56; KT 23; «Kodumaale»; V 523; *osaline ring TV 29; IR 8, 27, 41, 53, 72; SS 27; KT 58; V 502; korduvaid riime TV 30, 31, 41, 68; TL 9, 36, 55; IR 24, 31; SS 88; KK 6, 29; VAV 50, 57, 65; ahel «Meie rada»; TV 28, 46; ring + korduvaid riime «Viimne ase»; TV 10, 13; MR 21—22; V 623; *osaline ring + korduvaid riime TV 23, 27; ahel + ring TV 12; Ab₍₃₎Ab₍₃₎ L 5, 26, 53, 58; OS 42; TL 27, 34; IR 6, 15, 32, 33, 50, 62, 63, 74, 75, 76, 77, 79; SS 90; KK 36; VAV 52; V 494, 501, 503, 528, 626, 632; ring KK 13; korduvaid riime MR 12, 12—13; KK 14, 25; osaline ring IR 17; A₍₄₎bA₍₄₎b RV 89; TL 5, 19; VAV 67; AbAb₍₃₎ + korduvaid riime TV 26; A₍₄₎b₍₃₎A₍₄₎b₍₃₎ L 22; korduvaid riime TL 60; «sabaga» ring TL 21; aBaB L 55; OS 90; RV 92; TL 26; «Sind armastan»; IR 20, 35, 36, 37, 38, 44, 67, 68, 70, 78; SS 12; KK 17; V 516, 539; ring TL 68; *osaline ring OS 33; TL 49; «Mu süda ja mu käed»; KK 21; korduvaid riime IR 39, 42; SS 67; VAV 45, 63; LV 1951 162; V 536; osaline ring + korduvaid riime KK 7; «sabaga» ring TL 53; a₍₃₎Ba₍₃₎B L 43; TL 18; IR 71; SS 8, 10, 83; «Tänapäev»; KT 13, 24, 35; VAV 73; ring L 23; TL 13; KT 10; *osaline ring KT 57; korduvaid riime IR 25, 60, 65; KT 7, 19; KK 26, 34; VAV 47; aB₍₄₎aB₍₄₎ KT 36; ABAB AL 14; L 52; OS 62; RV 38; TL 16; Kohtupriistavi külaskäik» I ja II; IR 29; 69; SS 81; «Sõjatalvel»; V 487; ring «Prohvetlik?»; *osaline ring KT 25; korduvaid riime MR 20; TV 65; A₍₄₎BA₍₄₎B KT 27; AB₍₄₎AB₍₄₎ V 486; abab + ahel TV 28; a₍₃₎ba₍₃₎b RV 49; + korduvaid riime + *osaline ring VAV 75; ab₍₃₎ab₍₃₎ + ring + korduvaid riime TV 32; a₍₃₎b₍₃₎a₍₃₎b₍₃₎ + osaline ring TL 74; «sabaga» ring + korduvaid riime TL 44; A₄BA₄b + *osaline ring RV 84; ahel MR 21; a₃ba₃b L 67; TL 39; a₃Ba₃B L 71; OS — 89; IR — 10; Ab₃Ab₃ TL 23, 24; KT 41; a₃b₃a₃b₃ + korduvaid riime L 16; AbAb + ABAB + korduvaid riime V 519; aBaB + ABAB + korduvaid********

riime «Meie elu muinasjutt»; $a_3Ba_3B + AbAb + ABAB$ «Mispärest ma elan?»; $aAaA + a_{(3)}Ba_{(3)}B + osaline ring + korduvaid riime$ KT 16;

$Ab_{(3)}Ab_{(3)} \cdot Cd_{(3)}Cb_{(3)} \cdot Eb_{(3)}Eb \cdot Eb_{(3)}Eb \cdot Cd_3Cb_{(3)} \cdot Ab_{(3)}Ab_{(3)}$ TV 35; $abab \cdot abo_3b \cdot baba \cdot abab \cdot baba$ TV 45; $AbAb \cdot bAbA \cdot AbAb \cdot bAbA$ TL 17;

2°. Süliiriim. $AbBA$ RV 69, 77; V 541; ring + *korduvaid riime* TV 38; *osaline ring + korduvaid riime* TV 67;

$Ab_{(3)}b_{(3)}A$ RV 87;

$aBBA$. «Ohtu äikesega»; IR 47; KT 51; *korduvaid riime* RV 73; TL 32;

$ABBA$ MR 28; RV 33; ring RV 75; ring + *korduvaid riime* RV 81;

$A_{(4)}BBA_{(4)}$ RV 34, 85;

$abba + ahel + korduvaid riime$ MR 10;

$ab_{(3)}b_{(3)}a + ahel + korduvaid riime$ MR 14;

a_3BBA_3 TL 51; *korduvaid riime* MR 10—11;

3°. Paarisriim. $AABb$ «Kurblik laul», «Soov»; $aaBB$ V 530; $AABB + korduvaid riime$ TV 24; $aabb + korduvaid riime$ «Minu laul»; a_3a_3BB V 526; $AABB + AAbb$ «Laul Eestist»;

4°. Muud. $aBBA + aBaB$ V 5 33; $AbbA + AbAb$ RV 40; $aBaB + AbbA + abba$ KK 22; $AbAb + AaAa$ «Purustatud illusioon»; $Ab_{(3)}Ab_{(3)} + Ab_{(3)}b_{(3)}A$ SS 86;

$ABBA + AAAA$ IR 22; *osaline ring* KT 37; $ABAB + AABB + ring$ MR 51; $aabb + aaaa + korduvaid riime$ MR 27;

$AbAb + Ab_3b_3A + aBBA$ SS 13; $Ab_3Ab_3 + Ab_{(3)}b_{(3)}A$ IR 5; $a_3Ba_3B + ABBA + korduvaid riime$ MR 19; $AbcD + ABBA + ring + korduvaid riime$ MR 38;

$OaOa$ KT 29, 44; *kahestroofiline ring* «Mu lootuste hiies on sügis»; $Ab_{(3)}Ab_{(3)} + OaBa$ IR 34.

Ring: $Ab_3Ab_3 + AbCb + OaOa + Ab_{(3)}Ob_{(3)}$ «Siis seisad kui kuningas»; $AbCb + AbOb$ TV 11;

Korduvaid riime: $ABBA + ABBO$ TV-63; $AbAb + AbAo$ TV 54; $AbOb + OaOa$ TV 39; $OaOa + OoOo$ «Nüüd on ka mõõdas õndsad ajad»; $AAAO + AABO + AAOO$ TV 66;

Osaline ring + korduvaid riime: $abab + aoab$ TV 20; $AbAb + OaOa + abOb + Oaba$ TV 21;

$abac \cdot bcac \cdot caca \cdot dadc \cdot eoec \cdot coff$ «Taara tamm»; $Ab_{(3)}Ab_{(3)} \cdot bCCd \cdot dEdE \cdot EfffG \cdot hG_4hG$ RV 55.

4. Kvindid. $Aabba$ L 63; $AbAAb + korduvaid riime$ MR 20—21; $AAbAb + osaline ring$ «Sügis külas»; $A_{(4)}b_{(3)}b_{(3)}A_{(4)}b_{(3)} + siseriim$ OS 60;

$a_{(3)}Ba_{(3)}BO + korduvaid riime$ OS 56; $ABABR$ MR 35; $ABBAB + osaline ring$ MR 37; $OABAB$ TV 25; $ABABO + ABABC$ TV 59; $Ab_{(3)}b_{(3)}AC : CDeed$ OS 78;

$a_3b_3a_3b_3b_3$ L-11; $a_3a_3bbR + ahel + korduvaid riime$ AL 69; $AbAbc \cdot AbAbc$ MR 60; $ABABc \cdot DEDeO \cdot AFaFc$ L 66; $Ab_3b_3AC \cdot Cd_3d_3CE \dots Xy_3y_3XO$ RV 53;

$Ab_3c_3b_3A \cdot Ab_3c_3b_3A \cdot Ad_3e_3d_3A \cdot Ad_3e_3d_3A$ MR 59; $ABABc \cdot dEdEc \cdot FGFGO_3 \cdot dHdHc \cdot IHlHO_3$ TV 22; $ababb \cdot babaa \cdot cdccd \cdot edeed \cdot f_3g_3f_3gg \cdot ababb$ TV 47

5. Sekstiinid

1°. Liitsekstiin $Ab_3Ab_3Ab_3 \cdot b_3AAb_3b_3A \cdot Ab_3b_3Ab_3A \cdot AAb_3b_3Ab_3 \cdot b_3AAAb_3b_3 \cdot b_3b_3b_3AAA$ V 484;

2°. Sekstiinid kitsamas mõttes. $AbAbcc$ RV 66; *korduvaid riime* TL 77; *osaline ring* V 628, 634; $ABABrr$ «Eesti reekviem»; $AbAbrr + korduvaid riime$ RV 56; $AbAbC_{(3)}C_{(3)}$ TL 64; $AbAbCC$ KK 10, 11, 28; VAV 39; LV1951 161; V 537, 635, 636; *osaline ring* V 505; *ahel* V 629; *korduvaid riime* KK 9; $aBaBCC$ «Näärikuul»; $aBaBcc + osaline ring + korduvaid riime$ TL 15;

$a_{(3)}Ba_{(3)}BCC + korduvaid riime$ V 630; $ABBacc$ RV 79; $AbbACC$ OS 34; $aB_{(4)}B_{(4)}a_{(3)}C_{(3)}$ OS 47; $aBBacc + korduvaid riime$ KK 4—5;

$ABABCC$ AI 17;

$Ab_3Ab_3cc + osaline ring + korduvaid riime$ RV 88;

$aBaBcc + AaAacc + AbAbCC$ KK 19; $AbbACC + AbAbcc + osaline ring + korduvaid riime$ KT 55; $a_{(3)}BBA_{(3)}CC + AbbACC + AbAbCC$ VAV 69;

$Ab_{(3)}Ab_{(3)}CC + Ab_{(3)}b_{(3)}ACC$ VAV 59; $ABABCC + AbAbCC + ABBACC + aBBAcC$ KK 18; $a_{(3)}BBa_{(3)}cC$ KT 53; $ABABc_{(3)}c_{(3)} + ABABaa + ring$ TL 11;

3°. Muud korrapärase riimipaigutusega sekstiinid $AbAbAb$ TL 66; $A_{(4)}b_{(3)}A_{(4)}b_{(3)}A_{(4)}b_{(3)}$ TL 7; $AABBcc$ «Uus ja vana»; $korduvaid$ riime RV 83; AA_3CCb V 506, 517; $korduvaid$ riime V 492; $ABcABc$ L 20; $A_{(4)}bcA_{(4)}cb + korduvaid$ riime OS 72; $ABccBA + ahel$ AL 74; $a_{(3)}BBa_{(3)}a_{(3)}B + korduvaid$ riime TL 72; $aBBAc \cdot dCCddC \cdot e_3FFe_3$ OS 82;

$ABBAAB$ MR 36; $ABACBC$ AL 32; $ABCABC + korduvaid$ riime AL 31; $AABBCC$ «Jõulud lapsepõlves»;
 $abcabc + siseriim + ring + korduvaid$ riime OS 52; $abba_{(3)}a_{(3)}b$ AL 48;

$a_{(3)}b_{(3)}c_{(3)}a_{(3)}b_{(3)}c_{(3)}$ OS 91;
 Ab_3Cb_3CA L 15; $ABBBAr_3$ AL 38; $ab_3b_3CCA + ahel$ AL 52; $a_3ba_3ba_3b$ AL 22;

$a_3a_3b_3c_3c_3 + osaline$ ring AL 12; $a_3bc_3c_3a_3b + korduvaid$ riime AL 46;

$AbccAb + AbbbAb + ring + korduvaid$ riime TL 70; $ababcc + aaaacc + korduvaid$ riime RV 93;

$AbObAo + AB_4OB_4Ao$ OS 58; $abaaba + a_{(3)}b_{(3)}a_{(3)}c_{(3)}b_{(3)}c_{(3)} + ring + korduvaid$ riime OS 65;

4°. Muu TV 52, 55.

6. Septiimid. $AbAbcAc + korduvaid$ riime OS 15; $aBBAcAc$ V 483; $a_{(3)}Ba_{(3)}cBcB + osaline$ ring OS 87; $A_{(4)}B_{(4)}B_{(4)}A_{(4)}CCA_{(4)}$ MR 47; A_4BCA_4BCO MR 50;
 $Ab_{(3)}b_{(3)}Ac_{(3)}c_{(3)}o_{(3)} + osaline$ ring L 24; $a_{(3)}B_{(4)}B_{(4)}a_{(3)}c_{(3)}c_{(3)}B_{(4)} + a_3BBa_3a_3B + osaline$ ring TL 58;
 $ABBABBA + ABBAABA$ L 18;
 $aBaaCCB \cdot aDeeFFD \cdot aGhhllG \cdot aBaaKKB$ AL 7; $a_3BBCCdd \cdot a_3BBCCdd \cdot a_3EEFFgg \cdot a_3EEFFhh$ RV 45; $abacbcc \cdot acadcdc \cdot aeafefc$ AL 45; $Ab_3Ab_3CCD \cdot EdEdFFo_3 \cdot GhGhllh \cdot JkKlLLk$ OS 39; $aBaBco_3c \cdot cDeDeo_3f \dots rStStou \cdot uVuV \cdot xyx \cdot yZyZoy_3y_3$ OS 11; $aBaBccO \cdot aDaDccO \cdot aEaEccB \cdot aFaFccB$ TV 51.

7. Oktaavid.

1°. Trioletid. $a_{(3)}Ba_{(3)}a_{(3)}Ba_{(3)}a_{(3)}B$ OS 76; $a_{(3)}b_{(3)}a_{(3)}a_{(3)}b_{(3)}b_{(3)}a_{(3)}b_{(3)} + ring$ L 13; $a_3Ba_3a_3Ba_3a_3B + ring$ AL 39; $a_3a_3ba_3bba_3a_3 + korduvaid$ riime L 59; $A_4bbA_4bbA_4b + korduvaid$ riime AL 64;

2°. Muud korrapärase riimiskeemiga oktaavid. $AbAbCddC + korduvaid$ riime L 7; $AbbACCdd + korduvaid$ riime LV 1951 68; $ABcABcdd + ahel$ OS 74; $AbAbccAb + osaline$ ring + $korduvaid$ riime AL 27; $aBCDDCBa + ahel$ AL 20; $aBaBaaBa + aBaBccBc + ahel + korduvaid$ riime AL 57;

$A_{(4)}bCbA_{(4)}CbC$ RV 32; $AbAbCd_{(3)}d_{(3)}C$ L 40; $Ab_{(3)}Ab_{(3)}CCd_{(3)}d_{(3)}$ L 35; LV 1951 72; $aBaBc_{(3)}Dc_{(3)}D$ KT 31; $aBBAcd_{(3)}Cd_{(3)}$ V 525; $a_{(3)}Bc_{(3)}d_{(3)}a_{(3)}Bc_{(3)}d_{(3)}$ OS 80; $Ab_{(3)}O_{(4)}Ab_{(3)}CCb_{(3)}$ OS 31; $aBaBc_{(3)}DDc_{(3)} + aBBAcdCd + aBaBcdCd + aBaBCddC + aBBAcddC$ V 498; $ab_{(3)}b_{(3)}acDDc + a_{(3)}BBa_{(3)}c_3DDc_3 + ababaCCA$ SS 78;

$ABCABCDD$ AL 59; $ABCBCDDA + ahel$ AL 29;
 $ababcdcd$ SS 76;
 $ababc_{(3)}ddc_{(3)}$ L 61;
 $a_3b_3Cda_3b_3Cd$ AL 61; $Ab_3Ab_3Cd_3Cd_3$ KT 49; $AABBCd_3Cd_3 : Ef_3Ef_3Gh_3Gh_3$ V 520.

3°. Muu: «Algava kevade koidu ajal».

8. Noonid. $aBaBccDDa + osaline$ ring + $korduvaid$ riime RV 90; $aaBcdcBOD$ OS 70; $ababccdcO + korduvaid$ riime OS 7; $abbcddcc : affggghii + siseriim$ RV 67.

9. Deetsimid. $ABABCDCDee$ SS 74; $AbbAc_{(3)}c_{(3)}D_{(4)}E_{(4)}D_{(4)}E_{(4)}$ OS 68; $Ab_{(3)}Ac_{(3)}b_{(3)}Dc_{(3)}e_{(3)}De_{(3)}$ RV 7; $a_{(3)}BBa_{(3)}c_{(3)}c_{(3)}d_{(3)}EEd_{(3)}$ TL 47; $Ab_{(3)}Ab_{(3)}CCDDrr + korduvaid$ riime V 626—627; $Ab_{(3)}Ab_{(3)}CCD_{(4)}D_{(4)}ee$ «Meeleheitlik»; $Ab_{(3)}Ab_{(3)}Cd_{(3)}d_{(3)}Ce_{(3)}e_{(3)} + aBaBCddCe_{(3)}e_{(3)} + korduvaid$ riime V 510; $A_{(4)}b_{(3)}A_{(4)}b_{(3)}c_{(3)}c_{(3)}De_{(3)}De_{(3)} + a_{(3)}Ba_{(3)}Bc_{(3)}c_{(3)}De_{(3)}De_{(3)}$ L 29;

ABABCDCDEE + AABCBCDEDE + AABCBCDDEE + ABABCDCDEE
SS 71; $A_{(4)}BBCCA_{(4)}DDOO_{(4)}$ + $ABBCCADDOA$ OS 50; $aBaBccDeDe$ +
 $aBaBccdede$ + *korduvaid riime* OS 19.

10. 11-realised. $aBBac_{(3)}Dc_{(3)}DeeO$ L 38;

11. 12-realised. $AbbACdCdEEff$ + *korduvaid riime* RV 12;
 $ABABCDCDEEjf$ SS 62;

$Ab_{(3)}Ab_{(3)}Cd_{(3)}Cd_{(3)}Ef_{(3)}f_{(3)}E$ OS 37; $a_{(3)}B_{(4)}a_{(3)}B_{(4)}c_{(3)}DDc_{(3)}E_{(4)}fE_{(4)}f$ OS 43;
 $a_{(3)}B_{(4)}a_{(3)}B_{(4)}c_{(3)}DDc_{(3)}GGH_{(3)}H_{(3)}$ OS 25; $A_{(4)}b_{(3)}A_{(4)}b_{(3)}Cd_{(3)}d_{(3)}CeFeF$ + Ab_3Ab_3Cd-
 $dCeCeC$ + *korduvaid riime* RV 22;

$ABBACCEDEFEF$ RV 29.

12. 14-realised.

1°. Onegini stroof $A_{(4)}b_{(3)}A_{(4)}b_{(3)}C_{(4)}C_{(4)}d_{(3)}d_{(3)}E_{(4)}f_{(3)}f_{(3)}E_{(4)}g_{(3)}g_{(3)}$ «Bianka
ja Ruth».

2°. Muud korrapärase riimiskeemiga $ABABCddCEfEfgg$
RV 59; $ABBACCddEfGEfG$ RV 57; $ABBACCddEjfEGG$ RV 58; $AbAbCCddEjf-$
 Egg SS 56; $ABABCCDEDEFFgg$ (+ 1 × 13 rida) SS 31; $AAbbCCDDEFF-$
 ggE «Sangarid»; $ABABCCddEjfEgg$ + $AbAbCCddEjfEgg$ «Kojupöörang»;
 $AbAbCdCdEjEjAA$ + $AbAbCdCdEjEjGG$ + *korduvaid riime* RV 41; $ABABCD-$
 $dCEFEFGg$ + $ABABCCDCEEEEfj$ SS 48; $AbCbAAcCCddEEfjGh_3Ih_3GGjll-$
 $jKKj$ RV 36;

3°. Blankvärss L 44;

13. 16-realised.

1°. Korrapärase riimiskeemiga. $AABBCDDeeCFFGGhh$ «Lahti
enesest»;

2°. Blankvärss KT 30.

II. Heterostroofilised

1°. Sonetid. $Abba \cdot Abba \cdot Add \cdot Add$ MR 32; $Abba \cdot Abba \cdot ccd \cdot Dcc$ MR
42; $Abba \cdot Abba \cdot Cdd \cdot Cdd$ AL 25; $Abba \cdot Abba \cdot CdC \cdot dEd \cdot E$ L 62; $Abba \cdot$
 $\cdot baAb \cdot cCd \cdot cCd$ MR 30; $aBba \cdot aCCa \cdot aDD \cdot aEE$ MR 48; $aBba \cdot aBba \cdot$
 $\cdot Bba \cdot aBa$ MR 57; $aB_3B_4a \cdot aB_4B_4a \cdot cCd \cdot dEE$ MR 31; $aBba \cdot aCCa \cdot dEE \cdot dFF$
AL 26; $a_{(3)}Bba \cdot aCCa \cdot a_{(3)}DD \cdot aEE$ MR 23;

$ABBA \cdot ABBA \cdot CDD \cdot CEE$ MR 15, 52; $ABBA \cdot ABBA \cdot CCD \cdot EED$ MR 49;
 $ABBA \cdot ACCA \cdot ADD \cdot ADD$ MR 55; $ABBA \cdot BAAB \cdot CDD \cdot CAA$ MR 16; $ABBA \cdot$
 $\cdot CDDC \cdot EEF \cdot EEF$ AL 11; $a_3bba_3 \cdot a_3bba_3 \cdot c_3de \cdot c_3de$ L 65; $a_3Bba_3 \cdot c_3DDc_3 \cdot$
 $\cdot e_3FF \cdot e_3GG$ AL 15; $Ab_3b_3A_3 \cdot Ab_3b_3A \cdot C_4dd_{(3)} \cdot C_4dd_{(3)}$ MR 41;

$A_4BBA_4 \cdot A_4CCA_4 \cdot A_4DD \cdot A_4EE$ AL 19; $ABBA \cdot BCCB \cdot DE_4E_4 \cdot DFF$ AL 18;
 $A_4B_4B_4A_4 \cdot A_4C_4C_4A_4 \cdot DEE \cdot DDE$ AL 63; $A_4b_3b_3A_4 \cdot A_4b_3b_3A_4 \cdot c_3c_3D \cdot De_3e_3$ MR 43;
 $aB_4B_4a \cdot aB_4B_4a \cdot aC_4C_4 \cdot aC_4C_4$ MR 9.

2°. Tertsiiinid. $AbA \cdot bCb \dots XyXy \cdot y$ AL 16; $ABA \cdot BCB \dots XYX \cdot Y$
AL 37; $A_4BA_4 \cdot BC_4B \dots X_4YX_4 \cdot Y$ AL 35.

3°. Pseudotertsiiinid. $aB_4a \cdot B_4aC_4 \cdot aC_4a \cdot C_4dE_4 \cdot dE_4d \cdot B_4$ AL 36;

4°. Muud. «Üksainus laul kodule»; «Isa haul»; TV 61; «Kevadeõhtune
meeleolu»; MR 29, 44, 56, 58; «Tormide ratsanikud»; AL 50, 71; RV 17; IR 18,
52, 54; «Südaõine palve»; SS 14, 15, 17, 21, 23; KK 3, 31, 37; VAV 7; V 508,
514; *siseriimiga* V 529.

III. Strofoidsed.

IR 57; SS 25; «Vasakule».

IV. Astroofilised.

TV 17, 18, 36, 42, 49; L 68; SS 19; 534, 540.

Märkus. O, o, $O_{(4)}$ ja $O_{(3)}$ tähistavad kõikjal orbvärssse (vastavalt kahe-,
ühe-, nelja- ja kolmesilbilist klauslitega).

Eri- ja valikkogudes ilmumata luuletused

- «Algava kevade koidu ajal», «Isamaa» nädalakaasanne 1906, nr. 20, lk. 160;
 «Eesti reekviem» («Hingake rahu, vahvad mehed»), «Postimees» 1919, nr. 109, 28. (15.) V, lk. 5;
 «Ei ükski päike paista ööde varju», «Kirjandus ja teadus». «Virulase» hinnata kaasanne 1910, nr. 40, lk. 326;
 «Elav ja surnud luuletaja», «Looming» (edaspidi Lng) 1930, nr. 8, lk. 862—863;
 «Isa haua!», «Perekonnaleht» 1912, nr. 2, lk. 16;
 «Juulikuine», «Maret» 1940, nr. 7, lk. 194;
 «Joulud lapsepõlves», «Lasteleht» 1938, nr. 23/24, lk. 353;
 «Kalmistu mõtted» II, Lng 1930, nr. 7, lk. 801;
 «Kevadeõhtune meeleolu», «Tallinna Kaja» 1915, nr. 33, 22. VIII (4. IX), lk. 513;
 «Kodumaale», Lng 1941, nr. 1, lk. 4—5;
 «Kohtupriistavi külaskäik» I—II, Lng 1931, nr. 2, lk. 156—157;
 «Kojupöörang», Lng 1932, nr. 8, lk. 918—919;
 «Kui marulaened vaikivad», «Virulase» hinnata kaasanne, 1910, nr. 24, lk. 199;
 «Kurblik laul», «Varamu» 1940, nr. 6, lk. 598—599;
 «16. oktoobril», «Virulane» 1910, nr. 236, 16. (29.) X;
 «Lahti enesest», Lng 1931, nr. 2, lk. 155—156;
 «Laul Eestist», «Virulase» hinnata kaasanne 1910, nr. 1, lk. 6;
 «Laul talvele», «Kirjandus ja teadus», «Oiguse» hinnata kaasanne 1908, nr. 11, lk. 83;
 «Ma petsin end», «Virulase» hinnata kaasanne 1910, nr. 25, lk. 206;
 «Meeleheitlik», Lng 1931, nr. 3, lk. 276—277;
 «Meie elu muinasjutt», «Päevaleht» 1910, nr. 98, 3. (16.) V
 «Meie rada», sealsamas, nr. 130, 12. (25.) VI
 «Minu laul», «Oiguse» hinnata kaasanne 1908, nr. 15, lk. 113;
 «Mispärast ma elan», seals., nr. 28, lk. 223;
 «Mu lootuste hiies on sügis», «Külaline». «Tallinna Teataja» kirjandusline-teaduslik lisa 1910, nr. 2, lk. 15;
 «Mu süda ja mu käed», Lng 1930, nr. 8, lk. 864;
 «Näärikuul», Lng 1958, nr. 5, lk. 733;
 «Nüüd on ka möödas öndsad ajad», «Perekonnaleht» 1912, nr. 1, lk. 7.
 «Prohvetlik?», «Tänapäev» 1939, nr. 11—12, lk. 329;
 «Purustatud illusioon», Lng 1928, nr. 9, 845—846;
 «Sangarid», Lng 1931, nr. 1, lk. 3;
 «Siis seisad kui kuningas...», «Virulase» hinnata kaasanne 1910, nr. 23, lk. 188;
 «Sind armastan», Lng 1929, nr. 4, lk. 417—418;
 «Soov», «Varamu» 1940, nr. 6, lk. 599;
 «Sõjatalvel», «Tänapäev» 1940, nr. 1, lk. 24;
 «Südaõine palve», Lng 1933, nr. 7, lk. 734—735;
 «Sügis külas», «Tallinna Kaja» 1915, nr. 47, lk. 28. XI (11. XII), lk. 737;
 «Taara tamm», «Virulane» 1910, nr. 130, 12. (25.) VI
 «Tormide ratsanikud», «Kirjandus-kunst-teadus», «Päevalehe» erileht 1921, nr. 27, 15. VIII, lk. 209—210;
 «Tänapäev», Lng 1938, nr. 7, lk. 734;
 «Uus ja vana», Lng 1931, nr. 1, lk. 2—3;
 «Vasakule», «Võitluslaule» 1940, I trükk, lk. 39;
 «Viimne ase», «Virulase» hinnata kaasanne 1910, nr. 25, lk. 208;
 «Ohtu äikesega», Lng 1929, nr. 7, lk. 879;
 «Üksainus laul kodule», «Virulase» hinnata kaasanne 1910, nr. 18, lk. 140.

LÜHENDID

- AL** — J. Kärner, «Aja laulud» (1921);
AMF — amfibrahh;
AN — anapest;
BR — «Bianka ja Ruth» (1923);
D — daktül;
EL DIST — eleeiline distihhon;
I — isomeetriline;
Ilmum. — ilmumata (ilmunud kas ajakirjanduses ja/või valikkogudes);
IR — J. Kärner, «Inimene ristteel» (1932);
J — jamb;
KK — J. Kärner, «Kodumaa käsk» (1943);
Komb süst — kombineeritud värsisüsteem (luuletused, mille eri osad kuuluvad erinevatesse värsisüsteemidesse);
KT — J. Kärner, «Käidud teedelt» (1939);
L — J. Kärner, «Lõikuskuu» (1925);
Lng — ajakiri «Looming»;
Log — logaõöd (iline);
LV1951 — J. Kärner, «Luulevalimik» (1951);
M — mitteisomeetriline;
MR — J. Kärner, «Maises ringis» (1919);
POL — polümeetria, polümeetriline;
R — rõhuline;
RV — J. Kärner, «Rändur vilistab» (1928);
SR — silbilis-rõhuline;
SS — J. Kärner, «Sõna sütega» (1936);
T — trohheus;
TK — taktoid;
TL — J. Kärner, «Tormilüüra» (1929);
TOT POL — totaalne polümeetria;
TV — J. Kärner, «Tähtede varjud» (1913);
V — J. Kärner, «Valitud teosed kahes köites. I köide. Luuletused» (1961);
VAH AN — vahelduvate anakruusidega;
VAV — J. Kärner, «Viha, ainult viha» (1944);
ÕS — J. Kärner, «Õitsev sügis» (1926).

МЕТРИКА ЯАНА КЯРНЕРА

Яак Пыльдмяе

Кафедра эстонской литературы и фольклора

Резюме

Статья состоит из семи глав и трех приложений. В первой главе дается впервые основательный обзор систем эстонского стихосложения, причем обычно применяемый эмпирический подход заменен дедуктивным. Выделено 8 систем: силлабо-тоническая, акцентная, верлибр, чисто-количественная, силлабо-тонико-количественная, акцентно-количественная, чисто-силлабическая и тонико-количественная силлабическая. Во второй главе описываются переходные формы в силлабо-тонической и акцентной системе. В третьей главе дается обзор типов строфики XX века и предлагается ряд новых для эстонского стиховедения терминов. В четвертой, самой короткой главе обсуждаются трудности, возникающие при статистическом описании стиха. Пятая глава дает описание метрики, шестая — строфики эстонского поэта Яана Кярнера (1891—1958). Работа снабжена таблицами, а также приложением, содержащим метрический и строфический индекс (метрический справочник), комментарии к которым содержатся в седьмой главе.

JAAN KÄRNER : A STUDY IN METRE

Jaak Põldmäe

Chair of Estonian Literature and Folk-lore

Summary

The present article consists of seven chapters. Chapter I gives a survey of the systems of versification in Estonian poetry. Since the length of the sound is phonologically a distinctive feature of the Estonian language, the poet has the choice of different ways of rhythmically organizing his work. The present article proposes eight distinctive systems of versification: (1) syllabic-accentual, (2) purely accentual, (3) vers libre, (4) purely metrical, (5) accentual-metrical, (6) syllabic-accentual-metrical, (7) purely syllabic, and (8) syllabic with certain limited regulations for accent and quantity. Chapter II discusses certain boundary cases within and between the syllabic-accentual and the purely accentual systems of versification. Chapter III is devoted to terminological questions in connection with the stanza form. Chapter IV concerns certain difficulties facing attempts at statistical description of versification. Chapters V and VI deal with questions of metrics and stanza in the poetry of Jaan Kärner (1891—1958). Chapter VII is a commentary on the index to metres and stanzas which is given in the form of a supplement.